

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่

ชุดโครงการ

“การมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่แจ่ม 100 ปี จากเมืองแจ่มสู่แม่แจ่ม”

โดย

นายอุทิศ สมบติ

และคณะ

พฤษภาคม 2549

ສັນຖາເລກທີ RDG47N0055

รายงานวิจัยเพื่อท่องถินฉบับสมบูรณ์

โครงการ การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่

គណន៍ជាជីវិត

นายอุทิศ	สมบัติ	หัวหน้าโครงการ
นางสาวจุฑามาศ	พิทาคำ	ทีมวิจัย
นายสังด	ร่วมโพธิ์	ทีมวิจัย
นางสาวศริพร	สมสัตย์	ทีมวิจัย
นายยุทธิ	กุขอ	ทีมวิจัย
นายสมชาย	ดวงคำชาวด	ทีมวิจัย
นายเกชุม	ฤทธิ์เรืองโภจน์	ทีมวิจัย
นายทองอินทร์	ขยันทำ	ทีมวิจัย
นายสุขดี	ศรีเที่ยง	ทีมวิจัย
นางภัทราภรณ์	สมบัติ	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เพื่อบอกเล่าความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งค้าตาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงาน ต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงจริงขึ้นในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอปต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือ ประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการทำ “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความนำไปสืบของข้อมูล มีการทำ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการทำ “บันทึก” มีการทำ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ตลอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมายield ให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาด้วยการทำจริง และมีการทำบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์ศิริที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมชาติที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สภ.สำนักงานภาค ได้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลานี้ พ布ว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเรียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้าง

ความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักรถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกอ.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อ การนำเสนอผลงานออกมายในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็น วิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของ กระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยมีความ สามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนจบงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของ โครงการจึงเป็นการทำางานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่ง การถอดบทเรียนโครงการวิจัย สรุการเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่ามากที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ โดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นจากการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไป ค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกอ.สำนักงานภาค

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : RDG47N0055
 ชื่อโครงการ : การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่
 ชื่อนักวิจัย : นายอุทิศ สมบัติ
 คณะวิจัย : นางสาวจุฑามาศ พิทาคำ
 ระยะเวลาโครงการ : มกราคม 2547 – ตุลาคม 2548

การวิจัยองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่เป็นการศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขของการเกิดองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ ศึกษาการพัฒนาการขององค์กรชุมชน รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรชุมชนด้วยกันเอง

การศึกษานี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้เลือกแบบเจาะจงได้แก่ กลุ่มสหภาพ ผู้นำชุมชน ประธานองค์กรชุมชน กรรมการการบริหาร และคนปฏิบัติงานในชุมชน และจากการจัดเวทีสนทนากลุ่มขนาดเล็ก และเวทีเสวนารoundtable กับที่ปรึกษาองค์กรชุมชน สมาชิกของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การจัดการองค์กรรูปแบบใหม่ในช่วงตั้งเดิม หรือช่วงเริ่มแรกที่ชุมชนเป็นชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมหรือแบบพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ในด้านปัจจัยสี่ในระดับสูง โดยมีปัจจัยที่สำคัญในการพึ่งตนเองได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนประชากรน้อย และความสัมพันธ์แบบเครือญาติในชุมชน

ชุมชนในช่วงขยายตัวได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตที่เน้นการผลิตเพื่อขาย ทำให้ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพา ระดับการพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่ลดลงต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ชุมชนเกิดวิกฤติในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ชุมชนได้มีการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่เพื่อดำเนินกิจกรรมในการพึ่งพาตนเองในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษายังพบอีกว่าองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ มีบทบาทสำคัญในชุมชนในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมด้านการเรียกร้องสิทธิทางสังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ผลลัพธ์ของการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนในกระบวนการต่อรองเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ และได้เรียนรู้ถึงการพัฒนาการขององค์กรรูปแบบใหม่ที่

ก่อเกิดในชุมชน ตลอดจนได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรรูปแบบใหม่ของชุมชนซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานขององค์กรที่จะเกิดขึ้นใหม่ต่อไปได้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

๑

บทที่ 1 บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	2
วิธีการศึกษา	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4

บทที่ 2 กระบวนการพัฒนานักวิจัยและการทำวิจัย

ระยะที่ 1 ก่อนการอนุมัติ (ถ้าแบ่ง ถ้าเงิน)	9
ระยะที่ 2 เพลที่ 1 (วิจัย ทฤษฎี)	11
ระยะที่ 3 เพลที่ 2 (เก็บกัง ข้างมุม)	16
ระยะที่ 4 เพลที่ 3 (ถอดรหัสอย่างดอย กอยถ้าวันใหม่)	18

บทที่ 3 การจัดองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ในเมืองเจ้ม

3.1 กลุ่มดังเดิมของเมืองเจ้ม	23
- เมืองเจ้มเก่าก่อน	24
- กลุ่มปฏิกริยาของเมืองเจ้ม	38
● กลุ่มชาวไร่เมืองเจ้ม	41
● กลุ่มสหาย	49
3.2 กลุ่มปฏิกริยาในรูปแบบใหม่	
- ลูกชิ้นยืนด้วยลำแข็งของตัวเอง	87
- กลุ่มอักษรเมืองเจ้ม	88
- กลุ่มองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำเจ้ม(อ.ค.จ.)	108
- กลุ่มห้อมแดง	114

3.3 กลุ่มตอบสนองภาควิจัย	
- โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม	119
- องค์การแคร์	156
3.4 สรุป	172
บทที่ 4 บทสรุป	178
เอกสารอ้างอิง	185
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์	188
ชุดโครงการ “ประวัติศาสตร์แม่เจ้ม 100 ปี”	
ภาคผนวก ข ข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ ใน เวทีนำเสนอผลงานวิจัย	199
ชุดโครงการ “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่เจ้ม 100 ปี”	

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 3.1 แผนที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่	25
ภาพที่ 3.2 หัวหมาดวัดกำลังแห่ค้วยทานเข้าวัดบุปผารามในงานปอยหลวง	30
ภาพที่ 3.3 กลุ่มลูกด้ามเหมืองฝายกำลังช่วยกันซ้อมแซมฝาย	34
ภาพที่ 3.4 การซุ่มนุ่มเรียกร้องที่ทำกินของชาวไร่ปงเกษตร ณ ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม	47
ภาพที่ 3.5 การซุ่มนุ่มเพื่อเรียกร้องที่ทำกินของชาวไร่ปงเกษตรที่ศาลากลางจังหวัด	48
ภาพที่ 3.6 การยื่นข้อเรียกร้องของชาวไร่ปงเกษตรต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์	48
ภาพที่ 3.7 สภาพถนนบ้านแม่แย่ ก่อนการพัฒนา	83
ภาพที่ 3.8 การสร้างถนนลาดยางเข้าหมู่บ้านแม่แย่ได้ พ.ศ.2548	84
ภาพที่ 3.9 การพัฒนาด้านสาธารณสุขที่บ้านแม่แย่ได้	84
ภาพที่ 3.10 การสร้างโรงเรียนที่บ้านแม่แย่ได้ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา	85
ภาพที่ 3.11 การเข้ามาพัฒนาด้านสาธารณูปโภค ที่บ้านแม่แย่ได้	85
ภาพที่ 3.12 สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านแม่แย่ได้	86
ภาพที่ 3.13 การประชุมใหญ่เรื่องการตัดป่าสนวัดจันทร์	98
ภาพที่ 3.14 สภาพของเหมืองแร่ที่ตำบลแม่น้ำขาว หลังขุดแร่ลิกไนต์ออกแล้ว	103
ภาพที่ 3.15 การรวมตัวกันของชาวบ้านที่อยู่ในเครือข่ายองค์กรพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม เพื่อต่อสู้เรียกร้องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน	110
ภาพที่ 3.16 พادหัวข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ฉบับวันศุกร์ที่ 4 พฤษภาคม 2544	118
ภาพที่ 3.17 สิงก่อสร้าง,โครงการต่างๆต่อเนื่องจากการพัฒนาของภาครัฐ	135
ภาพที่ 3.18 การทำขันบันได หนึ่งในรูปแบบพัฒนาที่ดินของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม	137

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สืบเนื่องมาจาก การเปิดเวทีสาธารณะ เพื่อทบทวนและคืนผลการศึกษาประวัติศาสตร์ของนายสันติพงษ์ ช้างเผือก ในงานวิจัยเกี่ยวกับ “ของหน้าหมู่” ที่โรงเรียนแม่เจ้ม อำเภอแม่เจ้ม จังหวัดเชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 2546 ซึ่งการเปิดอภิปรายเวทีสาธารณะในครั้งนั้น ได้เชิญผู้นำศาสนา องค์กรภาครัฐและเอกชน ตลอดจนผู้ที่สนใจเข้าร่วมรับฟัง จากการนำเสนอผลการศึกษาแก่คนในพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะคนเม่าคนแก่ที่เป็นคนแม่เจ้มซึ่งให้ความสนใจต่อผลการศึกษาได้ให้ข้อคิดเห็นว่า เนื้อหาของผลการศึกษา yangไม่ครอบคลุม งานวิจัยที่ทำการศึกษาเป็นเพียงการศึกษาเฉพาะกรณี ไม่สามารถที่จะเป็นตัวแทนและแสดงถึงภาพรวมของแม่เจ้มได้ ซึ่งจากการศึกษาดังกล่าว ทำให้เกิดคำถามอีกว่า จะทำอย่างไรเพื่อจะได้ข้อมูล องค์ความรู้ ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ได้อย่างสมบูรณ์ เพื่อจะได้เป็นการรักษาข้อมูล ทางประวัติศาสตร์ ฐานองค์ความรู้ของแม่เจ้ม ได้อย่างยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ชี้แจงต่อที่ประชุมสัมมนาว่า เนื้อหาผลการศึกษา yangไม่ครอบคลุม เนื่องจากผู้วิจัยทำการศึกษาเป็นกรณีศึกษา เพียง 4 หมู่บ้านเท่านั้น นอกจากรายชื่อ ดร.สินธุ์ ศรีบล ที่ปรึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกอ.) สำนักงานภาค ได้เสนอแนะว่า ปัจจุบันมีบุคลากรจากหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมทำงานวิจัยในแม่เจ้มเป็นจำนวนมาก ผลการศึกษาและความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ถูกนำออกไปจากพื้นที่ศึกษา แต่ไม่มีการนำเสนอผลการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์กับคนในท้องถิ่น ไม่มีการนำเสนอข้อมูลที่ได้รับกับคนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดที่จะให้คนแม่เจ้มรู้จักและคิดที่จะร่วมทำการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดโครงการวิจัยโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนครั้งนี้ขึ้น

จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต หลายๆ เหตุการณ์ มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เหตุผลที่ว่า เป็นเพราะอะไร ทำไม่ อาจจะได้รับคำตอบเป็นบางส่วน แต่นั่นยังไม่เพียงพอที่จะค้นหาลงลึกได้ ยังมีสิ่งที่น่าสนใจที่ต้องการสืบเสาะค้นหาอีกมากหลายเหตุผลด้วยกัน ประเด็นนี้จึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นหัวข้อวิจัยว่า หน่วยงาน องค์กร หรือกลุ่มคนต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้น ทั้งที่เป็นในรูปแบบของภาครัฐ หรือเอกชน และกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาที่มีแนวดำเนินงานแตกต่างกันไป สรุปกระทบทต่อคนในพื้นที่อำเภอแม่เจ้ม และเพื่อเป็นการศึกษาถึงความผิดพลาดและความสำเร็จในอดีต ซึ่งจะได้ใช้เป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชันรุ่นหลังต่อไป

และช่วยเหล่านักเรียนที่เหมาะสมได้อย่างยั่งยืน จึงเป็นที่มาของโครงการ “การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่” ภายใต้โครงการ “มีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่เจ้ม 100 ปี จากเมืองเจ้มสุ่มแม่เจ้ม”

ทั้งนี้ โครงการมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่เจ้ม 100 ปีฯ ประเด็นศึกษา การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ จึงได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาว่า ประวัติศาสตร์การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ของคนท้องถิ่นในอดีตคืออะไร และจะมีวิธีการใดที่จะเพิ่มประสิทธิภาพของกลุ่มในปัจจุบันให้เกิดความเข้มแข็งยั่งยืนสามารถกำหนดทิศทางอนาคตของกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์การจัดการชุมชนรูปแบบใหม่ของคนท้องถิ่นในแม่เจ้มในแต่ละช่วงเวลา (ภายในช่วง 30 กว่าปีที่ผ่านมา)
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัย/เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการจัดการชุมชนรูปแบบใหม่ในท้องถิ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 2.3 เพื่อหาแนวทางในการจัดการกลุ่ม-ชุมชน ให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถกำหนดอนาคตของกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณานุรักษ์ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

3.1 ขอบเขตระยะเวลา

ระยะเวลา 2 ปี 8 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 – 31 ตุลาคม พ.ศ. 2548

3.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

อำเภอแม่เจ้ม แบ่งออกเป็น 10 ตำบล แต่จะศึกษาเฉพาะพื้นที่ 8 ตำบลดังนี้

- 3.1.1 ตำบลแม่น้ำ蛟 (บ้านแม่น้ำ蛟 บ้านนาอ่อง)
- 3.1.2 ตำบลแม่ศึก (บ้านแม่ศึก บ้านกองกาน)
- 3.1.3 ตำบลช่างเดิง(บ้านแม่ปาน บ้านห้วยริน บ้านบันนา บ้านแม่กึง บ้านท้องฝ่าย)

- 3.1.4 ตำบลท่าผา (บ้านแม่แรก บ้านแม่หลุ บ้านยางส้าน บ้านเหล่า บ้านนาเรือน
บ้านไร์ บ้านทับ บ้านป่าหนาด)
- 3.1.5 ตำบลกองแขก (บ้านคอมเมือง บ้านกองแขก)
- 3.1.6 ตำบลปางหินฝน (บ้านแม่เชี้ยวตี้ บ้านแม่ตูม บ้านเสาะ บ้านกอกน้อย
บ้านปางหินฝน บ้านเชิดชา)
- 3.1.7 ตำบลบ้านทับ
- 3.1.8 ตำบลบ้านจันทร์

4. วิธีการศึกษา

คณะกรรมการฯ ได้กำหนดวิธีการศึกษา แบ่งเป็นชั้นตอนดังนี้

4.1 ข้อมูลที่ใช้ศึกษาและแหล่งข้อมูล

คณะกรรมการฯ ได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปัจจุบัน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ
ศึกษา โดยตรงและจากแหล่งข้อมูลทุกประเภท ซึ่งได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ
หนังสือ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลา 30 กว่าปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2516 – 2548)

4.2 ประชากรเป้าหมาย

คณะกรรมการฯ ได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีบทบาท
หน้าที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมในรูปแบบของกลุ่ม องค์กร หน่วยงาน โครงการ ฯลฯ
ตามลำดับ

- 4.1.1 กลุ่มเรียกร้องประชาธิปไตย
 - 4.1.1.1 กลุ่มปัญญาชน
 - 4.1.1.2 กลุ่มชาวบ้านที่ร่วมอุดมการณ์
- 4.1.2 โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่เจ้ม
- 4.1.3 องค์กรเครือข่าย
- 4.1.4 กลุ่มอัคเมืองเจ้ม
- 4.1.5 กลุ่มห้อมแดง และองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เจ้ม
- 4.1.6 กลุ่มรากรถานของเมืองเจ้ม

4.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเป็น 2 ชั้นตอน คือ

4.1.7 การศึกษาจากเอกสาร

4.1.8 การเก็บรวบรวมโดยแบบสัมภาษณ์

4.4 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการใช้วิธีวิเคราะห์แบบเชิงพรรณนา

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์การจัดการชุมชนรูปแบบใหม่ของคนท้องถิ่นในแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ละช่วงเวลา (30ปี)
2. เกิดการศึกษาปัจจัย/เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการจัดการชุมชนรูปแบบใหม่ในท้องถิ่นตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน
3. เกิดการศึกษาแนวทางในการจัดการกลุ่ม-ชุมชน ให้เกิดประสิทธิภาพ สามารถกำหนดอนาคตของกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

บทที่ 2

กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมและทำการวิจัย

โครงการ “การมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่เจ้ม 100 ปี จากเมืองเจ้มสุน്മayer และเดินศึกษา “การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่” เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่ให้สมาชิกในชุมชน ได้มีส่วนคิดค้น ตอบปัญหาโดยเฉพาะใจที่มีความต้องการ ผ่านกระบวนการร่วมคิด ร่วมศึกษา ร่วมตัดสินใจและร่วมดำเนินการด้วยตนเอง จนกลายเป็นนักวิจัยชุมชน ที่ได้มีการฝึกฝน และได้รับคำชี้แนะจากทีมวิจัยหลัก จากหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณในการศึกษาวิจัย คือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค

ดังนั้นผลจากการที่ทีมนักวิจัยหลักได้ให้การสนับสนุนนี้จะเป็นขั้นตอนของการทำวิจัย นำไปสู่การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพให้กับสมาชิกของชุมชน ได้มีส่วนร่วม ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดจิตสำนึกละสัมภาระในการศึกษาประวัติศาสตร์ องค์ความรู้ และภูมิปัญญาด้วยตนเอง โดยในปลายปี พ.ศ. 2545 ได้เกิดเรื่องประชาตม “ร่วมสร้างประวัติศาสตร์แม่เจ้ม 100 ปี” เพื่อร่วมค้นหาประเดินหัวข้องานวิจัย ในโอกาสที่อำเภอแม่เจ้มจะมีอายุครบ 100 ปี (ดังแต่เริ่มจัดตั้งอำเภอขึ้นมาอย่างเป็นทางการ) และต้นปี พ.ศ. 2546 ได้มีการประชุมหารืออีกครั้งเพื่อหาข้อสรุป สำหรับหัวข้องานวิจัยที่ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอแม่เจ้มได้ทั้งหมด ผลกระทบจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยน สามารถสรุปหัวข้องานวิจัยหลักได้ 9 ประเดินศึกษา ดังนี้คือ

- ประวัติศาสตร์ผ้าชินตีนจากและผ้าทอของแม่เจ้ม
- ประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรในล่งปง
- ประวัติศาสตร์ของหน้าหมู่แม่เจ้มเหนือ
- ประวัติศาสตร์ 100 ปี พุทธศาสนาในหุบเขามาแม่เจ้ม
- ประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำแม่แรก
- ประวัติศาสตร์การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่
- ประวัติศาสตร์ชนเผ่าในหุบเขามาแม่เจ้ม
- ประวัติศาสตร์หมู่เมือง
- ทบทวนความรู้เกี่ยวกับแม่เจ้ม

ในการประชุมเพื่อชี้แจงให้คุณแม่เจ้มได้รับทราบว่า ตอนนี้คุณแม่เจ้มจะลูกขึ้นมาทำวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของแม่เจ้ม ก็มีการพูดคุยกันและมีคำถามเกิดขึ้น เช่น ทำไมถึงเลือก 9 หัวข้อนี้ ซึ่งก็ได้รับการชี้แจงว่า การที่เราจะเล่าอะไรให้ผู้อื่นฟังนั้น เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับแม่เจ้มในภาพรวม จะต้องมีหัวข้อที่น่าสนใจและ 9 หัวข้อนี้ ก็ได้ผ่านการคัดเลือกและลงมติมาแล้ว ซึ่งถือว่าครอบคลุม ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยจะอยู่ในงานวิจัยอีกที

สำหรับหัวข้อการจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่นั้น นายอุทธิศ สมบัติ ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าโครงการนี้

หลังจากที่ตกลงกันว่าจะทำการศึกษาวิจัย นายอุทธิศได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกับ Node(เครื่อข่าย) หรือ skype. แม่เจ้ม ว่ามีแนวคิดที่จะทำการศึกษาวิจัยองค์กรรูปแบบใหม่ ซึ่งคิดว่า กลุ่ม ในแม่เจ้มมีมากหลายกลุ่มด้วยกัน แต่เราต้องการศึกษาวิจัยเฉพาะกลุ่มที่ทำให้แม่เจ้ม เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นเป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ชัดเจน ที่คุณแม่เจ้มสามารถรับรู้ร่วมกันได้ มีการจับประเด็นการเกิดขึ้นของกลุ่ม โดยสรุปได้ดังนี้คือ

1. กลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
2. กลุ่มที่รู้สึกว่าองค์กรเอกชนเข้ามายัดตั้ง
3. กลุ่มภาคเอกชนและภาคประชาชนจัดตั้งร่วมกัน

จากนั้นก็มาจำแนกว่ากลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้นมีกลุ่มอะไรบ้าง กลุ่มที่รู้สึกว่าองค์กรเอกชนจัดตั้งมีกลุ่มหรือองค์กรอะไรบ้าง และกลุ่มของภาคประชาชนจัดตั้งร่วมกันนั้น มีกลุ่มและองค์กรอะไรบ้าง หลังจากที่จำแนกเสร็จแล้วได้ก่อกลุ่มและองค์กรจำนวนมาก

จากนั้นก็ได้จัดให้มีเวทีเสวนากันในคณะทำงานระหว่างทีมวิจัยร่วมกับ Node(เครื่อข่าย) โดยตั้งข้อเสนอว่า กลุ่มที่จำแนกมานี้มีหลายกลุ่มและกว้างเกินไป จะทำให้การศึกษาวิจัยหาที่สินสุดไม่ได้ ก็เลยมีการคัดเลือกว่า ถ้าเป็นกลุ่มธรรมชาติน่าจะมีการบอกเล่าถึงที่มาที่ไปของกลุ่มธรรมชาติแต่จะไม่ลงรายละเอียดมาก จากนั้นจะมีการคัดเลือกกลุ่มใหญ่ๆ ที่มีผลทำให้แม่เจ้มเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ

1. กลุ่มดังเดิมของเมืองเจ้ม
2. กลุ่มปฏิริยาในรูปแบบใหม่
3. กลุ่มตอบสนองภาครัฐ

ซึ่งหัวข้อทั้ง 3 หัวข้อนี้ถูกคัดเลือกขึ้นระหว่างทีมวิจัยร่วมกับ Node(เครือข่าย) ในขณะนั้น หลังจากได้กลุ่มเป้าหมายแล้ว ก็มีการประชุมชุมชน และเกิดคำถามในที่ประชุมว่าทำไม่ถึงเลือก เนพะ 4 กลุ่มนี้ ทำไมไม่ทำกลุ่มอื่นด้วย ทางทีมวิจัยได้ชี้แจงว่า กลุ่มในแม่杰้มีมาก many เช่น อบต. , แม่บ้าน , ชาวปัตตานี ฯลฯ แต่กลุ่มที่เลือกขึ้นมา 4 กลุ่มนี้ได้สร้างประวัติศาสตร์ทำให้แม่杰้มเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรมมากที่สุด จึงคิดว่าจะทำการศึกษาวิจัยเนพะ 3 กลุ่มนี้เท่านั้น ส่วนกลุ่มอื่นๆ ก็มีสำคัญ เพียงแต่จะไม่ทำการศึกษาวิจัยเจาะลึกในรายละเอียด แต่จะมีการกล่าวถึงในงานศึกษาวิจัยนี้ด้วย

จากนั้นเริ่มวางแผนเกี่ยวกับข้อมูลกลุ่ม และคัดเลือกคนทำงาน ในส่วนของการคัดเลือก คนทำงาน ได้มีการทำหนดคุณสมบัติไว้ดังนี้คือ

1. เป็นผู้ที่มีความเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม
2. เป็นผู้นำชุมชน หรือบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ
3. เป็นประชาชนที่ทำงานเกี่ยวกับกลุ่มและองค์กร

ซึ่งผลของการคัดเลือก จะได้ทีมวิจัยหลักคือ

1. นายอุทธิศ สมบัติ
2. นางสาวจุฑามาส พิหาคำ
3. นายสังัด รัมโพธิ์
4. นางสาวศิริพร สมสัตย์

ทีมวิจัยชุมชนคือ

1. นายยุทธ ภูมิ
2. นายสมชาย ดวงคำชาว
3. นายเกรชม ฤทธิ์เรืองโกรจน์
4. นายทองอินทร์ ขยายทำ
5. นายสุขดี ศรีเที่ยง
6. นางภัทราภรณ์ สมบัติ

ซึ่งกว่าจะได้ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชนครบ ก็ใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานเนื่องจากพอเริ่มประชุมวางแผนงานซึ่งแต่ละครั้งใช้เวลานานและมีการประชุมบ่อย ทำให้มีผลกระทบต่อหน้าที่การทำงานและครอบครัว ดังนั้นการสรรหาทีมวิจัย จึงเป็นภาระที่หนักพอสมควร เพราะต้องหาคนทำงานให้ได้ครบตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ เนื่องจากพื้นที่ทำการวิจัยกว้าง แต่ในที่สุดก็ลงตัว

จากนั้นเกริ่นนำถึงที่มาที่เป็นการทำงานวิจัยให้ทีมวิจัยทุกคนทราบถึงแนวความคิดของ การทำงานศึกษาวิจัย ซึ่งมีหลายอาคนสังสัยว่าทำไม่เจิงให้ซื่อว่า “การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่” นายอุทิศจึงได้ให้คำนิยามให้ทีมวิจัยทราบดังนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หมายถึง การรวมตัวของคนในหมู่บ้านหรือชุมชนที่มา รวมตัวกันทำกิจกรรม หรือรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งสมาชิกของกลุ่มนี้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความศรัทธาเชื่อมั่นต่อรูปแบบของการดำเนินงาน ซึ่งอาศัยกระบวนการ การ แลกเปลี่ยน แบ่งปันความคิดและประสบการณ์ร่วมกัน โดยมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มคนที่อยู่ภายในชุมชน หรือหมู่บ้านเป็นหลักสำคัญ เช่น กลุ่มชาวบ้านในงานปอยหลวง(งานสมโภชในวัด)

องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ หมายถึง การรวมตัวของคนในหมู่บ้านหรือชุมชน จัดตั้งเป็น กลุ่ม องค์กร หน่วยงาน โครงการ ฯลฯ เพื่อเป็นกลไกการทำงาน โดยมีโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ และมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งภายในชุมชนและ ภายนอกชุมชน ซึ่งมีรูปแบบของการทำกิจกรรมในด้านการแลกเปลี่ยน รวบรวมความคิด ประสบ การณ์ ทรัพยากร ฯลฯ เพื่อให้เกิดอำนาจต่อรองอย่างมุตติธรรม และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและหา แนวทางในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มคนที่อยู่ภายในชุมชนหรือหมู่ บ้าน รวมกันจัดตั้งกลุ่มร่วมกับภาครัฐหรือเอกชน หรือการจัดตั้งกลุ่มเฉพาะบุคคลกรที่มาจากภาครัฐหรือเอกชนฝ่ายเดียว

การจัดการ ในที่นี้จะหมายถึง การศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินงานของกลุ่ม องค์กร รูปแบบใหม่

กระบวนการ การเรียนรู้ของทีมวิจัย

โครงการ “การมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเจ้มสุ แม่เจ้ม ประเต็นการจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างทีมวิจัยหลัก, ทีมวิจัยชุมชน, ชาวบ้านตลอดจนหน่วยงานต่างๆที่ทำงานลักษณะพหุภาคี เพื่อที่จะได้เห็นกระบวนการโดยอย่างให้ทุกภาคส่วนเข้ามาแสดงความคิดเห็น เป้าหมายคือ เพื่อ เป็นแหล่งข้อมูลและแหล่งเรียนรู้แก่เยาวชนของอำเภอแม่เจ้มตลอดจนผู้ที่สนใจ

ดังนั้น คณะกรรมการคือทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชนจึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อจะให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริงมากที่สุด จากกลุ่มและองค์กรต่างๆ (กลุ่มและองค์กรมีมากมาย

ใน accommodates แต่คณะผู้วิจัยจะขอทำกราฟิกษาวิจัยเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น) คณะผู้วิจัยจะบอกถึงกระบวนการทำงานว่ามีผลกระทบต่อการพัฒนาเมืองเจ้มอย่างไร มีกระบวนการเช่น การสืบค้นจากผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้ที่มีส่วนร่วมกับกลุ่มและองค์กรและการจัดเวที เพื่อเป็นการหล่อหломปะสนับกราณ์จากกลุ่มและองค์กรที่เข้ามามีส่วนในการพัฒนา accommodates แล้ว

การเดินเรื่องและการเชื่อมร้อยแต่ละช่วงเวลาจะมีการแบ่งเป็นยุคดังนี้

ยุคที่ 1 กลุ่มดังเดิมของเมืองเจ้ม

ยุคที่ 2 กลุ่มปฏิวิริยาในรูปแบบใหม่

ยุคที่ 3 กลุ่มตอบสนองภาครัฐ

ระยะเวลาทำการวิจัยประมาณ 2 ปีกว่า จะแบ่งระยะของการวิจัยออกเป็นช่วงเวลาดังนี้ คือ

ระยะที่ 1	ก่อนการอนุมัติ	ถ้าแบ่งถ้าเงิน	ตั้งแต่ 1 ก.พ – 31 ม.ค 46
ระยะที่ 2	เฟสที่ 1	วิจัยทุกข์โลเก	ตั้งแต่ 1 ม.ค – 31 พ.ค 47
ระยะที่ 3	เฟสที่ 2	เก็บกังหายนะ	ตั้งแต่ 1 ส.ค 47 – 31 ม.ค 48
ระยะที่ 4	เฟสที่ 3	ถึงหน้ายอดโดย กอยถ้าวันใหม่	ตั้งแต่ 1 ก.พ – 31 ม.ค 48

ระยะที่ 1 ก่อนการอนุมัติ (ถ้าแบ่งถ้าเงิน)

1 กุมภาพันธ์ – 31 ธันวาคม 2546

สำหรับประเดิมศึกษาวิจัยโครงการ ภารมีส่วนร่วมในการศึกษาประวัติศาสตร์แม่เจ้ม 100 ปี จากเมืองเจ้มสู่แม่เจ้มนั้น เดิมมี 9 โครงการ และมี Node(เครือข่าย) ค่อยๆ ได้ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ซึ่งทีมวิจัยประวัติศาสตร์ผ้าชินดินจากและผ้าทอของแม่เจ้มและทีมวิจัยประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรในล่งปงได้ติดตามสถานการณ์การทำงานร่วมกับ Node(เครือข่าย) อย่างใกล้ชิด ทำให้การศึกษาวิจัยมีความก้าวหน้าและมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากกว่าทีมอื่นๆ มีผลทำให้ 2 ทีมนี้ได้รับการอนุมัติก่อนทีมอื่นๆ ส่วนทีมศึกษาวิจัยประเดิมอื่นๆ ก็ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานจาก 2 ทีมนี้ค่อนข้างมาก ตลอดเวลาแม้จะยังไม่ได้รับการติดต่อจาก สก. สำนักงานภาค แต่ทุกๆ ทีมก็จะมีภารกิจไม่กันอยู่เสมอว่าแผนที่ส่งไปนั้นได้รับการตอบกลับมาหรือไม่

กระบวนการทำงานในช่วงก่อนการอนุมัตินี้ ค่อนข้างละเอียด โดยมี Node(เครือข่าย) หรือที่เรียกว่า สก. แม่เจ้ม ค่อยให้คำแนะนำและเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ทำการเเข้าใจความเป็นไปเป็นมาของแนวคิดที่จะมาร่วมสร้างประวัติศาสตร์ เมื่อเจ้ม 100 ปี
2. ทำการเเข้าใจในแนวคิด วัตถุประสงค์ในการทำงานวิจัยประวัติศาสตร์ การจัดการชุมชนรูปแบบใหม่
3. Node(เครือข่าย) หรือ สกว.แม่เจ้ม ทำการเเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ของการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นในการร่วมสร้างประวัติศาสตร์เมื่อเจ้ม 100 ปี และขอบเขตงานวิจัย ประวัติศาสตร์การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่
5. เพื่อหาทีมวิจัยชุมชน จากกลุ่มต่างๆที่มาร่วมประชุม มาร่วมทำงานวิจัย และขอบความร่วมมือในการหนุนเสริมการทำงาน และขอข้อมูลในการทำงานวิจัยที่จะเกิดขึ้นและเพื่อหาแนวทางการทำงานต่อไป

Node(เครือข่าย) หรือ สกว.แม่เจ้ม กับความผูกพันในการทำงานร่วมกับทีมวิจัย

ช่วงที่รอว่าแผนจะผ่านไหม ซึ่งนานมาก ทีมวิจัยก็ได้มีการพูดคุยกันไปเรื่อยๆ มีการจัดประชุมระหว่างทีมงาน แต่เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่าแผนปฏิบัติงานที่ส่งไปจะผ่านหรือไม่ จึงทำให้เกิดความลังเล และเริ่มไม่มั่นใจ เพราะเรื่องเงียบหายไปนาน หัวหน้าโครงการไปติดตามหลายครั้ง แต่ไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจน ตอนนี้ทีมงานเลยค่อยๆหายไปทีละคนสองคน เพราะความไม่มั่นใจว่า จะได้ทำต่อหรือไม่ รอบประมาณครึ่งปี ช่วงเวลาแห่งการรอคอย เรากลับหงุดหงิดทุกอย่างไว้ก่อนแบบนึงๆ รอคุณทำให้ สถา. จะอนุมัติหรือไม่ แต่หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยบางคนกังวลมีการพบปะกับหัวหน้าโครงการและทีมวิจัยที่มีอื่นอยู่เรื่อยๆ โดยมีการประชุมกันทุกเดือนเพื่อดูความก้าวหน้าว่าแต่ละโครงการไปถึงไหนแล้ว โดยกำหนดให้มีการประชุมทุกวันที่ 4 ของเดือนโดยเป็นการจัดเวลาที่เสนา ซึ่งมี Node (เครือข่าย) หรือ สกว.แม่เจ้ม ตลอดจนคณะกรรมการรายค่ายให้ความรู้ในการทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง จากที่ไม่เคยรู้เรื่องงานวิจัยเลย ก็ได้มารับรู้และค่อยๆเข้มข้นไปทีละนิดๆ ถึงจะยังไม่เข้าใจกระบวนการทำงานวิจัยละเอียดนัก แต่ก็พอทำให้ทราบว่า การทำงานวิจัยจะต้องทำอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไรและมีความสำคัญในแบบไหน นับว่างานวิจัยนี้ทำให้คนแม่เจ้มดีนั้นตัวได้พอกสมควร และทั้งนี้ยังมีการพัฒนาให้ทันโลกไปเรื่อยๆ และในที่สุดก็ได้มีการจัดเวทีนำเสนอโครงการวิจัยประเด็นประวัติศาสตร์ผ้าตินจากและประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรให้ลุกเป็นไฟ โดยนำเสนอที่โรงเรียนแม่เจ้ม โดยมี ดร.สินธุ์ ศรีบูล เป็นประธานและมีหน่วยงานภาครัฐและพหุภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่มาร่วมรับฟังด้วย และนั่นก็มีเพียงเวทีเดียวที่มีการจัดเวที

เสวนานี้ในอำเภอแม่แจ่ม ระยะเวลาผ่านไปนานพอสมควร จนในที่สุดก็ได้รับทราบข่าวการยุบ Node (เครือข่าย) ที่มาประจำอยู่ที่อำเภอแม่แจ่ม ซึ่งพอทราบข่าวก็รู้สึกใจหาย เพราะ Node (เครือข่าย) ทำให้ทีมวิจัยหลายทีมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยมาก ถือว่าเป็นผู้ที่ทำให้เรา กระตือรือร้นที่จะทำงานวิจัย ถึงพวกราจะมีปัญหาอย่างไร Node(เครือข่าย) ก็จะช่วยแนะนำและค่อยๆเติมความรู้ให้กับพวกราทุกโครงการ จึงทำให้พวกราผูกพันกับ Node ตอนนั้น เท่าที่ทราบก็คือ มีปัญหาง่ายใน เราเป็นคนภายนอก จึงไม่ทราบปัญหานั้น แต่ก็ให้รู้สึกเสียดาย เพราะ Node (เครือข่าย) จะมีวิธีที่ทำให้เรารอ已久ทำงาน กระตือรือร้น ต่อมาร้าบข่าวว่าจะมีมกลไกเข้ามาดูแล แทน ตอนนั้นไม่เข้าใจว่าทีมกลไกคืออะไร รู้แต่เพียงว่าจะมาทำหน้าที่แทน Node (เครือข่าย) และจากการที่ทีมกลไกเข้ามารับงานในช่วงนี้ต่อจาก Node (เครือข่าย) นั้น ทำให้ทีมวิจัยเกิดอาการเกร็งพอสมควร ประการแรกก็คือ ไม่ทราบว่าทีมกลไกคืออะไร จะมาทำอะไร และจะช่วยเราได้มากน้อยแค่ไหน และเท่าที่ทราบก็คือ ไม่ได้อ่านประจําในแม่แจ่ม และจำนวนคนที่จะมาดูแลทีมวิจัยทั้ง 7 ทีมก็ไม่สอดคล้องกัน คือ ทีมกลไกมีเพียง 1 ทีม แต่ทีมวิจัยมี 7 โครงการ ทำให้การประสานงานค่อนข้างลำบาก ไม่ทันถัง แต่ก็เป็นที่น่ายินดีที่ได้รับทราบข่าวจากทีมกลไกฯว่าจะมีօอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยเหลือทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการในการขับเคลื่อนงานวิจัย และนั่นก็เป็นเพียงข่าวที่รับทราบในขณะนั้น จากนั้นเรื่องก็ค่อยๆเงียบหายไป พวกราทุกโครงการก็ได้เดือดคับว่าเมื่อไหร่จะแผ่นแผ่นผ่าน แต่เนื่องจากคำตอบยังเงียบหาย จึงทำให้ความกระตือรือร้นลดลง และค่อยๆผ่านไปจนเริ่มห่างหายกันไปในที่สุด

ระยะที่ 2 เพศที่ 1 (วิจัย ทุกข์ โลเก)

1 มกราคม – 31 พฤษภาคม 2547

1. กระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัย

ช่วงเดือนมกราคม 2547 ทีมวิจัยได้รับคำตอบจาก สกว.ว่า แผนปฏิบัติการได้รับการอนุมัติให้ทุกโครงการมาเขียนสัญญา เมื่อน้ายผนังจะโดยเฉล透ราย แต่เป็นผนห้าใหญ่ เลยให้ลบบ่าเรง จึงทำให้มีการเตรียมการไว้ก่อน ทีมวิจัยจึงเรียกประชุมแบบฉุกเฉิน ทุกอย่างด่วนมาก ยังไม่เข้าที่เข้าทาง เพราะห่างเหินไปนานและคิดว่าคงไม่ได้ทำแล้ว จึงพยายามๆ แต่พอได้ทราบข่าวว่าจะได้ทำต่อ ก็ตีใจมากจนทำอะไรไม่ถูก กว่าจะปรับและตั้งสติได้ก็เลยใช้เวลานานพอสมควร พอเขียนตัวสัญญาเสร็จเรียบร้อย ก็เรียกประชุมทีมวิจัยทั้งหมด ซึ่งในตอนแรกมาครบตามที่ตั้งไว้ ทีมวิจัยก็มีการแบ่งหน้าที่กันทำ เท่าที่รู้ก็จะมีการเก็บข้อมูล การเขียนรายงานและการจัดการงบการเงิน ซึ่งพอทีมวิจัยได้เห็นเอกสารและความละเอียดของงบการเงินแล้ว ความมั่นใจเริ่มลดลง

ความเข้าใจซักจะเป็นฯ เพาะดูเหมือนว่าจะมีปัญหามากกว่าการเก็บข้อมูลจะอีก เพราะตอนแรกเข้าใจว่าจะเก็บข้อมูลและเขียนออกมาเป็นคำบอกเล่าเท่านั้น ไม่รู้ว่าต้องมีขั้นตอนและกระบวนการจัดการงบการเงินและเอกสารที่ยุ่งยากแบบนี้ด้วย เพราะความไม่คุ้นเคย และพอได้ทราบขอบเขตของการทำงาน ว่าหนักสาหัสสารร์ขออยู่สมควร ต้องมีการประชุมบ่อย หลายๆ คนซักเริ่มออกตัวโดยให้เหตุผลว่า ต้องทำงานในหน้าที่ ต้องทำไว ทำสวน เลยกันว่าจะทำงานได้ไม่เต็มที่ จะทำให้เสียเวลาไปเปล่าๆ เลยขอถอนตัวดังแต่ตอนแรก ในที่สุด หลังจากที่ทั้งท่านไม่ไหว ซักแม่น้ำทั้งหัวใจและน้ำแห้งของ ความอ่อนล้าเริ่มมาเยือน เมื่อเห็นว่ารังไรไม่อยู่แล้ว จึงปล่อยเลยตามเลย ดังนั้นจึงเหลืออยู่เพียงไม่กี่คน ที่มีหัวใจกินร้อย

เมื่อคนเก่าออกไป จึงเป็นหน้าที่ของคนที่เหลือ ที่จะต้องสร้างคนใหม่เข้ามาเสริมทีม ได้รับคำแนะนำจากโครงการอื่นๆ ว่าถ้าที่มีวิจัยยังไม่เข้าใจกัน ก็จะทำให้ทำงานลำบาก ซึ่งที่มีวิจัยหลักนั้นมีปัญหาอะไร เพราะยังเห็นยังไงแก่กันตื้อๆ แต่ที่มีวิจัยชุมชนก็ยังคงเข้าใจออกกາอยู่เช่นเดิม

ตอนนี้ที่มีวิจัยหลักเลยคุยกันว่า เหลือเท่าไหร่ก็ทำไปแค่นั้น อาจจะมีคนทำงานเพิ่มในลักษณะการจ้างเพื่อช่วยที่มีวิจัยชุมชน จะได้แบ่งเบาหน้าที่ของที่มีวิจัยชุมชนไปด้วย ส่วนงานของที่มีวิจัยหลัก เมื่อที่มีวิจัยชุมชนเห็นชอบเขียนหน้าที่แล้ว ทุกคนเกิดอาการไม่อยากเข้ามาทำงานแบบเต็มรูปแบบ แต่จะช่วยเก็บข้อมูลเท่าที่จะช่วยได้ ดังนั้นที่มีหลักเลยต้องช่วยกันไปเท่าที่มีเหลืออยู่

สำหรับการสร้างที่มีวิจัยชุมชนก็สร้างตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้น พอดีคนมา ก็มีการเกรินนำและท้าวความเป็นมาเป็นไปให้ทราบ ตอนแรกทุกคนก็ตกลงกันดีอยู่ เห็นจะต้องร่วมกันดี แต่พอจะให้เข้าประชุมก็หายเงียบเหมือนเดิม แต่ในส่วนของการหาข้อมูลยังทำได้ดี เลยเข้าใจว่าที่มีวิจัยชุมชนไม่ชอบการประชุม แต่ชอบอยู่เป็นหลัก จึงให้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่อยๆ แต่เนื่องจากพื้นที่วิจัยค่อนข้างกว้าง จึงทำให้ที่มีวิจัยชุมชนล้า ดังนั้นจึงมีการหาคนมาช่วยเก็บข้อมูลในบางพื้นที่ และมีการจัดเวทีเพื่อเก็บข้อมูลด้วย ทำให้เสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม แต่ก็ทำให้ข้อมูลได้ยอดสมควร หลังจากที่งบประมาณอนุมัติแล้ว นายอุทิศ สมบติ หัวหน้าโครงการ แจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า ตอนนี้งบประมาณอนุมัติแล้ว จริงๆ แล้วต้องเริ่มทำงานตั้งแต่เดือน มกราคม แต่เนื่องจาก กว่างบจะโอนมา และกว่าจะประสานงานกับที่มีวิจัยได้ ทำให้เสียเวลาไปนาน เพราะที่มีวิจัยแต่ละคน อยู่ห่างกันมาก ไม่เหมือนโครงการอื่น และเนื่องจากแต่ละคนมีภารกิจหน้าที่การทำงานที่รัดตัว จึงทำให้ยากแก่การนัดหมายประชุม แต่สีคนที่เหลือนี้ถือว่าคัดสรรแล้ว ถือว่าเป็นกะทิที่คันมาแล้ว หวังว่าทุกคนคงรวมตัวกันให้เห็นยิ่งแหน่ง เพื่อประชุมติดต่อสัมภาษณ์ของแม่เจنمของเรา นักวิจัยบางคนกล่าวว่า ตอนนี้เรา

เสียเวลาไปมากแล้ว น่าจะเร่งเดินตามแผนที่วางไว้ ทุกคนจึงดูแผนปฏิบัติงานที่อยู่ในมือ แต่เนื่องจากพื้นที่ศึกษาที่ค่อนข้างกว้าง ระยะไม่มีที่มีวิจัยชุมชน

ดังนั้น ในที่ประชุมจึงเสนอให้หาที่มีวิจัยชุมชนก่อน 8 ตำบล ก 8 คน วันนี้ได้ช่วยกันเสนอชื่อที่มีวิจัยชุมชน และได้แบ่งหน้าที่ให้แต่ละคนไปประสานงานอีกที และได้แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน หัวหน้าโครงการเป็นคนที่พูดเก่ง ให้ดำเนินรายการประชุม ส่วนนางสาวจุฑามาส พิทักษ์ จบสายปัญชีมาให้รับผิดชอบด้านการเงิน นายสังด์ รุ่มโพธิ์ เดຍทำงานด้านเอกสารร่วมกับแม่ฝอยทอง สมดา มา ก่อน ให้เป็นผู้จัดบันทึกต่างๆและรับผิดชอบงานด้านเอกสาร ส่วนนายสุขดี ศรีเที่ยง มีความคล่องตัวสูงและรู้จักคนเยอะ ให้รับหน้าที่ประสานงาน ซึ่งทุกคนเต็มใจรับงาน เพราะแต่ละคนก็ถนัดในงานที่ได้รับมอบหมายอยู่ก่อนแล้ว แต่นายสังด์ รุ่มโพธิ์ บอกว่าอยู่ใกล้และไม่มีเวลาเต็มที่ จึงขอให้นางสาวจุฑามาส พิทักษ์ รับผิดชอบงานในส่วนนี้แทนไปก่อน ที่ประชุมถ่านทางนางสาวจุฑามาสแล้ว เห็นว่าไม่ชัดข้องพระท้องช่องท้องกันอยู่แล้ว จึงเมื่อปัญหาอะไร

ผลการประชุมที่มีวิจัยหลัก 4 คน ได้พูดคุยกันเกี่ยวกับแผนงานที่จะใช้ปฏิบัติการในการเก็บข้อมูลและจัดเวที และได้ทำความเข้าใจให้ตรงกันเป็นที่เรียบร้อยเพื่องานจะได้เดินหน้าต่อไป และได้แบ่งงานกันดังนี้

1. นายอุทิศ สมบติ หัวหน้าโครงการ มีหน้าที่ดำเนินรายการในการจัดประชุมและจัดเวที ในแต่ละครั้ง
2. นางสาวจุฑามาส พิทักษ์ ให้มีหน้าที่รับผิดชอบเอกสารทางการเงิน
3. นายสังด์ รุ่มโพธิ์ ให้มีหน้าที่จัดพิมพ์เอกสารต่างๆ รวมทั้งจัดบันทึก
4. นายสุขดี ศรีเที่ยง ให้มีหน้าที่ประสานงานเวลาจัดประชุมและเตรียมความพร้อมของเวที เก็บข้อมูล

ปัญหาอุปสรรค

เนื่องจากช่วงนี้นายสังด์ รุ่มโพธิ์ สุขภาพไม่ค่อยดีและอยู่ใกล้ เรื่องเอกสารและการจัดพิมพ์ รวมทั้งการอุทิศสื่อสารลอดจนการบันทึก ขอให้นางสาวจุฑามาส พิทักษ์ รับผิดชอบแทนไปก่อน แนวทางแก้ไขปัญหา

ที่มีวิจัยทุกคนตกลงกันว่าจะช่วยกันทำงาน จะไม่ปล่อยให้ใครคนใดคนหนึ่งทำเพียงคนเดียว เพราะเหมือนลงเรือลำเดียวกัน ยังไงก็ต้องช่วยกันพยายามไปถึงฝั่ง

แนวทางการเคลื่อนงานต่อ

และในวันนี้ทีมวิจัยหลักได้ร่วมกำหนดวันประชุมในครั้งต่อไปร่วมกัน คือ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547 สถานที่ โรงเรียนเมืองเด็กวิทยา โดยได้ช่วยกันคัดเลือกรายชื่อของผู้ที่จะมาเป็นทีมวิจัยซึ่งจะเป็นตัวแทนของแต่ละพื้นที่ เข้าร่วมประชุมด้วย โดยการออกหนังสือเชิญและพูดคุยเบื้องต้นก่อน เพื่อเชิญเข้าร่วมประชุมในครั้งต่อไป

2. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัย 7 โครงการ

ขั้นตอนการทำงานในช่วงนี้ ค่อนข้างมีปัญหาเกี่ยวกับเอกสารทางการเงินและการเขียนรายงาน จึงได้มีการปรึกษากันภายใน 7 โครงการ ว่าจะช่วยเหลือกันได้อย่างไร ในที่สุด ก็ได้รับคำแนะนำจากคุณแม่ฟอยทอง สมวนา หัวหน้าโครงการประวัติศาสตร์ห้องถิน ประจำเดือน ผ้าชนิดตีนจกและผ้าทอของแม่แจ่ม ในเรื่องเอกสารทางการเงินและการเขียนรายงาน เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งแต่ละโครงการจะช่วยกันดูแลในเรื่องความถูกต้องของเอกสาร และมีการวางแผนแบบของการเขียนรายงานช่วยกัน มีการปรึกษาหารือกันตลอดในเรื่องของการเขียนรายงาน จนในที่สุดก็สามารถเขียนรายงานความก้าวหน้าส่งให้ทีมกลไก รวมทั้งส่งเอกสารทางการเงินให้กับ สกอ. ได้ทันกำหนดเวลา

การศึกษาวิจัยในช่วงนี้ จะเหลือเพียงแค่ 7 ประจำเดือนเท่านั้น เพราะอีก 2 ประจำเดือนคือประจำเดือนประวัติศาสตร์หมอมีองและประจำเดือนบทวนความรู้เกี่ยวกับแม่แจ่ม ไม่สามารถหาสรุหาน คนมาทำงานในประจำเดือนนี้ได้ แต่ในส่วนของประจำเดือนประวัติศาสตร์หมอมีองนั้น ได้มีผู้สนใจเข้าร่วมทำแผนในระยะนี้ด้วย เพื่อที่จะได้เข้าร่วมโครงการในระยะที่ 3 ต่อไป แต่ในส่วนของประจำเดือนบทวนความรู้เกี่ยวกับแม่แจ่มนั้น ตอนแรกทีมวิจัยได้นิมนต์ให้พระใบภูภิกขุสุทธัคณ์ วชิรญาโนเป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้ แต่เนื่องจากพระใบภูภิกขุสุทธัคณ์ วชิรญาโน ท่านได้มรณภาพไป ทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการได้มีการพูดคุยกันอยู่เสมอ ในเรื่องการสรุหานามารับผิดชอบโครงการนี้ แต่ก็ไม่สามารถสรุหาน่าได้

3. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมกลไกฯ

ปัญหาที่ทุกโครงการหนักใจมากที่สุดก็คือ จะทำอย่างไรกับข้อมูล เพราะมันเยอะเกินไป และระยะเวลาก็กระชั้นเข้ามาทุกที จึงได้ปรึกษากับทีมกลไก ทางทีมกลไกได้ให้คำแนะนำว่า ลองเขย่าข้อมูลดิบก่อน ก็พยายามเขย่าจนได้เนื้อหา แต่ปัญหาก็ยังตามมาอีกด้วย ไม่รู้จะเขียนยังไง เพราะจากแนวคิดเดิมๆ ของทีมวิจัยคือ เขียนในลักษณะคำบอกรเล่า แต่จากการเข้าประชุมและศึกษากระบวนการจากทีมกลไกและทีมวิชาการ ซึ่งมีอาจารย์สันติพงษ์ ช้างเผือก อาจารย์เรณุ ทีมงาน และเจ้าหน้าที่จาก สกอ. เข้าร่วมประชุมด้วย ทีมวิจัยได้รับคำแนะนำว่า จะต้องเขียนให้ออกมา

ในเชิงวิชาการเพื่อคนอื่นๆทั้งภายในและภายนอกแม่แ杰มจะได้เข้าใจด้วย ก็เลยยิ่งหนักใจเข้าไปอีก ว่าจะต้องเขียนยังไง และเนื่องจากทีมที่ช่วยด้านเอกสารมีกันอยู่เพียงแค่ 3 คน ซึ่งจะต้องทำทั้งเนื้อหา กระบวนการ และงบการเงิน จึงทำให้หนักพอสมควร จนสุดท้ายต่อรองกับทาง สกอ.ว่า ข้อมูลที่ได้เยือนนั้น จะขอเอาไว้ในภาคผนวกแทน เพราะเวลาไม่มีแล้ว ส่วนเนื้อหานั้น ก็ยังต้องมีการขัด เกลาอีกเยอะ รู้จุดที่จะต้องทำ เพียงแต่ไม่มีเวลาแล้ว เพราะถึงกำหนดส่งแล้ว กระบวนการก็เหมือน กัน คือตามความเข้าใจในตอนแรก และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีการเปลี่ยนทีมวิจัยบ่อยเลยทำให้ ขาดช่วงในการจดบันทึก หรือที่มีอยู่ในมือก็ไม่ได้จดลง เอียดนัก เพียงแต่จับประเด็นเท่านั้น นี้เป็น ข้อบกพร่องที่จะต้องนำไปแก้ไขในระยะที่ 2 ต่อไป คือ ต่อไปต้องจดบันทึกให้ละเอียด เพื่อให้เห็น กระบวนการในการทำงานชัดเจนยิ่งขึ้น ตอนนี้จึงได้แต่เพียงครึ่งเดียวที่จะเอียด ส่วนอีกครึ่งยังต้อง เกลาอีกเยอะ คาดว่าถ้ามีเวลา น่าจะทำได้ดีกว่านี้ แม้จะไม่ถูกต้องทั้งหมด แต่ก็ถือว่าทีมงานวิจัย พยายในระดับหนึ่ง ดีกว่าที่ไม่ได้ขัดเกลาอะไรเลย เพราะรู้สึกว่ายังต้องมีการแก้ไขอีกอะพอสม ควร และจะขอแก้ไขในระยะที่สองต่อไป เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

การหาข้อมูลในชุมชนนั้น ไม่ค่อยเป็นปัญหาสำหรับทีมวิจัยสักเท่าไหร่ เพราะนักวิจัยชุมชน ที่เข้ามาร่วมงานนั้น ส่วนมากจะเป็นผู้นำชุมชนอยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้เปรียบในแง่ที่ว่า มีคนที่เชื่อม ประสานกับคนในชุมชนให้ตลอดเวลา การขับเคลื่อนงานจึงเป็นไปด้วยความสะดวก แต่จะมีปัญหา ในช่วงเวลาการลงไปเก็บข้อมูล เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านลงทำไร่ ทำสวน เพราะส่วนมากเป็น เกษตรกร จึงทำให้การนัดหมายและจำนวนคนไม่ค่อยเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ก็แก้ไขคือ ให้ทีมวิจัยชุมชนลงไปเก็บข้อมูลทุกวัน ไปคลุกคลีกับชุมชนให้มากขึ้น ซึ่งก็ได้ผลดีในระดับหนึ่ง

การหาข้อมูลนั้น ส่วนมากก็จะเกริ่นนำหัวๆ ไปก่อน แล้วเล่าความเป็นมาของโครงการวิจัย นี้ให้ชุมชนรับฟัง จากนั้นก็ค่อยๆ ตีกรอบในหัวข้อที่เราต้องการ วิธีการยิงคำถามจะถามในวงกว้าง ก่อน แล้วให้ชาวบ้านเล่าไปให้หมด จะไม่ขัดจังหวะการให้ข้อมูล ทีมวิจัยชุมชนก็จะจดข้อมูลทุก อย่าง ซึ่งทุกครั้งก็จะมีเรื่องราวหลายเรื่องรวมกัน คือพอชาวบ้านเล่าเรื่องนี้ แล้วก็ไปเรื่องนั้น แล้วก็ไปอีกหลายเรื่อง บางครั้นก็ออกเรื่องที่เราต้องการ แต่ก็ต้องฟังให้หมด เพราะไม่อยากขัด จังหวะ ทีมวิจัยชุมชนก็จะมาให้หมดเหมือนกัน ซึ่งตรงจุดนี้ยากกับทีมวิจัยหลักตรงที่เราต้อง พยายามคัดแยกเนื้อหาแต่ละส่วนตอนเขียนรายงาน แต่ก็ทำให้ทราบข้อมูลบางเรื่องที่เราไม่เคย ทราบมาก่อนเลย ซึ่งอาจจะมีประโยชน์กับงานอื่นๆ ในอนาคตอีก เนื่องจากพื้นที่รับผิดชอบจะกว้าง และระยะทางแต่ละพื้นที่ค่อนข้างห่างไกลกัน ทำให้การส่งข้อมูลล่าช้าไปบ้าง ซึ่งก็พอจะลุ่มคลื่น กันได้ เพราะเข้าใจในสภาพพื้นที่แต่ละพื้นที่นั่นเอง

ระยะที่ 3 เพสที่ 2 (เก็บกลางทางมะ)
1 สิงหาคม 2547 – 31 มกราคม 2548

กระบวนการในระยะที่ 3 ตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2547 ถึงเดือนมกราคม 2548 เพื่อให้เห็น การทำงานลักษณะกระบวนการทำงานได้ชัดเจน เรากำลังแบ่งกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยออกเป็น 4 ประเด็นคือ

1. กระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัย
 2. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยห้องทดลองการ
 3. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมกลไก
 4. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

1. กระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัย

ในระยะนี้ หลังจากที่ส่งรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 2 ไปแล้ว เหตุการณ์เข้ารูปเข้าร่องอย่างต่อเนื่องคือ เรื่องหายเงียบไปค่อนข้างนานเหมือนช่วงแรก(ประมาณ 2 เดือน) ตอนนี้ทั้งทีมวิจัยหลัก และทีมวิจัยชุมชนเริ่มคิดว่าทางสกว.คงไม่ต่อสัญญาแล้ว พอเจอนหน้ากันก็สอบถามกันเสมอว่าทางสกว. ติดต่อกันหรือเปล่า ซึ่งคำตอบที่ได้รับก็คือ ความเงียบไม่มีการเคลื่อนไหว ไม่มีการติดต่อกันจากทีมกลไกฯและ สกว. พอนานเข้าก็เลยคิดว่าทาง สกว. คงไม่ต่อสัญญาให้ ดังนั้นจึงห่างๆกันไปแต่ในระหว่างที่มีวิจัยทั้ง 7 โครงการก็ยังมีการติดต่อสอบถามกันอยู่เสมอๆ แต่ไม่ปะอยเหมือนช่วงแรก คือคิดว่า หากต่อสัญญาก็จะทำต่อ หากไม่ต่อ ก็จบแค่นี้ แต่มีความรู้สึกว่า งานยังค้างๆค้างอยู่ จึงไม่ค่อยสถาบายน่าจะทำให้หรือ เพราะถึงแม้จะส่งรายงานความก้าวหน้าไปแล้วก็ตาม ความรู้สึกในขณะนั้นก็คือ ก็คงจะส่งงานให้เจ้าของงบประมาณได้ตามกำหนดเวลา แต่ก็มีความกังวลแห่งอยู่ด้วย เพราะยังรู้สึกว่า ยังเขียนไม่ครบ ยังขาดข้อมูลอีกหลายอย่างที่น่าจะเติมเต็มลงไปในรายงานด้วยจึงอยากรอให้ สกว. เร่งอนุมัติโดยเร็วเพื่อจะได้รับแก้ไขในขณะที่ยังมีไฟอยู่ เพราะถ้าหากปล่อยเวลาผ่านไปนาน ก็จะมอดไปชรา ก่อน จนในที่สุดก็ได้รับแจ้งข่าวว่า ได้มีการต่อสัญญาแล้ว ให้ทีมวิจัยลงมือทำงานระยะต่อไปได้

ในช่วงนี้ ทีมวิจัยไม่ค่อยห่วงเรื่องการเก็บข้อมูลเท่าไหร่ เพราะได้รับการแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญตลอดจนทีมกลไกฯ และ สกว. ว่าควรจะเก็บข้อมูลลักษณะไหน ซึ่งบทเรียนที่ได้รับถ่ายทอดมา ก็ทำให้ทีมวิจัยเก็บข้อมูลได้มากที่เดียว ในช่วงนี้ทีมวิจัยจะเก็บข้อมูลด้วยความสนใจ เพราะมีการประชุมบ่อย จัดเวลาที่บ่อย แต่ละเวทีก็มีเรื่องเล่ามากมาย สนุกบ้าง หาดเสี่ยงบ้าง ทำให้ได้ความรู้มากมาย ได้รับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาของคนแม่เจ้ม ทำให้ทีมวิจัยคิด

ว่า บางอย่างที่ดี น่าจะรื้อฟื้นและสืบสานไว้ให้นานเท่านาน เช่น ในส่วนของวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม เพราะทำให้ชุมชนเชื่อมโยงกันได้อย่างราบรื่นและสงบสุข บางเวลาที่ทำให้เพื่อนเก่าได้มาเจอกันหลังจากที่ไม่ได้เจอกันนานหลายปี ทำให้ทีมวิจัยรู้สึกภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งในการเชื่อมสัมพันธภาพระหว่างมิตร แต่ข้อมูลที่ได้มานั้นส่วนมากเป็นในลักษณะรวมกันทั้งน้ำและเนื้อ ยังไม่มีการเรียบเรียงสังเคราะห์ข้อมูล

ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึงยังเป็นข้อมูลดิบที่ยังไม่ได้ถักลับกรอง ดังนั้นจึงต้องมีการกรองข้อมูลก่อน เขียนรายงานอีกขั้นตอนหนึ่ง คือแปลภาษาชาวบ้านให้เป็นภาษาของทีมวิจัยก่อน แล้วถึงจะหยิบข้อมูลมาเขียนรายงานให้เป็นภาษาวิชาการอีกที แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ปัญหาที่สำคัญที่สุดสำหรับนักวิจัย ท่องถินก็คือ การเขียนรายงาน เพราจากภารที่นำเสนอในครั้งแรก ทั้งการนำเสนอและการเขียนรายงาน ผู้เขียนชาวญี่ปุ่นได้ให้ข้อเสนอแนะว่า น่าจะทำให้เป็นรูปแบบของวิชาการด้วยเพราเวลา คนภายนอกมาอ่านจะได้เข้าใจด้วย ไม่ใช้ลักษณะการเล่าเรื่องแต่เพียงอย่างเดียว จึงทำให้ทีมวิจัย นำนั่งทุกขั้นตอนอีกครั้ง เหตุเพราจะนัดด้วยเกล้าว่าจะเขียนยังไง ครั้นจะเขียนเป็นภาษาชาวบ้านแบบ เราูกิไม่เข้าท่า ครั้นจะเขียนให้เป็นวิชาการ ก็ไม่สนดสักเท่าไหร่ ไปฯ มากฯ ก็เลยพบกันครึ่งทาง คือ ตามใจฉันและตามใจเธอ รายงานฉบับนี้จึงอ่านแล้วมีลักษณะทั้งอ่อนและแข็งในตัว

2. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการ

ด้วยเหตุที่ทีมวิจัยแต่ละทีมไม่สนดในเรื่องการเขียนรายงาน จึงทำให้มีการพูดคุยกันติดต่อ กัน แม้จะไม่บ่อย แต่ก็ไม่ทิ้งระยะห่างกัน มีการสามข่าวคราวของแต่ละโครงการอยู่เสมอ มีการ เตือน มีการให้กำลังใจซึ้งกันและกัน นับว่าไม่ทอดทิ้งกัน ในระยะนี้ ทีมวิจัย 7 โครงการมีการทำ แผนร่วมกัน มีการปรึกษาให้คำแนะนำและช่วยเหลือกันมากขึ้น

ในระยะนี้ ประเด็นประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำแม่แวงไทรดียุติบทบาทนักวิจัยลง เนื่องจากเกิดความ ไม่เข้าใจขึ้นระหว่างทีมวิจัย ส่วนปัญหาลึกๆนั้น ทีมศึกษาวิจัยประเด็นอื่นๆไม่สามารถรับทราบถึง ปัญหาที่แท้จริงได้ ซึ่งการเกิดปัญหาขึ้นกรณีนี้ทำให้ทีมวิจัยที่เหลือทั้ง 6 โครงการมีการปรึกษา หารือกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหานี้ร่วมกัน แต่ก็ไม่สามารถหาทางออกให้ได้ เพราในตอนนี้งานใน หน้าที่รับผิดชอบของแต่ละโครงการก็ล้มมืออยู่แล้ว หากส่งรายงานฉบับสมบูรณ์เสร็จเรียบร้อย ค่อยมาปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกร่วมกันอีกครั้ง

3. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมกลไกฯ

ในการทำแผนนั้นทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการได้รับคำแนะนำ ความรู้ จากผู้เชี่ยวชาญทั้งทีมกล ไกฯของอาจารย์สันติพงษ์ ช้างเผือก และทีมของอาจารย์เรณุ และในระยะนี้ได้มีการจัดเวลาที่นำ

เสนอองานวิจัยในระยะที่ 2 ที่วัดป่าเดด มีอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านเข้ามารับฟังและช่วยให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งภาษาที่ผู้เชี่ยวชาญใช้ส่วนมากจะเป็นศัพท์ภาษาชาววิชาการ ทำให้ทีมวิจัยฟังแล้วตีความไม่ออก คือฟังแล้วยากเกินไปสำหรับชาวบ้านที่จะเข้าใจ ต้องอาศัยขอร้องให้มิกลไกฯช่วยแปลให้ฟังอีกที ซึ่งตอนหลังทีมกลไกฯได้แกะเทปส่งมาให้ทีมวิจัยทุกทีม แต่ก็เป็นการดีสำหรับคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญหลายท่านอันอาจจะก่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนในแม่แจ่มต่อไปในอนาคต

4. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

ในการจัดเวทีเก็บข้อมูลแต่ละครั้งจะมีการนำเสนอข้อมูลที่เราได้เก็บและเปลี่ยนออกมาเป็นรายงานเล่าให้กับผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบถึงความก้าวหน้าและจะได้ช่วยเช็คความถูกต้องของข้อมูลไปในตัว ทำให้บรรยายกาศเป็นไปแบบสนับายน เหมือนมาเล่าเรื่องสักกันฟังและก้มก จะได้ข้อมูลใหม่ๆเพิ่มเติมทุกครั้งไปในส่วนที่ขาดหายไป

ในการจัดเวทีนำเสนอข้อมูล มีผู้สนใจหลายท่านเข้าร่วมรับฟังด้วย และในตอนท้ายมีการสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งก่อให้เกิดการผลักดันงานวิจัยเข้าสู่งานมหกรรมด้วยต้นจากแม่แจ่มครั้งที่ 12 ในส่วนของการแสดง แสง สี เสียง และได้แนวคิดในการนำเสนอผลงานวิจัยให้ประชาชนชาวแม่แจ่มได้รับทราบด้วย

ระยะที่ 4 เพส 3 (ถังหนองอยลงดอย กออยถ้ำวันใหม่)

1 กุมภาพันธ์ – 31 ตุลาคม 2548

ระยะนี้เป็นระยะสุดท้าย ซึ่งมีการขยายระยะเวลาออกไปอีก 3 เดือน คือจากเดิมต้องส่งรายงานฉบับสมบูรณ์สิ้นเดือนกรกฎาคม 2548 แต่ขอเลื่อนไปเป็นสิ้นเดือนตุลาคม 2548 แทน เนื่องจากเก็บข้อมูลและเขียนรายงานไม่ทัน ระยะนี้ส่วนมากจะเน้นการเขียนรายงานมากกว่า ซึ่งทีมวิจัยส่วนมากยังไม่ทราบทิศทางว่าจะเขียนรายงานออกมายังรูปแบบไหน จะต้องเริ่มยังไง เพราะข้อมูลมีเยอะมาก ในช่วงระยะการเขียนรายงานนี้ได้มีการประชุมด้วยกันบ่อยครั้ง โดยประชุมร่วมกับทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการ ตลอดจนทีมกลไกฯ เพื่อปรับการเขียนรายงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กระบวนการในระยะที่ 4 ตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนตุลาคม 2548 เพื่อให้เห็นการทำงานลักษณะกระบวนการทำงานได้ชัดเจน เราสามารถแบ่งกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยออกเป็น 4 ประเด็นคือ

1. กระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัย

2. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการ
3. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมกลไก
4. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

1. กระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัย

ในระยะสุดท้ายนี้ ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชนจะทำงานกันหนักขึ้นทั้งการจัดเวที การเก็บข้อมูล การทำเอกสารด้านการเงินและการเขียนรายงาน ซึ่งเวทีใหญ่ที่ได้จัดในช่วงนี้ก็คือ เวที 30 ปี สายคืนถิน ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบุคแห่งการต่อสู้ คือการเรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่ง มีเสหายจากทั่วทุกสารทิศเข้าร่วมงานในครั้งนี้ การเตรียมงานใหญ่ซึ่งไม่ได้จัดในตัวอำเภอทำให้ทีมวิจัยเครียดพอสมควร เพราะการจัดเวที ณ จุดจราจรที่ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของคอมมูนิสต์ในอดีตนั้น การประสานงานกับเจ้าของพื้นที่ก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะไม่มีโทรศัพท์ติดต่อกัน ต้องใช้ระยะเวลาและเดินทางเข้าไปประสานงานบ่อยครั้ง และการประสานงานกับเหล่าสายจากที่ต่างๆ ก็เป็นไปด้วยความยากลำบากเช่นกัน เพราะอยู่กรุงรัฐฯ จังหวัดภูมิภาคที่ขาดการติดต่อ ก็มีภาระไม่ยอมท้อ มีการแบ่งงานกันตามความถนัดของแต่ละบุคคล มีการนัดพบประพอดคุยกับเหล่าสายในตัวเมืองเชียงใหม่หลายครั้ง ด้วยกัน เพื่อพูดคุยถึงวัตถุประสงค์ก่อนการจัดงานเพื่อให้เข้าใจทิศทางการทำงานของเราเป็นการเปิดใจระหว่างกันและกัน ในการจัดงานในครั้งนี้เราให้คำยืนยันในเรื่องความรู้สึกที่ปลดปล่อยกับเหล่าสาย เพราะงานนี้มีความเสี่ยงหลายด้าน ในเบื้องของการปักครองและในเบื้องของจราจรส่วนตัวของทีมวิจัยด้วย เพราะเราต้องเคราะห์ส่วนบุคคลของเหล่าสายด้วย และเพื่อให้งานออกมามาดีที่สุดและปลดปล่อยที่สุดด้วย

ในระหว่างการจัดเวทีทีมวิจัยจึงได้ซึ่งแรงถึงวัตถุประสงค์ของการจัดงานในครั้งนี้ให้ผู้เข้าร่วมเวทีทุกคนได้รับทราบโดยละเอียด ซึ่งทำให้เหล่าสายส่วนมากเข้าใจและให้ความร่วมมือในการถ่ายทอดเรื่องราวเป็นอย่างดี แต่ก็มีบางกลุ่มยังไม่กล้าให้ข้อมูลอะไรมากนักเนื่องจากเกรงว่าข้อมูลที่จะให้นั้นจะก่อให้เกิดภัยต่อตนเองในภายหน้าหรือเปล่า ซึ่งในที่สุดทำให้การจัดเวทีไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ คือข้อมูลที่ทีมวิจัยคาดหมายไว้นั้น ได้เพียงบางส่วนเท่านั้นและยังไม่ถึงเป้าหมายที่คาดการณ์ไว้ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดของเราก็คือ อยากเห็นการพัฒนาที่ร่วมกันระหว่างเหล่าสายที่เคยอยู่ร่วมกับชาวบ้านและชาวบ้าน ณ จุดจราจร โดยอาศัยฐานความเชื่อมั่น ที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนา แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า การดำเนินการจัดเวที ไปไม่ถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ แต่ทีมวิจัยก็ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเหล่าสายบางส่วนซึ่งได้แนวคิดหลายอย่างที่เป็นประโยชน์กับชาวบ้านและทีมวิจัยพอสมควร

2. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการ

ในระยะนี้ได้มีการศึกษาดูงานนอกสถานที่ทั้งต่างพื้นที่คือกรุงเทพมหานคร ได้เข้าร่วมงานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เส้นทางสู่อนาคต และดูงานต่างประเทศ ที่เป็นประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งก็คือเมืองหลวงพะบาง ประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้นเอง เป็นการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการได้ไปศึกษาดูงานพร้อมกัน ซึ่งได้มีการแลกเปลี่ยนแนวความคิดกันตลอด ทำให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลขึ้น และบางโครงการสามารถนำสิ่งที่ได้ไปพบเห็นมาประยุกต์ใช้กับงานประจำได้อย่างกลมกลืนและลงตัวที่สุด ส่วนทีมวิจัยได้แนวความคิดในการดำเนินชีวิตและวางแผนในเรื่องการศึกษาอันอาจจะเป็นจริงไปได้ในอนาคต ซึ่งก็นับว่าเป็นสิ่งดีๆ ที่ได้รับ

ในระยะนี้ได้รับความร่วมมือจากโครงการประวัติศาสตร์ ประเด็นประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรในล่งปง มาช่วยในการเขียนรายงาน เนื่องจากทีมวิจัยถูกติ่งในเรื่องการเขียนรายงานที่เป็นวิชาการมากเกินไป อ่านแล้วทำให้มีความรู้สึกว่าแข็งกระด้างเกินไป จึงต้องขอความร่วมมือจากทีมประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรให้ล่งปงมาช่วย เพราะจะทำให้รายงานอ่านแล้วมีชีวิตชีวานี้ จึงต้องขอขอบคุณ คุณกิตติชัย แก้วประเสริฐスマ ณ โอกาสนี้ด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับทีมกลไกฯ

ส่วนการเขียนรายงานนั้น ก็มีปัญหา เช่นกันคือ เนื่องจากความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการเขียนรายงานและการเก็บข้อมูล คือทีมวิจัยยังติดกรอบเดิมและพยายามจะเขียนรายงานตามความเข้าใจเดิมๆ อยู่ เพราะการเขียนรายงานตามความเข้าใจนั้น ทำให้ง่ายต่อการเขียน เวลาเขียนแล้วให้ลื่น ไม่สะดุด เป็นการนำเสนอเรื่องราวที่ได้รับรู้รับทราบมาแล้วนำมาถ่ายทอดเป็นตัวอักษร แต่เนื่องจากถูกห่วงตึงจากทีมกลไก จึงมีการปรับเปลี่ยนกรอบใหม่และลงเก็บข้อมูลใหม่อีกครั้ง จึงทำให้งานช่วงนี้ค่อนข้างหนัก ในช่วงนี้เกิดความสับสนในเรื่องความเข้าใจในการเขียนรายงาน เพราะที่ผ่านมาบางครั้งทีมวิจัยถูกห่วงตึงว่าเขียนรายงานแบบชาวบ้านเกินไป ต้องเขียนให้เป็นวิชาการบ้าง และการสื่อสารในเรื่องของความเข้าใจระหว่างทีมวิจัยกับทีมกลไกฯ ก็ยังไม่ชัดเจน อีกทั้งทีมกลไกฯ เพียง 1 ทีมต้องดูแลทีมวิจัยทั้ง 7 โครงการ จึงทำให้การดูแลไม่ทั่วถึง ระยะเวลาที่เข้ามายังพื้นที่แต่ละครั้งค่อนข้างน้อย จึงทำให้ทีมกลไกฯ ล้า ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างทีมวิจัยกับทีมกลไกฯ อีกทั้งทีมวิจัยเป็นชาวบ้าน ซึ่งไม่เข้าใจการตีความของภาษาวิชาการ จึงทำให้หนักใจในการเขียนรายงาน ฉบับสมบูรณ์ จนเกิดภาวะเครียด และนำไปตีความกันเองว่า รายงานน่าจะออกมาตรฐานแบบวิชาการแต่พอก็เขียนไปแล้วก็เกิดอาการเกร็ง เพราะมันเป็นวิชาการเกินไป ทำให้คิดไม่ออก เขียนไม่ถูก กว่าจะลงมือเขียนจริงๆ จังๆ ได้ต้องนั่งเครียดก่อนประมาณ 1 อาทิตย์ จึงจะเริ่มลงมือเขียนรายงานได้

แต่พอเขียนไปแล้วกลับมีความรู้สึกว่า เกร็งเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้วรรณานแข็งกระด้างไป ขาดองค์ประกอบที่สำคัญหลายอย่าง พอทีมกลไกฯมาช่วยอ่านอีกทีจึงต้องปรับเปลี่ยนกันใหม่อีกรอบ จึงมีความรู้สึกว่า การทำวิจัยนี้เป็นเรื่องที่ยากเย็นแสนเข็ญที่สุด เพราะพวกร้าวบ้านคิดกันง่ายๆ ว่า การทำวิจัยห้องถินน่าจะทำกันแบบง่ายๆ สถาบันฯ คิดอย่างไรก็เขียนไปตามนั้น

พอทำไปได้ช่วงเวลาหนึ่งก็เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เกิดขึ้นคือ จากการวิจัยห้องถิน เล็กๆ ก็กล้ายมาเป็นวิจัยระดับประเทศ อะไรมันน่าจะง่ายมักกลับยากและหนักกว่าเดิม ทุกโครงสร้างทำงานกันหนักกว่าเดิม ในขณะที่บประมาณยังอยู่ในวงเงินเดิมๆอยู่ไม่ขับตามงาน และในขณะเดียวกันก็ได้รับการชี้แนะตลอดจนข้อเสนอและมีการปรับแก้้งานกันเรื่อยมาจากทีมกลไกฯ และนับวันงานวิจัยก็ดูเหมือนจะยากขึ้นทุกทีๆ จึงทำให้ห้อแท้ ดังนั้นจะยังคง ความกระตือรือร้นจึงค่อยๆหายไป จนเปลี่ยนมาเป็นความเนื่อยชาในที่สุด คิดแต่เพียงว่า หากรายงานฉบับนี้เสร็จ คงต้องมาพิจารณาภัยอีกครั้งว่าที่มีวิจัยพร้อมที่จะเดินหน้าสำหรับการศึกษาวิจัย ประเด็นอื่นๆอีกหรือไม่ แต่ตอนนี้ทีมวิจัยตระหนักรถึงภาระรับผิดชอบมากกว่าสิ่งอื่นใด ดังนั้นไม่ว่า จะมีปัญหามากแค่ไหนก็ตาม ทีมวิจัยก็จะต้องทำงานนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปให้ดีที่สุดเท่าที่ภูมิปัญญาของทีมวิจัยพึงจะทำได้

4. กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

ในการจัดเรื่องและการเก็บข้อมูลในระยะสุดท้ายนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมค่อนข้างมาก เพราะทีมวิจัยเข้าไปประสานงานบ่อยครั้ง ซึ่งทุกครั้งเราจะพูดคุยกับชาวบ้านให้มากที่สุด เพราะเราต้องการที่จะได้มาแล้วจึงอยากรู้ข้อมูลและแนวคิดของชาวบ้านให้มากที่สุด โดยเฉพาะชาวบ้านที่เป็นหมู่บ้านประวัติศาสตร์แห่งยุคการต่อสู้ ซึ่งเรียกว่าประชาธิปไตย ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับเหล่าสายและครอบครัวเหล่าสายประหนึ่งญาติพี่น้อง มีความเชื่อถือซึ้งกันและกันเป็นความประทับใจที่ยากจะลืมเลือน นอกจากนี้ทีมวิจัยพยายามเน้นความเข้าใจในการจัดงานและเน้นกระบวนการทางความคิดของชุมชนด้วย เพราะเราอยากรู้ว่าชุมชนมีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง ซึ่งทำให้เราได้ทราบถึงแนวความคิดของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงในโลกปัจจุบัน คือความต้องการด้านพื้นฐานยังไม่เพียงพอ มิใช่ชาวบ้านต้องการพัฒนาที่สวยงาม ชาวบ้านต้องการเพียงแค่การพัฒนาพื้นฐานเพียงแค่ทำให้ยังชีพอยู่ได้โดยไม่เดือนร้อนแค่นั้น

จากการที่ได้พูดคุยกับชุมชน ทำให้เราค้นพบประชุมชุมชน ระหว่างบ้านหลายคน และหลากหลาย แนวคิด บางครั้งคำพูดง่ายๆเรียบๆ แต่กลับเป็นแก่นแท้ของชีวิต ทำให้เราทึ้งและมองย้อนกลับมาดูโลกปัจจุบัน ซึ่งนับวันยิ่งจะซับซ้อนขึ้นไปทุกขณะ บางครั้งทำให้มองเห็นสัจธรรมไปได้เช่นกัน ว่า

ອະໄວທີ່ຈໍາຍາສປາຍາ ຈະທຳໃຫ້ຊື່ວິດສຸຂສົງບໄດ້ ສ່ວນອະໄວທີ່ຢາກນັກ ມັກຈະທຳໃຫ້ຊື່ວິດຖ່ຽນທຸລາຍ໌ມີມີ
ຄວາມສຸຂ ແນີ້ອນກາຣເຂີຍນັງນານວິຈ້າຍຫຸ້ນນີ້ນັ້ນເອງ ສມກັບຄຳບາລີ່ທີ່ວ່າ ວິຈ້າຍ໌ ທຸກ໌ ໂລເກ

บทที่ 3

การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ในเมืองจำเจ

บทนี้เป็นส่วนของเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาวิจัย แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน ในส่วนแรก กล่าวถึง กลุ่มดังเดิมของคนเมืองจำเจซึ่งเป็นฐานสำคัญในการเกิดกลุ่มองค์กรใหม่ๆ ขึ้นในเมืองจำเจในเวลาต่อมา อันได้แก่ กลุ่มปฏิริยาของเมืองจำเจ ในงานศึกษาฯจะกล่าวถึง กลุ่มชาวไร่เมืองจำเจ และกลุ่มสายชีวิตรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มขององค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อต่อรองและเรียกร้องสิทธิความชอบธรรมกับภาครัฐ

ในส่วนที่ 2 กล่าวถึง “องค์กรชุมชนรูปแบบใหม่” ที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่เข้ามามีผล กระทบต่อเมืองจำเจ โดยองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ที่กล่าวถึงนี้ ก็มาจากกระบวนการของคนภายในชุมชน และเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อการต่อรองกับภาครัฐ ในงานศึกษานี้ได้ให้ความสนใจกับองค์กรที่จัดตั้งทาง การเมืองเป็นสำคัญ ประกอบด้วยองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มยักษ์เมืองจำเจ กลุ่มองค์กร เครือข่ายลุ่มน้ำแม่จำเจ และกลุ่มห้อมแดง โดยได้พูดถึงเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการก่อตั้งหรือ การรวมกลุ่มดังกล่าวขึ้น รวมถึงการต่อรอง ต่อสู้ และผลที่เกิดขึ้น

และส่วนที่ 3 กล่าวถึงโครงการจากภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนที่เข้ามาพัฒนาพื้นที่เมืองจำเจ โครงการจากภาครัฐที่กล่าวถึง คือ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่จำเจซึ่งเข้ามาสู่เมืองจำเจ หลังจากการยุติการ เรียกร้องประชาธิปไตย ภาครัฐได้พยายามผลักดันแผนพัฒนาเข้ามาสู่เมืองจำเจ ด้วยการนำเสนอให้เห็น ความกันดาระและภาพของประชาชนที่ยากจน มีการศึกษาตัวชี้วัดทั้งบนภาพพื้นที่สีชมพู ส่วนองค์กร แคร์ในแม่จำเจเป็นองค์กรภาคเอกชนที่ได้เข้ามาเชื่อมระหว่างรอยต่อจากโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่จำเจ ภายหลังจากการที่มีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่จำเจได้เข้ามาพัฒนาและถึงเวลาที่จะต้องถอนตัวออกไป ผลงานให้เมืองจำเจมีการเปลี่ยนแปลงหลายสิ่งหลายอย่าง โดยเฉพาะวิธีชีวิตถูกกระทบและได้ทิ้งปัญหามาก มาก เพราะคำว่า “พัฒนา” ซึ่งมันสามารถมองได้ทั้งทางด้านดี และไม่ดีที่อยู่ในตัว รวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติในเมืองจำเจซึ่งถูกทำลายไปอย่างมากmany ในช่วงของการพัฒนาที่รัฐมุ่งส่งเสริมให้ผลิต พืชเศรษฐกิจ

กลุ่มตั้งเดิมของเมืองเจ้ม

เมืองเจ้มเก่าก่อน

เมืองเจ้มหรืออำเภอแม่เจ้ม เป็นอำเภอเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ในหุบเขาระโนดที่ราบแอ่งกรุงเทพฯ ล้อมรอบด้วยดอยน้อยใหญ่ สลับสลางอยู่เบื้องล่างของดอยอ่างกาหลงหรือดอยอินทนนท์ในปัจจุบัน เดิมไปด้วยพื้นที่ป่า น้ำตกและลำห้วยไม่ต่างกว่า 26 สาขา

พื้นที่ในหุบเขางแห่งนี้มีเนื้อที่ประมาณ 3,361 ตารางกิโลเมตร ในอดีตเป็นพื้นที่ป่าและภูเขา ประมาณร้อยละ 70 เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาประมาณร้อยละ 20 และมีที่ราบลุ่มเพียงร้อยละ 10

ขอบเขตทางกายภาพของหุบเขาระโนดความยาว – กว้างไม่เกิน 5 – 6 ตารางกิโลเมตร มีน้ำแม่เจ้มไหลพาดผ่านตามแนวเหนือ – ใต้ บริเวณหุบเขามีพื้นที่ราบอยู่เพียงเล็กน้อย ริมฝั่งเป็นตั้งที่สูงบางช่วงเป็น冈าใหม่ เป็นหนองบึง อันเนื่องมาจาก การเปลี่ยนทิศทางของแม่น้ำสองฝากของแม่น้ำแม่เจ้มและข้างๆ ลำน้ำสาขาริเวณหุบเข้า เช่นน้ำแม่ศึก น้ำแม่อวม น้ำแม่ปาน น้ำแม่แรก ซึ่งเดิมไปด้วยป่าสักที่มีอยู่มากมาย สรุปเป็นป่าสักจะเป็นป่าตึ่งป่าเหียง ส่วนดอยในระดับที่สูงขึ้นไปอีกจะเป็นป่าตะกูลไม้ก่อ ลับกับป่าดงทึบที่อยู่ต่ำกว่า 1,000 เมตร ทั้งหุบเขางจึงแวดล้อมไปด้วยป่าดอยโดยมีดอยหลวงกันขวางอยู่ทางทิศตะวันออก

เมืองเจ้มเป็นชุมชนที่เรียกตัวเองว่า “ได” กว่า 30 บ้าน นอกนั้นเป็นชาวเขา มีภาษาเฉพาะกุյด น้ำ ลัว และลีซอ ซึ่งรวมตัวอยู่และسانความสัมพันธ์ทางสังคม ตั้งแต่เหนือสุดของหุบเขาระโนดมาถึงแต่ฝากตะวันตกของน้ำแม่เจ้ม เช่น บ้านกองกาน บ้านตันตาล–ยางแล บ้านพร้าวหนุ่ม บ้านบันนา บ้านป่าเทือ บ้านท้องฝาย บ้านท้าพ บ้านไร และฝากตะวันออก เช่น บ้านแม่นาจว บ้านทุ่งยว บ้านต่อเรือ บ้านจีียง บ้านสันหนอง บ้านซ่างเคิง บ้านป่าเดด บ้านใต้ท่าผา เหล่านี้ล้วนตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร

ชาวเมืองเจ้มสุดเหมือน ตีฝ่าย ทำไร่ ทำนา เก็บของป่าล่าสัตว์และค้าขายแลกเปลี่ยนทั้งภายในและภายนอกหุบเข้า ตั้งนั้นชุมชนเมืองเจ้มจึงไม่ได้เป็นเมืองปิดอยู่ในหุบเข้า เพราะมีทั้งคนภายนอกและผู้คนจากต่างถิ่น ต่างชาติพันธุ์ อพยพเคลื่อนย้ายเข้าออกไป-มา และมีความสัมพันธ์กันในหลายรูปแบบทั้งการผูกเครือญาติจากการแต่งงาน ค้าขาย จ้างงาน ในแต่ละบุคคลนั่นนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของชุมชนอยู่ตลอดเวลา

ภาพที่ 3.1 แผนที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

เพื่อให้เห็นรายละเอียดของการพัฒนาการจัดการองค์กรชุมชนเพื่อมุ่งพัฒนาเมืองแจ่ม ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง อันมีผลต่อการสังเคราะห์เชื่อมโยง เวลาที่ซ่อนกัน ในแต่ละช่วงไม่ได้แบ่งขาดออกจากกันอย่างสิ้นเชิงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับอำนาจราษฎร ใน

ช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบเทศบาลของสยามประเทศ ล้วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านอย่างลึกซึ้ง

ชุมชนเมืองเจ้มยังคงสร้างระบบการผลิตและรูปแบบการจัดการทรัพยากริมแม่น้ำ และป่าไม้รอบชุมชนบนฐานการผลิตแบบยังชีพเป็นสำคัญ เมื่อยามขาดแคลนก็ยังใช้วิธีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ แรงงานหรือใช้ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ เพื่อบ้าน หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ตนมีกับชุมชนอื่น มีการค้าขายในระดับเล็กๆ ทั้งในชุมชนและการค้าทางไกลของพ่อค้าวัวต่าง กระหังชุมชนได้ก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนความสัมพันธ์กับอำนาจการปกครองจากผู้นำท้องถิ่นไปสู่อำนาจสยามที่ขยายตัวเข้ามา ส่งผลให้ชุมชนต้องสัมพันธ์กับอำนาจจารัสและเศรษฐกิจแบบเงินตรามากขึ้น

อาณาเขตของอำเภอแม่แจ่มนั้นติดกับพื้นที่หลายอำเภอตั้งนี้

ทิศเหนือ ติดกับ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดกับ อำเภอช่อง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดกับ อำเภอสะเมิง อำเภอสันป่าตอง และอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันตก ติดกับ อำเภอชุนยวน อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประชากรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มคนใต้พื้นราบริเวณหุบเขา และกลุ่มน้ำตกที่ราบสูง ในพื้นที่ของเมืองเจ้มประกอบด้วยคนใต้ ร้อยละ 40 ส่วนที่เหลืออีก ร้อยละ 60 เป็นชนเผ่า มีทั้งปากะกะญอ มัง ลัวะ ลีซอ ตามลำดับ

การนับถือศาสนาของคนเมืองเจ้มนั้น มีทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และการนับถือผีควบคู่กันไป ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเมืองเจ้มยังคงสืบทอดจากอาริธรรมและวัฒนธรรมของตนมาจนถึงปัจจุบัน

อำเภอแม่แจ่ม แบ่งเขตการปกครองเป็น 10 ตำบล คือ

1. ตำบลช่างเคิง	2. ตำบลท่าพา
3. ตำบลบ้านทับ	4. ตำบลแม่ศึก
5. ตำบลแม่น้ำขาว	6. ตำบลบ้านจันทร์
7. ตำบลปางหินฝน	8. ตำบลกองแขก
9. ตำบลแม่เดด	10. ตำบลเจ้มหลวง

ช่วงก่อนที่สยามจะขยายอำนาจมาอย่างเมืองแจ่ม โดยผนวกเขามีองเป็นเจ้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของแขวงจอมทองในปี พ.ศ. 2443¹ เมืองแจ่มมีระบบการปกครองภายในหุบเขาเยี่ยงเมืองในหุบเขาริมๆ ทั่วเขตอุษาคเนย์ตอนในที่มีผู้ตั้งตนเป็นผู้ปกครอง

ระบบการปกครองของเมืองแจ่มจะมี “พญาเจ้าเมือง” เป็นผู้ปกครองสูงสุด ขوبเขตอำนาจพญาไม่ได้วางอยู่บนฐานการควบคุมพื้นที่ทางกายภาพตามเดิมการปกครองแบบอำเภอปัจจุบัน แต่เป็นการควบคุมฐานงานในระบบความสมพันธ์ทางสังคมที่ใช้กลไกทางอุดมการณ์เรื่อง “ ผีควบเมือง ” ที่สร้างขึ้นมาโดยผู้นำในเมืองแจ่มจะอ้างความชอบธรรมในการปกครองเมืองจากการสืบทอดสายหรืออยู่ในสายพี่เดียวกันจึงทำให้สังคมในชนบทของอำเภอแม่เจรเมื่อยกันอย่างสงบ มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบพี่พากาศัยซึ่งกันและกันมีการเกี้ยวกุลกัน การที่จะทำงานอะไรสักอย่างหนึ่งนั้นต้องอาศัยความสามัคคีเป็นหลัก (เช่น การเอาเมือกเอวัน) การรวมกลุ่มจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น ด้วยถือคติที่ว่า “ เยี่ยงกันคนเดียว เป็นดีครับให้ เยี่ยงกันหลาย เป็นดีครับหัว ” กล่าวคือ การทำงานหนักเพียงคนเดียวหนึ่น ทำเมื่อได้ก็ไม่เสร็จ งานที่ทำไปนั้นทำไปเท่าได้ก็เหมือนกับยังไม่ได้ทำ แต่หากคนหลายๆ คนช่วยกันทำ ใช้เวลาเพียงไม่นานก็เสร็จ ทำงานกันไปเรื่อยๆ คุยกันไปด้วย ทำให้เพลิดเพลินไปอีกแบบ และยังเป็นการเชื่อมสัมพันธภาพในชุมชนได้เป็นอย่างดี หากเกิดปัญหา ก็จะใช้ระบบผู้นำเข้ามาไกล่เกลี่ย โดยอาศัยแรงศรัทธาของจิตใจที่บริสุทธิ์ จึงทำให้ถือชีวิตสงบราบรื่น การรวมตัวกันในอดีตแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ขึ้นหลายกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ต่างกัน เพื่อกระทำการให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน กลุ่มในอดีตมีหลายกลุ่มด้วยกัน เช่น คณะศรัทธาวัด หัวหมอดวัด กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มเหมืองฝาย เป็นต้น

คณะศรัทธาวัด

ชุมชนเมืองแจ่ม ที่ประกอบด้วยหลายหมู่บ้าน หลายตำบล แสดงให้เห็นถึงการเป็นเมืองที่มีผู้คนหลายกลุ่มที่เคลื่อนย้ายเข้ามาติดต่อสัมพันธ์และตั้งถิ่นฐานตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา

ผู้คนในแต่ละชุมชนล้วนนับถือศาสนาพุทธ และศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังนั้นในแต่ละชุมชนจึงได้มีการสร้างวัดประจำชุมชนของตนเองมาตั้งแต่ครั้งอดีตแล้ว ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชุมชนเมืองแจ่มได้แสดงออกโดยการจัดตั้งเป็นคณะศรัทธา ของแต่ละวัด ซึ่งท่านพระครุฑ์ คงคลวิสูฐ รองเจ้าคณะอำเภอแม่เจรเมื่อได้สั่งท่อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า

¹ จม.ม.ร.6 ม/11 (23 พฤษภาคม 2454 – 20 กรกฎาคม 2458) ข้างในสันติพงษ์ ข้างฝีอกและคณะ . ของหน้าหมู่ ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขามะเจ้ม. 2546

“คณะศรัทธาวัด เป็นรูปแบบการจัดการกลุ่มทางสังคมของคนในชุมชน มีการแบ่งแยกหน้าที่ดูแลและทะนุบำรุงวัดวาอารามโดยการประชาคม เพื่อเชื่อมประสานระหว่าง วัด โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทน ปูจាฯ หรือมัคทายก เป็นสื่อกลาง และไวยวัจกร เป็นประธานคณะศรัทธา และมีการแต่งแข่นงของคณะศรัทธาออกเป็นหมวดเพื่อกิจกรรมพระพุทธศาสนาและเพื่ออุปถัมภ์ค้าขายศาสนา

ตั้งแต่อดีตมา เมืองเจ้มนันเป็นเมืองพระพุทธศาสนา ประชาชนนับถือพระพุทธศาสนา จึงมีวัดประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน บ้านกับวัดจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด มีความเชื่ออาทิตย์อัน วัดแต่ละวัดนั้นจะมีประชาชนในหมู่บ้านอุปถัมภ์วัดได้วัดมัน เรียกว่า “ศรัทธาวัด” ประชาชนอยู่ในหมู่บ้านไหนเป็นคณะศรัทธาวัดได้ก็มีความรู้สึกว่าวัดเป็นของตนเอง จึงรักและเป็นห่วงวัดของตน จะเอาใจใส่ดูแลวัด จึงมีความเต็มใจที่จะช่วยเหลือหรือพัฒนาวัดของตนเอง จะส่งบุตรหลานให้เข้าไปบวชโดยบรรพชาเป็นสามเณรบ้าง อุปสมบทเป็นภิกษุบ้าง วัดไหนมีพระภิกษุสามเณรจำนวนมาก วัดนั้นก็เป็นที่เชิดหน้าชูตาของศรัทธาที่อุปถัมภ์วัด ตั้งนั้นคณะศรัทธาวัดของแต่ละวัดก็จะช่วยกันดูแลและอุปถัมภ์กันอย่างเต็มที่”

หัวหมวดวัด

หมวดวัด เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกลุ่มทางสังคมของกลุ่มคณะศรัทธาวัดของแต่ละวัด โดยจะมีหัวหมวดหรือหัวหน้าหมวดเป็นผู้เชื่อมประสาน กิจกรรมทางพุทธศาสนา ระหว่างพระสงฆ์ ปูจាฯ วัดและชาวบ้าน ในเมืองเจ้มองก์ มีการจัดระบบหัวหมวดวัดในทุกวัด ซึ่งความรับผิดชอบเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาจากอดีตถึงปัจจุบัน

สิ่งที่สำคัญในแต่ละหัวหมวดรับผิดชอบได้แก่ การผลักดันส่งข้าวให้พระที่อยู่ประจำวัด การร่วมกันสร้างวัด ซ่อมแซมวัด จัดหาทรัพยากรมาจัดางบุญ ประเพณีที่มีขึ้นในแต่ละปี และการระดมแรงงานและทรัพยากรต่างๆ ไปร่วมกับหมวดวัดอื่นๆ ในงานบุญประจำปีของเมืองแฉ่ม เช่น งานเปงเดือน 6 ที่วัดช่างเคิง หรืองานเปงเดือน 8 วัดกองกาน เป็นต้น

“เพื่อความสะดวกในการซ่วยเหลือและอุปถัมภ์แล้วด
คณะศรัทธาจึงได้จัดแบ่งคณะศรัทธา หรือประชาชนในหมู่
บ้านออกเป็นหมวดฯ เรียกว่า “หัวหมวดวัด” ในแต่ละ
หมวดนั้นจะมีหัวหน้าหมวดเรียกว่า “แก่หัวหมวด” เป็นผู้
ปกครองดูแล ในแต่ละหมวดจะมีลูกหมวดประมาณ 10 กว่า
ครัวเรือน ในการจัดตั้งหรือแบ่งกันเป็นหมวดนี้ เป็นการตกลงหรือเห็นพ้องต้องกันของประชาชนในหมู่หรือคณะศรัทธา
วัดถือว่าเกิดขึ้นโดยประชาคมหมู่บ้าน ไม่เกี่ยวกับองค์กร
หรือหน่วยงานของรัฐ”

ในการจัดแบ่งกันเป็นหัวหมวดวัดนี้ เพื่อเป็นการ
สะดวกในการอุปถัมภ์ซ่วยเหลือดูแล้วด เมื่อทางวัดมีงาน
หรือมีกิจกรรมเกิดขึ้น ก็ได้อำศัยแก่หัวหมวด เป็นผู้ประสาน
กับคณะศรัทธาวัด ฉะนั้น แก่หัวหมวดจึงเป็นผู้มีความ
สำคัญและมีบทบาทมากในวัดและหมู่บ้าน”²

² พระครูมงคลสวัสดิ์ เจ้าอาวาสวัดบุพาราม ต.ช่างเคิง อ.แม่แจ่ม , 16 กุมภาพันธ์ 2548

ภาพที่ 3.2 หัวหมวดวัดกำลังแห่คัวทานเข้าวัด ในงานปอยหลวงวัดบุปผาราม ต.ช่างเคียง

ในการจัดศรัทธาออกเป็นหมวดฯ มีผลดีมากมายดังนี้

1. ถ้าวัดจะมีการประชุม บางครั้งไม่จำเป็นที่จะประชุมคณะกรรมการศรัทธาทั้งหมด เพียงแต่เรียกหัวหน้าหมวด มาประชุมรับทราบแล้วก็จะนำไปประสานต่อภายนอกหมวดของตน
2. การพัฒนาหรือทำงานวัดนั้น ถ้าวัดต้องการความช่วยเหลือในการพัฒนาวัด ก็จะแบ่งกันมาทำงานวัดผลัดเปลี่ยนกันแต่ละหมวดไป
3. เวลาจะไปทำบุญที่วัดอื่น ทางวัดต้องการศรัทธาไปร่วมทำบุญ ก็จะผลัดเปลี่ยนกันไปในแต่ละหมวด
4. การที่จะนำอาหารไปถวายพระภิกษุสามเณรประจำวันที่เรียกว่า “ส่งข้าววัด” นั้น ก็จะผลักกันส่งเป็นหมวดฯไป สรุปแล้วว่าการที่คณะกรรมการศรัทธาวัดได้มีการจัดแบ่งกันเป็น “หัวหมวดวัด” นั้นมีประโยชน์และเกิดผลดี หลายอย่างทั้งแก้วัดและหมู่บ้านนั้นเอง

ในอดีต กลุ่มเก่าที่เกิดจะเกิดโดยธรรมชาติส่วนมากจะมาจากการวัด เพราะถือว่าวัดเป็นสถานที่รวมจิตใจของชาวบ้านมากที่สุด และชาวบ้านก็จะเคราพระสงฆ์ โดยเฉพาะตุ้หหลวง (เจ้าอาวาส) จำเป็นมากที่สุด ในแต่ละหมู่บ้านนั้นจะมี “หัวหมอดวัด” มาทำงานเพื่อวัดโดยตรง เพราะกิจกรรมของวัดมีมาก ไม่ว่างานประเพณีต่างๆ และงานบุญจะต้องมีหัวหมอดเพื่อรับงานจาก ตุ้หหลวง(เจ้าอาวาส) ไปป่าวให้หมอดของตนเอง คือ สมานชิกให้รับทราบว่าทางวัดมีงานอะไรบ้าง

ปัจจุบันหัวหมอดวัดกลายมาเป็นเขต ซึ่งแบ่งตามผู้ใหญ่บ้านที่มีนโยบายมาจากวัดเพื่อให้ง่ายต่อการปกครอง และชาวบ้านก็จะง่ายในการทำงาน เพราะต่อมามีเรื่องทางบ้านที่จะต้องร่วมกันทำจึงเป็นเขตต่างๆ ทำงานวัด ในปัจจุบันทั่วเมืองเจ้มนิยมแบ่งหัวหมอด หรือเขต มีหัวหน้าเขต มีสมานชิก จะไปงานบุญประเพณีก็แบ่งกันไป ไม่เหมือนสมัยก่อนจะศาสากหัววัดไปกันเป็นหมู่ ปัจจุบันก็กลายเป็นคิว งานนี้เขต 1 ไป งานต่อไปก็เขตต่อไป เวียนกันไป จะไปทั้งหมดก็ลำบาก เพราะในปัจจุบันมีงานมากตามความเจริญทางด้านวัสดุ

กลุ่มนุ่มนิยม

เป็นองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นโดยการสร้างสรรค์ของคนในวัยนุ่มนิยมที่มีอยู่ในชุมชน หรือคณะศรัทธาวัดแต่ละวัด เพื่ออาสาเข้ามาเป็นแรงงานช่วยในครัวที่วัดมีงานบุญ งานประเพณี ตลอดจนคดอยช่วยเหลืองานบุญ งานประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบุญอุทิศกุศลให้คุณตาดาย หรืองานบุญต่างๆ ก็ได้แรงงานจากกลุ่มนุ่มนิยมเหล่านี้ ช่วยในการจัดเตรียมตั้งแต่การจัดเตรียมสถานที่ การล้างถ้วย ถังงาน หรือแม้แต่การประสานงานร่วมกับภาครัฐกับชุมชนก็มักจะได้กลุ่มนุ่มนิยม เป็นตัวเชื่อมประสานไม่ว่าจะเป็นงานกีฬาประจำอำเภอ หรือการฝึกอบรมอาชีพต่างๆ

“ในสังคมชนบทอย่างเมืองเจ้มนันเป็นสังคมที่อยู่กันแบบที่เรียกว่า ครอบครัวรวม หรือครอบครัวใหญ่ คือแต่ละครอบครัวจะมีคุณอยู่พร้อมกันทั้ง พ่อ แม่ ลูก บุตร ย่า ตา ยาย ดังนั้นในหมู่บ้านหนึ่ง จะมีคุณอยู่หลายระดับ หลายส่วน เช่น มีทั้งผู้สูงอายุ คือบุญย่าตายาย คนวัยกลางคน คือพ่อบ้านแม่บ้าน คนวัยรุ่นคือหนุ่มนุ่มนิยม คนวัยเด็ก คือลูกหลานที่อยู่ในวัยเรียน

ในความหลากหลายของคนในหมู่บ้านดังกล่าวなんั้น ก่อให้เกิดผลดีต่อหมู่บ้านและชุมชนคือ เมื่อเวลาเมืองกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านต่างก็ช่วยกันอย่างเต็มที่ ตามสถานภาพตามวัยของตน สำหรับคนที่อยู่ในวัยหมุ่ววัยสาวนั้น ถือว่า เป็นวัยที่มีความคิด มีวิสัยทัศน์ มีพลังเป็นอย่างมาก ที่จะช่วยเหลือกิจกรรมของหมู่บ้านและของวัดได้อย่างเต็มที่

ดังนั้นคนในวัยนี้จึงมีความพร้อมและรวมตัวกันได้ดี จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มขึ้น เวียกว่า กลุ่มหนุ่มสาว เพื่อช่วยเหลืองานของหมู่บ้านและของวัด จะมีกลุ่มหนุ่มสาวทุกหมู่บ้านในเมืองแจ่ม กลุ่มหนุ่มสาวจึงเป็นกลุ่มที่มีพลังเป็นอย่างยิ่งในการที่จะช่วยเหลือวัด หมู่บ้านและสังคม ถือได้ว่ากลุ่มหนุ่มสาวนั้น เป็นองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นโดยคนในชุมชนเอง “ไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องเลย”³

ต่อมากลุ่มหนุ่มสาวได้ลดบทบาทของตัวเองลงไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมโดยรอบ คนหนุ่ม คนสาวในชุมชนหันไปเรียนหนังสือในเมืองมากขึ้น จึงเหลือคนในวัยนี้อยู่ไม่นักในชุมชน ทำให้ไม่สามารถจัดตั้งเป็นกลุ่มหนุ่มสาวได้ สองผลต่อกลุ่มหนุ่มสาวที่เป็นกลุ่มตั้งเดิมของชุมชนหายไป และได้พัฒนาเป็นกลุ่มเยาวชนแทนในปัจจุบัน ประกอบกับคนในกลุ่มหนุ่มสาว เมื่อก่อนพอกายมากขึ้นก็ได้แต่งงาน แต่งการไป และหันไปรวมกลุ่มในลักษณะกลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้านต่อไป

กลุ่มเหมืองฝ่าย

ชุมชนเมืองเจ้มดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการชุดเหมือง ตีฝ่าย ทำไร่ ทำนา มาตั้งแต่อดีต พื้นที่ในการปลูกข้าวนานาที่มีอยู่ทั่วไปในแหล่งเมืองเจ้ม โดยแต่ละตั้งแต่ละนาก็จะรับน้ำจากฝ่ายในแต่ละหัวย แต่ละคลองของลำน้ำแต่ละสาย

³ พระครูมงคลวิสูตร วัดบุปผาราม, 3 มกราคม 2548

ฝ่ายแต่ละฝ่ายจะมีการจัดความสัมพันธ์ทางการผลิตภายในตัวป้องก์เหมือนฝ่าย หรือที่เรียกว่า “กลุ่มลูกด้ามเหมือนฝ่าย” ที่ต้องมีการระดมแรงงาน ทรัพยากรในการตีฝ่าย ลอกเหมือง และดูแล จัดการระบบจ่ายน้ำให้ไปถึงนาแต่ละแห่งอย่างมีประสิทธิภาพ

“คนเมืองแจ่มตั้งแต่โบราณมา มีอาชีพหลักคือการเกษตร ทำงาน เป็นหลัก ทำข้าวไว้ เลี้ยงวัว เลี้ยงควายเลี้ยงหมู ถนนที่เห็น ปัจจุบันนั้นไม่มี จะมีแต่กอง (ปัจจุบันคือซอย) ผู้ชายมีหน้าที่ ทำงาน ก็จะไปล่องเหมือง(การขุดลอกลำแม่น้ำเพื่อให้น้ำไหลได้ สะดวก ตรงไหนเสียหายก็ซ่อมกันซ้อม ตรงไหนมีลำหัวยกซ่อมกัน สร้างรากิน) เพื่อจะนำน้ำเข้านา เมื่อเข้าสู่ฤดูทำงาน ต้นเดือน พฤษภาคม ฝนฟ้าจะตกตามฤดูกาล มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว ก็จะมีการร้องป่าวมีแก่เหมือง (หัวหน้าเหมือง) ของนา แต่ละที่เป็นหัวหน้าในการทำการขุดลอกจะซ่อมเหลือกันตลอดเพื่อ ให้น้ำเข้านา ก่อนจะทำงาน”⁴

ฝ่ายหลวงกันน้ำแจ่มในอดีตจะใช้มีดตีหลักฝ่าย แก่เหมืองจะป่าวประกาศให้สมาชิกเอาไม้มาร่วมกันเพื่อสร้างฝ่าย สมาชิกคนหนึ่งๆ จะใช้มีดหลักตามจำนวน “ตัวนา” ซึ่งก็แล้วแต่ว่าจำนวนของ สมาชิกจะมีมากน้อยแค่ไหน ก็มีการเฉลี่ยกันไปตามน้ำว่าจะเอาไม้มาคนละกี่เล่ม จากนั้นจะนำไม้มาตี เป็นหลักกันลำน้ำ เสร็จแล้วนำไม้ตีขวางทางน้ำอีกที่ ทำหลายๆ ชั้น ลดหลั่นกันไป หากน้ำเชี่ยว ก็ทำ หลายๆ ชั้น เป็นการลดความแรงของน้ำเพื่อที่ฝ่ายจะได้มีพัง ฝายนี้จะทำหน้าที่ดักตะกอนไปในตัว ทั้ง เชษชีไม้ต่างๆ ที่ไหลมาตามลำน้ำ ทำให้น้ำเล็ดลอดได้ยาก การเก็บกักน้ำไว้ใช้จะได้ปริมาณมาก จะทำให้มีน้ำไหลเข้าที่ลำเหมืองส่งไปที่นา

“กลุ่มเหมืองฝ่ายจะมีกันทุกบ้าน เพราะว่าชาวบ้านมีการทำนา เมื่อ ทำงานต้องไปเหมือง เหมืองจะเป็นร่องน้ำที่นำน้ำเข้านา ก่อนน้ำจะ

⁴ นายบุญทอง สมยศ อายุ 74 ปี แก่เหมืองน้ำแม่อ้วน บ้านช้างเคิง, 20 เมษายน 2548

เข้าต้องตีฝายกันน้ำเพื่อให้น้ำเข้าเหมือง คนสมัยก่อนจะทำเลเพื่อเบิกนาและช่วยกันชุดเหมืองมาจึงมีกลุ่มเหมืองชาวบ้านจะตั้งเป็นแก่เหมือง และมีลูกด้ามเหมือง ก่อนจะมีถูกทำนาแก่เหมือง จะป่าวให้ลูกด้ามมาล้างเหมือง(ชุดลอกเหมือง) ก่อนทำนา ซึ่งเป็นกลุ่มธรมชาติที่เข้มแข็งมากยิ่งเป็นฝายหลวงกันลำน้ำแม่เจ้มที่บ้านท้องฝาย บ้านทับ บ้านໄเร่ จะมีคนมาช่วยกันเป็นจำนวนมาก”⁵

การจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มในรูปขององค์กรที่จัดตั้งโดยชุมชน หรือคนในท้องถิ่นที่เรียกว่า “กลุ่มลูกด้าม” ที่แฝงอยู่ใน “กลุ่มเหมืองฝาย” นั้น เป็นการจัดระบบขึ้นมาโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อปริหารคนและให้คนเหล่านั้นร่วมกันบริหารทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรโดยทั่วถึง

ภาพที่ 3.3 กลุ่มลูกด้ามเหมืองฝายกำลังช่วยกันซ่อมแซมฝาย

⁵ นายอินคำ นิปุณะ อายุ 76 ปี บ้านໄเร่, 20 เมษายน 2548

กลุ่มเหมือนฝ่ายในแม่เจنم มีหลายกลุ่มด้วยกัน สายน้ำแม่ใหญ่ คือ ลำน้ำแม่เจنم ก็จะมีกลุ่มฝ่ายหลวง นอกนั้นก็จะเป็นกลุ่มจากสายน้ำเล็กๆ หลายสายเข็น กลุ่มฝายน้ำแม่อวม , กลุ่มฝายน้ำแม่ปาน และกลุ่มฝายน้ำแม่แวง แต่ละเหมือนฝ่ายก็จะมีหัวหน้าหรือที่เรียกว่า “แก่เหมือง” ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารจัดการทรัพยากร่น้ำและคนไปพร้อมๆ กัน

การคัดเลือกแก่เหมืองหรือแก่ฝ่ายในกรณีของฝ่ายหลวงกันลำน้ำแม่เจنم คนที่จะมาเป็นแก่เหมืองหรือแก่ฝายน้ำ ต้องเป็นคนที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นคนที่มีประสบการณ์ มองการณ์ไกล เข้าใจการบริหารการจัดการดูแลทรัพยากร่น้ำได้ และการคัดเลือกนั้นจะต้องผ่านการประชุมจากสมาชิกก่อน คนที่เป็นแก่เหมืองและแก่ฝ่ายจึงต้องมีความอดทน มีวิจารณญาณที่เหมาะสมเพื่อสามารถแก้ปัญหาเรื่องน้ำให้กับสมาชิกได้ รู้จักวิธีผ่อนปรนหากเกิดปัญหาดังต้องแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกได้ โดยอาศัยหลักพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อกูลกันในสังคมชนบทแห่งนี้

“เมื่อถึงกำหนดควรซึ่งแล้วแต่สมาชิกจะตกลงกัน แต่โดยทั่วไป จะกำหนดดาวระบุปี ก็จะต้องมีการเลือก “แก่เหมือง” ขึ้นมาใหม่ เพื่อมาทำหน้าที่แทนแก่เหมืองคนเก่า แต่สมาชิกสามารถเลือกคนเดิมได้อีก ในกรณีที่เห็นว่าคนเดิมเหมาะสมจะทำหน้าที่ต่อไป การเลือกนี้จะทำการประชุม โดยสอบถามความคิดเห็นจากสมาชิกว่าใครเหมาะสมที่จะเป็นแก่เหมืองมากที่สุด เพื่อมาเป็นหัวหน้าในการดูแลจัดการทรัพยากร่น้ำและประสานงานกับสมาชิก เป็นการเลือกโดยระบบประชาธิปไตย และคนที่ถูกเลือกจะปฏิเสธไม่ได้ เพราะเคารพในระบบประชาธิปไตย เมื่อถูกเลือกมาแล้ว ก็ต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด คนที่จะเป็นแก่เหมืองนั้น ต้องมีประสบการณ์ มีความเสียสละ อดทน และเป็นคนที่มีหัวคิดหลักแหลม มองการณ์ไกลได้”⁶

⁶ นายวรรธน์ ศรีเที่ยง แก่เหมืองน้ำแม่แวง บ้านป่าหนาด ตำบลท่าผา, 29 พฤศจิกายน 2547

คนที่เป็นแก่เมืองจะมีหน้าที่รับผิดชอบมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ กล่าวคือ เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับน้ำในลำแม่น้ำ ไม่ว่าเมืองจะขาดเพชราน้ำหลากหรือน้ำแห้งขาดเพาะฟันแล้ง แก่เมืองจะต้องแก้ปัญหาให้ทันท่วงที่ก่อน หากรับมือไม่ไหวจริงๆ แล้วจึงจะป่วยประกาศให้ลูกด้ามทราบเพื่อประชุมปรึกษาหารือและหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน แก่เมืองต้องรู้ว่าในแต่ละปีต้องทำอะไรบ้าง เช่น พิธีเลี้ยงฝ่าย การลังเมือง-ตีฝ่าย

การที่จะลงมือทำงานในแต่ละครั้งนั้น แก่เมืองจะแจ้งให้ลูกด้ามทราบก่อน เพื่อให้ลูกด้ามไปป่วยประกาศให้สมาชิกทราบโดยทั่วถึงกัน หากสมาชิกคนไหนที่ไม่ว่าง ก็จะส่งคนมาทำงานแทนตน แต่ถ้าหากสมาชิกคนไหนที่ไม่มาช่วยทำงานในแต่ละครั้งที่มีการป่วยประกาศไปนั้น ก็จะต้องถูกปรับเป็นเงินซึ่งเป็นกฎระเบียบของกลุ่มที่ได้มีการตกลงร่วมกัน และค่าปรับนั้นจะถูกนำมาใช้บริหารงานภายในกลุ่ม อาจจะนำมารื้อหามากเมื่องบุหรี่ในการทำงานร่วมกันในคราวต่อไป หรืออาจจะนำมารื้อหามแซมลำเมืองที่ชำรุดเสียหายเป็นต้น

ค่าตอบแทนจากการทำงานที่แก่เมืองนั้น จะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น การยกเว้นหลักตีฝ่าย ได้ค่าตอบแทนเป็นข้าวเปลือก หรือเป็นเงิน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การจัดการบริหารทรัพยากรน้ำด้วยกลุ่มเมืองฝ่ายนั้น เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนเราในเรื่องของปากและท้อง ซึ่งอาศัยหลักของความสัมพันธ์ในชุมชนระหว่างสมาชิก ล่าม และแก่เมือง มีการพิจารณาภูมิ ระเบียบ ร่วมกันลักษณะประชาคม รวมทั้งมีความเชื่อในเรื่องของพิธีกรรมการเลี้ยงฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทั้งหมดนั้นเป็นการจัดการองค์กรในชุมชนโดยชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน โดยคนและธรรมชาติมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หากสิ่งไหนขาดหายก็มีการทดแทนเพื่อให้เกิดความสมดุลเพื่อยังผลต่อการดำเนินชีวิต

การจัดกลุ่มองค์กรเมืองฝ่ายในเมืองเจ้ม เป็นการอธิบายให้เห็นที่มาที่ไปและกติกา.r่วมกันภายในกลุ่มผู้ใช้น้ำ มีการบริหารจัดการภัยในกลุ่มองค์กรเพื่อให้มีประสิทธิภาพ และเป็นที่น่าสนใจ ประการหนึ่งคือ การคัดเลือกแก่ฝ่ายหรือหัวหน้าเมืองฝ่าย มักเลือกผู้ที่มีฐานะ มีอำนาจทางการเมืองอยู่ในเมืองอยู่พสมควร เพื่อปักครองกลุ่มลูกด้ามได้ และอีกประการหนึ่งคือ ลูกด้ามเมืองฝ่ายนับได้ว่าเป็นองค์กรทางการเมืองรูปแบบหนึ่งในเมืองเจ้มนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นรากฐานที่สำคัญของการจัดตั้งกลุ่มองค์กรรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อมา

กลุ่มเมืองฝ่ายนอกจากจะเป็นกลุ่มดั้งเดิมและสัมพันธ์อยู่กับการทำนาหากินแล้ว กลุ่มที่เป็นกลุ่มดั้งเดิมของเมืองเจ้มยังมีกลุ่มเครือญาติ ก็จะมีการจัดความสัมพันธ์ผ่านสายพี เก้าพี กลุ่มเสี่ยง

กลุ่มพ่อค้าวัวต่าง ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มเศรษฐกิจอย่างหนึ่งเป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีการจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างกันไป นอกจากในเรื่องของพุทธศาสนาหรือเรื่องของการจัดกลุ่มอยู่ในระดับหนึ่ง เช่นการจัดความสัมพันธ์แบบชาววัด กลุ่มหัววัด กลุ่มหมวดวัด หรือการจัดความสัมพันธ์แบบสงฆ์

การจัดความสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมของคนเมืองแจ่ม ถ้ามองจากปัจจัยภายนอกที่เข้ามาผลทำให้ต้องกลุ่มต่างๆ และเกิดการจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มแบบใหม่และผลที่เกิดกลุ่มใหม่ทำให้กลุ่มเก่าต้องเดินทางจะหลบอยู่

“ คนบ้านเราเดียว เหมือนกับส่วนหมากลายใบ คนฯ เดียวเป็นสมาชิกเกื้อหนึ่งกับกลุ่ม การจัดความสัมพันธ์ก่อหนี้กันกัน จนแยกบ่อออก อย่างป้อ เป็นสมาชิกหมวดสิบสอง ศรัทธาวัดบ้านทัพ ขณะเดียวกันก่อเป็นลูกด้ามของฝ่ายหลวง ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับหมู่ลูกด้ามที่เป็นชาวบ้านช่างเคิง ที่เป็นศรัทธาวัดบุปผาราม แล้วบะเดียวเป็นลูกกลุ่มผู้สูงอายุเหมือนกัน ก่อเป็นประชานบ้านทัพ ไว้แล้วก่อเป็นสมาชิกผู้สูงอายุของอำเภอแม่แจ่มเหมือนกัน อายุครึ่ง”⁷

(คนบ้านเราเดียวนี้ เหมือนกับส่วนหมากลายใบ คนฯ เดียวเป็นสมาชิกเกื้อหนึ่งกับกลุ่ม การจัดความสัมพันธ์กับกลุ่นคนและศรัทธาวัดบ้านทัพ ขณะเดียวกันก่อเป็นลูกด้ามของฝ่ายหลวง ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับกลุ่มลูกด้ามที่เป็นชาวบ้านช่างเคิง ที่เป็นศรัทธาวัดบุปผาราม แล้วขณะนี้เขามีกลุ่มผู้สูงอายุอีก พอก็เป็นประชานบ้านทัพไว้ แต่ขณะเดียวกันก่อเป็นสมาชิกผู้สูงอายุของอำเภอแม่แจ่มเหมือนกัน อะไวแบบนี้)

⁷ สมภาษณ์พ่ออินคำ นิปุณ อายุ 68 ปี บ้านไทร

กลุ่มปฏิกริยาของเมืองเจ้ม

เมืองเจ้มภายใต้อำนาจสยาม

ก่อนที่สยามจะขยายอำนาจมาสู่เมืองเจ้ม ระบบการปกครองของเมืองในหุบเข้าแห่งนี้มี “พญาเจ้าเมือง” เป็นผู้ปกครองสูงสุดและมีคณะปกครองเป็นลำดับชั้นรองลงมาคือ หัว ควบคุมในระดับบ้านใหญ่ๆ หรือกลุ่มบ้าน และมีความสัมพันธ์เชิงบรรณาการอยู่ที่ศูนย์กลางเมืองเชียงใหม่

พญาเจ้าเมืองซึ่งอยู่ในความทรงจำและเรื่องเล่าของคนเมืองเจ้ม และถูกกล่าวขานถึงว่าเป็นผู้ปกครองเมืองเจ้มในอดีต คือ พญาเขื่อนแก้ว และ พญาไจย

นอกจากระบบการปกครองของพญาแล้ว เมืองเจ้มยังมีระบบ “ผีควบเมือง” หรือที่คนเมืองเจ้มเรียกว่า “ผีพ่อเจ้าหลวง” ซึ่งเป็นผีใหญ่ที่ได้รับการจัดลำดับไว้เหนือผีทุกตัวในหุบเขามาเจ้ม และเชื่อมโยงกับผีอื่นๆ ที่อยู่นอกเมืองเจ้ม

ต่อมาเมื่อสยามเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับอำนาจการปกครองในเมืองเชียงใหม่มากขึ้น ด้วยการส่งข้าหลวงมาประจำและค่อยๆ ปฏิรูปการปกครองไปสู่หัวเมืองต่างๆ แต่กระนั้นก็ตามอำนาจสยามก็ยังไม่ได้ส่งผลต่อพญาเจ้าเมือง และชาวเมืองเจ้มมากนัก

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2443 ที่รัฐบาลสยามเข้ามาผนวกเมืองเจ้มเอาไว้เป็นส่วนหนึ่งของแขวงจอมทอง รัฐบาลสยามได้ดำเนินการ 2 เรื่อง ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของคนในเมืองเจ้ม คือ

1. สยามตกลงให้เจ้าอินทร์โกรสสุริวงศ์ ผู้ครองนครเชียงใหม่เป็นผู้ทำป้ายเมืองเจ้ม ตั้งแต่ วันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 123 – มกราคม ร.ศ. 129
2. รัฐบาลสยามได้ส่งเจ้าหน้าที่ให้ไปตั้ง “ศาล” หรือที่ว่าการของเจ้าหน้าที่สยามขึ้น ณ ที่ดอนบริเวณใกล้ๆ บ้านอาสาม ซึ่งเชื่อว่าเป็นเรือนของพญาเจ้าเมืองเจ้ม

อำนาจจากสยามได้ลดบทบาทการปกครองของพญาเจ้าเมืองเจ้มลงที่ลະน้อยและนายชื่นเจ้าหน้าที่สยามได้สนองตอบนโยบายจุงเทพที่ต้องการเพิ่มรายได้ด้วยการเก็บภาษีค่าหัว หรือเงิน

แทนการถูกเกณฑ์แรงงานชาย อายุ 18–60 ปี เป็นเงิน 4 บาท/ปี ตามคำประกาศใช้ทั่วราชอาณาจักรสยามนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2443⁸

การเข้ามาของสยามด้วยการลดจำนวนคนห้องถิน มีการเก็บภาษี 4 บาท ได้สร้างความเดือดร้อนต่อชาวบ้านจำนวนมากที่ยังมีการผลิตแบบยืดหยุ่นและสร้างความไม่พอใจแก่กลุ่มอำนาจเดิมของเมืองเจ้ม ในช่วง 2 ปีให้หลัง ชาวเมืองเจ้มได้รวมตัวกันลุกขึ้นมาต่อต้านอำนาจสยามโดยการบุกไปฆ่าเจ้าหน้าที่สยามและเพาท์ทำการที่ดอนศาลา

“พ.ศ. 2447 รัฐบาลสยามได้ส่ง นายจัน มาเป็นนายอำเภอ
และจัดตั้งตัวว่าก้านอำเภอ หรือตัวชาวบ้านเข้าสื่อว่า “ศาล” บริเวณ
ตั้งก่ำมิกล้าบ้านอาสาม นายจันปักครองคนเมืองเจ้มต้าม
อำนาจสยาม มีกำนัลงติดคนเมืองเจ้ม ตีหมะมี(ไม่มี)สตางค์จ่าย
ภาษี 4 บาท มีกำนันยับ(จับ) คนไปแข็งคอก(คุก) มีกำน้ำใจแรงงานคน
เมืองเจ้ม กดซี่ข่มเหงชาวบ้านสารพัด คนเมืองเจ้มจึงหนะปอใจ
กับก้านกระทำของนายจัน ชาวเมืองเจ้มถูกรังแกนักเข้าๆ ในตีสุด
จะได้เกิดเหตุก้านม่านนายจัน ตากก้านกระเซาะยับคนตีเยียะหื่อนาย
จัน เซาะสีบเซาะตามชาวบ้าน ชาวบ้านกะบอกว่าหนะซื้อหนะหัน
อะหยังสักอย่าง กะเลยยับหนะได้สักคน”⁹

(พ.ศ. 2447 รัฐบาลสยามได้ส่ง “นายชื่น” มาเป็นนายอำเภอและจัดตั้งตัวว่าก้านอำเภอ หรือตัวชาวบ้านเรียกว่า “ศาล” บริเวณทุ่งกวน ใกล้ๆ บ้านอาสาม นายชื่น ปักครองคนเมืองเจ้มตามอำนาจสยาม มีการลงโทษคนเมืองเจ้ม ที่ไม่มีเงินจ่ายภาษี 4 บาท มีการจับคนไปแข็งคุก มีการใช้แรงงานคนเมืองเจ้ม กดซี่ข่มเหงชาวบ้านสารพัด คนเมืองเจ้มจึงไม่พอใจกับการกระทำของนายชื่น ชาวเมืองเจ้มถูกรังแกมากขึ้นเรื่อยๆ ในตีสุดได้เกิดเหตุการณ์ม่านนายชื่น ทางการก้มีการสีบหานคนม่านนายชื่น ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ กะเลยจับไปครัวไม่ได้สักคน)

จากการที่อำนาจสยามเข้ามาในเมืองเจ้ม การปักครองของนายชื่นในสมัยนั้นก่อให้เกิดภาวะกดดันแก่คนเมืองเจ้ม เมื่อถูกกดดันจนถึงที่สุดแล้ว ในที่สุดก็ได้มีคนกลุ่มนึงรวมตัวกันขึ้นโดยการสาบ

⁸ สันติพงษ์ ข้างผีอกและคณะ. 2546. “ของหน้าหมู่ ประวัติศาสตร์ตัวตนของชุมชนกลางหุบเขาแม่เจ้ม”. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

⁹ คำบอกเล่าของพ่อหนานประเสริฐ ปั้นศิริ, หัวหน้าโครงการศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ของหน้าหมู่เจ้มเหนือ, 28 กันยายน 2547.

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและกลุ่มผู้คนที่ถูกรังแก ตลอดจนกลุ่มชายในวัยแรงงานที่ต้องเสียภาษีเพื่อร่วมมือกับปฏิบัติบุกเข้าทำลายและทำร้ายนายชื่นจนถึงแก่ความตาย

“นายชื่นเป็นคนข้าม ฝ่าด้วยปืน ดาบ ปั่นตาย คนเฒ่าคนแก่ เล่าให้ฟังว่าตัวอินทร์กับตัวพรหมเป็นผู้นำในการยึดอำนาจ จากนายชื่น ตัวอินทร์กับตัวพรหมนี้เป็นลูกของพญาเชื่องแก้ว เจ้าเมืองเจ้มสมัยนั้น ยับนายชื่นมัดปูม ใจลงน้ำบ่อจากนั้นแล้ว ก่ออาหาลava แหงกันผดปากเป็นก่านแก้ข้าม นายชื่นกับหมู่ตัวย หมด เหลือไว้คนเดียวไปบอกข่าวหื้อด่างก่าน คนตีฟักก่อปั้ว่าเป็น ไฟ ช่วงนั้น ป้อจายหนีเข้าป่าหมด แม่ปุิงจะเอาข้าวไปส่งหื้อ”¹⁰

(นายชื่นเป็นคนที่มีค่าถืออยู่ในคงกระพัน ฝ่าด้วยปืน ดาบ ไม่ตาย คนเฒ่าคนแก่ เล่าให้ฟังว่าท้าวอินทร์ กับท้าวพรหมเป็นผู้นำในการยึดอำนาจจากนายชื่น ท้าวอินทร์กับท้าวพรหมเป็นผู้นำชุมชนเป็นลูกของพญาเชื่องแก้ว ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเจ้มในอดีต ได้จับนายชื่นมัดมือมัดเท้าจากนั้นมัดคอติดกับเท้าอีกที่ ไอนลงบ่อน้ำแล้วอาหาลavaแหง กันทะลุปาก เป็นการแก้ค่าาถืออยู่ในคงกระพันของนายชื่น ตอนนั้นคนที่เป็นพระครพากของนายชื่นถูกฆ่าตายเกือบ หมดเหลือไว้เพียงคนเดียวเพื่อให้ไปบอกเหตุการณ์ให้กับทางราชการ สรวนคนที่ฝ่านายชื่นนั้นไม่ทราบและขัดว่าเป็น โคร ในช่วงนั้นผู้ชายจะหนีเข้าป่าหมด พากผู้หญิงจะเอาข้าวไปส่งให้)

กาลเวลาผ่านไปเมื่อเจ้มต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงจากความทันสมัยต่างๆ เช่นการที่มี ถนนตัดฝ่านเข้ามาการเมืองที่สำคัญมากที่สุดก็คือการที่จะต้องลดความไม่สงบในชุมชน หรือการเข้าแทรกแซงของอำนาจรัฐ รวมทั้ง ระบบทุนนิยมการค้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมหลายด้าน และอำนาจในการจัดการ ทรัพยากรของชุมชนต้องถูกกระบวนการที่ต้องการจะครอบครอง เกี่ยวข้องกับชุมชนที่เคยมีบทบาทในการ กำหนดและควบคุมทางสังคม เช่น ศรษฐกิจเหล่านี้ จำเป็นต้องปรับตัวไปภายใต้การจัดระเบียบสังคม ใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม เป็นต้นว่าการสร้างบรรทัดฐานแบบพิพากษาศัยกัน และการสร้าง เครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ขึ้นมาเพื่อสนับสนุนและทดสอบความ สัมพันธ์แบบพิพากษาในระบบเครือญาติที่มีบทบาทน้อยลงเมื่อเทียบกับอดีต ดังนั้นจึงพบว่ารายในเมือง

¹⁰ จากคำบอกเล่าของผู้ร่วมงานที่ตรวจสอบข้อมูล

เจ้ม ได้เกิดการรวมกลุ่มกันในการรักษาผลประโยชน์ของตัวเองและหมู่คณะท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

ในที่นี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงกลุ่ม หรือองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเน้นการต่อรองและเรียกร้องกับภาครัฐ และขยายตัวอย่างกลุ่ม หรือองค์กรที่จัดตั้งมาจากการเมือง ดังนี้

1. กลุ่มชาวไร่เมืองเจ้ม
2. กลุ่มสหาย

กลุ่มชาวไร่เมืองเจ้ม (แม่เจ้ม)

จากการขยายตัวของอำนาจสหภาพเชิงมายังเมืองเจ้ม และการเปลี่ยนแปลงในการส่งส่วยซึ่งเป็นของดีของชุมชน เช่น ของป่า หมากพุด ฝ้าย และอาจรวมไปถึงผ้าตีนจาก ไปเป็นภาชนะรูปเงินตรา โดยเฉพาะค่าหัวของชายวัยเกณฑ์ คนละ 4 บาทต่อปี ในยุคนั้น สำหรับชาวบ้านที่ต้องพึ่งพิงการผลิตแบบยังชีพแล้วมีค่ามาก ทำให้คนหลายต้องหานีการเก็บภาชนะไปอยู่ที่อื่น แต่ก็หลายคนก็ต้องวนหาทางออกด้วยการไปรับจ้างทางตะวันตก และบางคนที่ไม่มีเงินจ่ายค่าภาชนะ จะต้องถูกเกณฑ์แรงงาน หรือรับโทษต่างๆ เป็นการสร้างแรงกดดันให้แก่ชาวเมืองเจ้ม

จากชาวบ้านที่เคยหาอยู่หางกินในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพต้องดิ้นรนหาเงินตราามากขึ้น จึงทำให้ชาว เมืองเจ้ม ในแต่ละบ้านปรับตัวไม่ว่าจะเป็นการไปรับจ้างทางตะวันตก (หล่ายคง) และการปลูกผักในเวลาต่อมา ซึ่งทำให้คนเมืองเจ้มสามารถกู้หนี้ความเป็นอยู่ของตัวเองให้ดีขึ้น และทำให้เศรษฐกิจของเมืองเจ้มเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเงินตราามากขึ้น

ต่อมาได้มีการประกาศของรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัตน์ ให้เป็นสิ่งพิเศษใหม่ ในปี พ.ศ. 2502 ทำให้ผู้คนเป็นสิ่งพิเศษใหม่ และกลายเป็นช่องทางในการแสวงหาประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำท้องถิ่นโดยการเก็บส่วย

จากการขยายตัวของประชากรในแต่ละบ้าน ประกอบกับผู้ที่มีที่น่าน้อย หรือไม่มีที่นา หลังจากเดิกปลูกผัก ก็หันมาหาที่ทางเพื่อประกอบอาชีพที่ให้ผลตอบแทนเป็นเงินตราในลักษณะของผัก ซึ่งจะต้องให้ผลตอบแทนไม่น้อยกว่าหรือมากกว่าผัก เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้คนหลังไฟล์ไปจับจองที่ให้ลงปั่ง แต่ทั้งนี้แล้วการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจในเขตรอบฯ หุบเขาแม่เจ้มและที่โน่นปั่งไม่ได้วัดนาการ

ไปอย่างราบรื่นสมดังความคาดหมายของการพัฒนาประเทศไทย เพราะเงื่อนไขที่เกิดจากวัสดุข้ายากำนาจไปแย่งชิงทรัพยากรกับชาวบ้าน

การพัฒนาของรัฐบาลด้านหนึ่งพยายามผลักดันให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเข้าสู่ตลาดโดยการมุ่งส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรด้วยการส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดียวเพื่อการค้าปรับปรุงพัฒนาพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์รวมทั้งการพัฒนาปัจจัยเสริมต่างๆ แต่อีกด้านหนึ่งรัฐก็ส่งเสริมการเข้ามาของมนุษย์จากทรัพยากรของรัฐที่แตกต่างกันในช่วงเวลาและสถานที่เดียวกัน เช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดการขัดแย้งในการเข้ามายังที่ดินทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายชาวบ้านที่อยู่เดิมซึ่งทำการเกษตรแผนใหม่ตามนโยบายการส่งเสริมของภาครัฐที่ต้องการพื้นที่ในการเพาะปลูก และขณะเดียวกันฝ่ายรัฐอีกกลุ่มนึงก็ต้องการพื้นที่ในการปลูกป้าด้วยตามโครงการปลูกป้าสักขององค์กรป้าไม้ จึงเป็นเหตุทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างชาวบ้านกับองค์กรอุตสาหกรรมป้าไม้บนพื้นที่แหล่งป่า

ชาวบ้านได้ใช้ยุทธศาสตร์ของการต่อสู้โดยการนำความอดทนมาและเร่งบีบจากภาครัฐมาเป็นแรงขับทำให้เกิดการต่อสู้เพื่อช่วงชิงที่ดินทำกินกลับคืน ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ได้สนับสนุนกลุ่มผู้ทำกินในพื้นที่แหล่งป่าตามสายสัมพันธ์ของเครือญาติ และสายสัมพันธ์ของผลประโยชน์ที่ใช้ที่ดินร่วมกัน โดยเริ่มจากปักบ้านหนึ่งไปสู่ปักบ้านหนึ่ง(กลุ่มบ้าน) หลังจากนั้นแต่ละปักบ้านก็ได้พัฒนา และมีการสนับสนุนในการรวมพลังเข้าด้วยกันในรูปองค์กรชาวไร่แม่เจ้ม ที่รวมคนจากหลายบ้าน หลายอาชีพพันธุ์เข้าด้วยกัน ที่มีการจัดกลุ่ม แบ่งหน้าที่ สร้างกติกาวร่วมกันในการใช้พื้นที่ โดยการสื่อสารกันตลอดเวลาและขยายพื้นที่ทางแนวร่วมไปยังกลุ่มสังคมต่างๆ เพื่อแย่งยึดที่ดินทำกินกลับคืน

“เมื่อเข้าถูกใจแล้วนักขึ้น หมู่เยก่อกย้ายบ้านมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นคณะต້າມบ้านໄຟນ້ານັນ គຍຈ້າຍເລືອກັນ ເມື່ອລູນມາຫມູ່ອໂປ.ນາໄລ່ຍັບໄລ່ຈັບໜູ່ເຂົານັກຂຶ້ນ ແຕ່ລະບ້ານກ່ອໄດ້ຮັວມຕ້າງເຂົາຕະຍຸກົນ ມີການປະສຸມຈັດແປ່ງໜ້າທີ່ອູ່ເວຣອຍ່າຍ ແລ້ວກ່ອຈ້າຍກັນຫາຂ່າວໄດ້ຂ້າວແລ້ກ່ອເຄມາເລ່າທີ່ອັນ ຈ້າຍເລືອກັນຕິ່ງໜູ່ ຕິ່ງນົລປໍໄດ້ແຍກເປັນແຍກຕໍ່ວ”¹¹

¹¹ พ่อคุยดวงดี บรรณิกา อายุ 90 ปี บ้านท้องฝ่าย, สำมภาน 15 เมษายน 2547

(เมื่อเราถูกใจที่มากขึ้น พวกร่วมกันบ้านมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นคุณะ ตามกลุ่มบ้านโครง บ้านมั่นคงอยู่เหลือกัน ตอนหลัง ออป.มาได้จับหมู่เรานักขึ้น แต่ละบ้านก็ได้รวมตัวเข้าด้วยกัน มีการประชุม จัดแบ่งหน้าที่อยู่ๆกัน อยู่ๆกัน แล้วก็ซ่อมแซมให้ข้างแล้วก่อเอกสารมาเล่าให้กัน ซ่อมเหลือกันพั้งหมด ไม่ได้แยกต่อสู้เอง)

“เมื่อขัน แม่ไปเสาะไย่ ปอจะออกจากไโยมาแล้ว ก่อภูมิไฟชี้
ไข่ หมู่ ออป.มาปีเสิดพอดี เขาก่อขับแม่เข็นรถไป พอมาถึงกางตาด
ปะป้อตุ่นเตียวมา เขาก่อจุป้อตุ่นเข็นรถว่า จะปาไปส่งตี้บ้าน แม่
ก่อปั่งจังว่าอย่างใด พอป้อตุ่นเข็นรถ เขาก่อปาไปตี้ทำงานของเขา
พอปืนองบ้านเนื่องสู้ เป็นก่อปากันไปลูอาแม่กับป้อตุ่นมา”¹²

(ขณะนั้น แม่ไปแผ้วทางไว่ กำลังจะออกจากไร่นาแล้ว จุดไฟกองขยะ เจ้าน้ำที่ ออป. นาพบพอดี เขาก่อจับแม่เข็นรถไป พอมาถึงระหว่างทาง พบท่อตุ่นเดินอยู่ เขาก่อหลอกพ่อตุ่นให้เข็นรถว่า จะพาไปส่งที่บ้าน แม่ก่อไม่กล้าบอก พอพ่อตุ่นเข็นรถ เขาก่อนำไปที่ทำงานของเขา ที่สำนักงาน ออป. พอพื่นองทางบ้านทราบข้าว เขาก่อพากันไป แต่เขาแม่กับพ่อตุ่นมา)

“ต่อนนั้นเอกันไปเสาะไย่ ก่อสังจะออกไย่ ไฝ่ บ่อสู้เอินว่า
ตໍ່หนวดมา หมู่ป้อจายก่อปากันล่นขึ้นดอย เหลือย่าแก้วพา คน
เดียว มันว่า ตายเป็นตาย มันก่อเตียวมาตໍ່หนวดตามหาด มนกា॑มีด
ยาวยมาโดย เตียวมาได้สักกำ ก่อปะตໍ່หนวดจะยับมัน มันก่อ[†]
แก่วงมีดเหวินฯ ปากก่อว่าเข้ามาก่อฟัน ตໍ່หนวดคนนั้นก่อบ่กล้า
ยับมัน พอเตียวมาแห่มหัน้อยก่อปะตໍ່หนวดแห่ม มันก่อເຍີຍຫຍ້ং
เก่า ถ้าเข้ามามันก่อจะฟัน มันก่อเลยปຸກຍັບ”¹³

(ตอนนั้นพากันไปแผ้วทางไว่ กำลังจะออกไว่ ครัวไม้รัตตะโภนบอกว่า ตำราจมา กลุ่มชาวกะพากันวิง ขึ้นดอยเหลือ ย่าแก้วพา คนเดียว มันว่า ตายเป็นตาย มันก่อเดินมาตามทางเดิน มันถือ มีดยาวยมาด้วย เดินมาได้นิดหน่อย ก

¹² สัมภาษณ์ แม่เมื่อ ณ เชียงใหม่ อายุ 73 ปี บ้านร่องเคิง

¹³ คำบอกเล่าของพ่ออุ้ยใจ นะที, บ้านทับ, 14 กันยายน 2546

พบกับตำรวจจะจับมัน มันก็แกร่งมีดชัดเจนไม่ไปมา ปากก็ร้องว่าเข้ามาก็พั้นนะ ตำรวจก็ไม่กล้าจับ พอดีมาได้ อีกหน่อยก็จ่อตำรวจอีก มันก็ทำเหมือนเดิม ถ้าเข้ามายังพื้น ก็เลยไม่ถูกจับ)

ในทางปฏิบัติ ชาวบ้านเมื่อถูกจับแล้วรังแกมากขึ้น จำเป็นต้องหันมาต่อสู้เพื่อความอยู่รอด และเพื่อ ความชอบธรรมของตัวเอง โดยมีแก่นนำในการต่อสู้ คือ นายนวลตา ปิงกุล และนายแต่ ปิงกุล (กำนัน ตำบลซ่างเคิง ในสมัยนั้น) พร้อมพี่ครูพวง ได้แนะนำให้ชาวบ้านรวมตัวกันเป็นกลุ่มตามหย่องบ้าน ต่างๆ เพื่อทำงานพร้อมเป็นหยูเป็นตากให้แก่กันและกันจากเจ้าหน้าที่ของรัฐในขณะทำงาน และเพื่อเป็น สำนักในการต่อรอง

“หมู่เส้าเป็นใจกัน เอกกันแท้ อย่างเพ็กไช่ เสาก่อรวมกันเป็น
หมู่ ตึงแม่ภูง ป้อจาย จัյกันเพ็มาเป็นเจ้าฯ หมู่ ออป.เขาก่อบ
กล้าเยี่ยะยะห์เส้าเหมือนกัน ต้อนนั้นหมู่ๆหนึ่ง มีเป็นร้อย พอเข้า
ໄล่เส้าบได้ ก่อไปໄล่ตี้ไปร้าแตนของหมู่ป้อหลวงดวงคำ ทวดี
บ้านคอมเมือง แห่งจนได้ ก่อพระบ้านคอมเมืองบ้านคึกกันและก่อ
ปอสู้แท้ เหมือนหมู่เส้า”¹⁴

(พวกเราร่วมเป็นกลุ่มกันอย่างจริงจัง อย่างการแผ่atisation เรายกรวมกันเป็นหมู่ เป็นกลุ่ม ทั้งหญิง ทั้งชาย ช่วยกันแผ่ัว ทางเป็นหน้ากากระดานจากของคนหนึ่งไปยังของอีกคนหนึ่งทุกๆเช้า หมู่ ออป.เข้าไม่กล้าทำอะไรเราเหมือนกัน ตอนนั้น หมู่ๆ หนึ่ง มีเป็นร้อย พอเข้าໄล่เรามาได้ ก็เลยໄล่ที่ไปร้าแตนของหมู่ป้อหลวงดวงคำ ทวดี บ้านคอมเมืองแทน และ ก่อได้ เพราะบ้านคอมเมืองไม่สามารถคิกันและไม่สู้จริงเหมือนพากเรา)

หลังเหตุการณ์โคนล้มต้นไม้ ถางป่า และทำการเผาป่าเบลงแรก เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2516 ของคุณงานองค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เป็นเหตุให้ปลูกใหม่บ้านเรือนของชาวบ้านเสียหาย ซึ่งตั้งบ้านอยู่บริเวณริมน้ำโขงประมาณ 30-40 หลังคาเรือน สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้าน เป็นอย่างมากและเป็นเหตุให้เกิดการตอบโต้ที่รุนแรง และไม่ยอมให้ทางภาครัฐกระทำการท่อชาวบ้านอยู่

¹⁴ คำบอกเล่าในเรทีปปฏิบัติการเก็บข้อมูลประเด็นประวัติศาสตร์พื้นที่ทางการเกษตรให้ลงปง ของพ่ออุ้ยหนี้ แก้วประเสริฐ อายุ 72 ปี บ้านซ่างเคิง

เพียงฝ่ายเดียว วิธีการตอบโต้มีทั้งการอาศัยพลังมวลชนและพลังขององค์กรในการต่อสู้ทั้งการเดินขบวนประท้วงการยื่นหนังสือต่อเจ้าหน้าที่ของภาครัฐทั้งในส่วนท้องถิ่นและส่วนกลาง ตลอดจนการถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งเสด็จที่บ้านพุย ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่มในปี พ.ศ. 2518 หลังจากนั้นองค์กรชาวไร่ได้ส่งตัวแทนเพื่อเดินทางไปเรียกว่องสิทธิรัฐสภา

“ต่อนไปประท้วง ตีรัฐสภา เมื่ออันเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน หมู่
ເຊາກລັວເປັນຈະປາໄປທຶນລະເລ່ມເອນກົນ ແຕ່ເຫັນຍອກວ່າກໍານົດໄດ້
ຕື່ເຢີຍຕື້ກົນ ເມື່ອໜາວບ້ານເລືອກທີ່ເປັນຕົວແທນໄປ 6 ດົນຕວຍກົນ ໂດຍ
ໜາວບ້ານຈຳຈັກກົນອອກເຈີນທີ່ ພອໄປດຶງເປັນກ່ອປາເຂົາທ້ອງປິດປະຕູ
ປລ່ອຍທີ່ອໝູ້ໃນທ້ອງ ກຳນັ້ນລະໜຸ່ເຂາເໜີຍວິຜ່ອໜ້າມີ້ງ ມີ້ງ
ຜ່ອໜ້າກູ້ ໄດ້ສັກກຳຕົວແທນເປັນກ່ອມາອັກນໍ້າເຂາ ເປັນກ່ອຍັບປາກວ່າ
ຈະຈັງຍ ທີ່ປຶກບ້ານໄປກ່ອນ”¹⁵

(ต่อนไปประท้วงรัฐสภา เป็นเวลา 3 วัน 3 คืน พວກເຮົາກລັວເຂາຈະພາໄປທຶນລະເລ່ມເອນກົນ ແຕ່ຍັງກລັວນ້ອຍ ກວ່າກາຮອຍກໄດ້ທີ່ດິນທຳກິນ ເມື່ອໜາວບ້ານເລືອກເຈົ້າ 6 ດົນ ໃຫ້ເປັນຕົວແທນ ໂດຍໜາວບ້ານຫ່ວຍກັນອອກເຈີນຄ່າເດີນທາງໃຫ້ ພອໄປດຶງເຂົາທ້ອງປິດປະຕູ ປລ່ອຍທີ່ອໝູ້ໃນທ້ອງ ທີ່ພວກເຮາເຮີມກລັວທັນໄປມອງໜ້າກັນໄປມອງໜ້າກັນມາ ນານ ພອສມຄວຽຕົວແທນເຂົາກົມາພູດຄຸຍກັບຄະນະເຮາ ເຂົວບັນປາກວ່າຈະໜ່ວຍ ໃຫ້ກລັບບ້ານໄປກ່ອນ)

ปัญหาความขัดแย้งລຸກຄາມປານປາຍອອກໄປເຈື່ອຍໆ ຈນກະທັງເຂົາສູ່ປີ พ.ศ. 2518 ຜາວບ້ານຈຶ່ງ ເຮີມໃຊ້ມາຕຽກຮ້າຂັ້ນສຸດທ້າຍດ້ວຍກາຮັບອາວຸໂຫຼວນມາສູ່ ການປະສານຕົວຂອງອົງຄົງກາງວ່າໄວ່ນັບວັນຍິ່ງແນ່ນແພິ່ນແລະຮວມກລຸ່ມກັນແໜ່ຍວແນ່ນຍິ່ງເຂື້ນ ພວ້ມກັບໄດ້ຮັບຄວາມສັບສົນຈາກຫລາຍໆ ຝ່າຍທັງນັກສຶກໜ້າ ສັງເກດກາຮົນ ຈາກຄູນຍົກລາງນັກທຶກໜ້າກາດເໜືອແລະນັກກາຮັບສ່າຍສັງຄົມນິຍົມ ແລະສື່ອມາລຸ່ມຕ່າງໆ ດັ່ງເຊັ່ນທີ່ເປັນຂ່າວໃນສື່ອ ຕ່ອໄປນີ້

ໜາວຈາກໜັ້ງສື່ອພິມພໍປະການປີໄຕຍ ຂັບວັນທີ 29 ມິນາມຄ ພ.ສ. 2518

¹⁵ ພ່ອມື້ອົງດວງຕີ ກຣະນິກາ ອາຍຸ 90 ປີ ບ້ານທ້ອງໄາຍ, ສັນກາມ ພັນ 15 ພັນຍານ 2547

“นายทวีชัย กลินประทุม รมต. เกษตรและสหกรณ์ ให้สัมภาษณ์กรณีชาวไร่โพลังปง ตำบลซ่างเคิง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ลูกขี้นติดคาดอาดูหปักป้องผึ้นแผ่นดินไม่ให้เจ้าหน้าที่ ออป. เข้าไปเผาป่าปลูกต้นสักกว่าเรื่องนี้ ทันทีที่ได้รับรายงานในวัน พุธที่ 26 มีนาคม ตนได้มีคำสั่งด่วนให้ระงับการเข้าไปเผาป่าดังกล่าว และให้ถอนเจ้าหน้าที่ ออป. ออกจากบริเวณนั้นด้วย นอกจากนั้นกระทรวงเกษตรฯ ยังได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจ...

แนวร่วมพิทักษ์ป่าเกษตรแม่แจ่ม ขณะนี้ชาวบ้านเรียกร้ององค์กรภาครัฐสานحกรรบป่าไม้ให้รับชักลากไม้อื้อกจากบริเวณภายใน 15 วัน ถ้าหากไม่ทำชาวบ้านจะเผาเพื่อใช้ฟืนที่เพาะปลูกทันที

ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ไอล่ประชาชนออกจากที่ทำการโดยด่วน แต่ชาวป่าเกษตรยังว่า ถ้าบุกรุกเข้ามาเมื่อใดจะต้องนองเลือดทันที

นักศึกษาสังเกตการณ์จากศูนย์กลางนักศึกษาภาคเหนือ ซึ่งร่วมสนับสนุนชาวป่าเกษตรชี้แจงว่า ตามข้อเท็จจริงแล้ว เจ้าหน้าที่ใช้ความรุนแรงกับชาวไร่ก่อน จึงได้รับการตอบโต้และเนื้อที่เหล่านี้เพิ่งจะประกาศเป็นปาสังวนหลังจากที่ชาวบ้านเข้าไปทำมาหากินแล้ว เพราะทาง ออป. ต้องการเนื้อที่ปลูกป่าสวนสัก จึงเสนอให้กรมป่าไม้ประกาศปาสังวนย้อนหลัง เพื่อเข้าไปเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ได้เต็มที่ โดยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้ผลตอบแทนเพราะ ออป. เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ตอนลิ้นปีจะมีเงินใบ้นับสับเบี้ยน กันอย่างทั่วถึง การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจนองปราบจะเข้าไปทำการจับกุมนักศึกษาเกรงว่าจะทำการปราบป่าบดอาดูหปักป้องอย่างรุนแรง อย่างที่เคยกระทำมาแล้วหลายแห่ง ทางออกที่ทำได้ในขณะนี้คือ

การเล่งพิจารณา พรบ.ปฏิรูปที่ดิน และ พรบ.เปิดป่าสงวนที่หมวด
สภาพป่าให้ราษฎรเข้าไปทำมาหากิน”¹⁶

ภายใต้ปฏิบัติการต่อต้านการขยายอำนาจของรัฐ (ออป.) ที่พยายามจะเข้ามายัดการทรัพยากรของชาวบ้าน ไม่ได้เป็นการต่อสู้แบบตัวต่อตัวมัน หรือเป็นการต่อตับในชีวิตประจำวันแบบขอไปที่ แต่ มีลักษณะของกระบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่ม “ชาวไร่” ที่คำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของ สมาชิก ความเป็นธรรมทางสังคม และขยายขอบเขตทางการเมือง

ในการแย่งชิงที่ดินในเขตป่า ไปสู่ ประเด็นสาหารณะ ด้วยการประสานกลุ่มทางสังคมต่างๆ เช่น นักศึกษา (นักศึกษาสังเกตการณ์จากศูนย์กลางนักศึกษาภาคเหนือ เข้ามายืนพื้นที่ประมาณปี พ.ศ. 2517) นักการเมืองสายสังคมนิยม และสื่อมวลชน ซึ่งเป็นพลังในการผลักดัน จนในที่สุดการต่อสู้ เพื่อช่วงชิงที่ดินทำกินของชาวบ้านกับประสบผลสำเร็จ ดังคำบอกเล่าของแก่นนำท่านหนึ่งที่เล่าให้ฟัง ด้วยความภาคภูมิใจว่า ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2518 เมื่อคณะของนายทวี กลินประทุม รัฐมนตรี ว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและคณะ ได้เดินทางมาพบชาวบ้านให้ลงปงที่บ่อน้ำแร่ เทพพนม บ้านกองแขก ตำบลท่าผา(เดิม) คำເກົອແມ່ແຈ່ມ

ภาพที่ 3.4 การชุมนุมเรียกร้องที่ทำกินของชาวไร่ปงเกษตร ณ ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม

¹⁶ ข่าวจากหนังสือพิมพ์ประชาธิรัตน์ ฉบับวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2518 ข้างใน กิตติชัย แก้วประเสริฐ และคณะ . “ประวัติศาสตร์พื้นที่ ทางการเกษตร โหล่ปง” .2548.. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค).

ภาพที่ 3.5 การชุมนุมเพื่อเรียกร้องที่ทำกินของชาวไร่ปงเกษตร ที่ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 3.6 การยื่นข้อเรียกร้องของชาวไร่ปงเกษตรต่อรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

กลุ่มสหาย

“สหาย” เป็นคำที่กำหนดขึ้นมาใช้เรียกผู้ร่วมอุดมการณ์เดียวกัน โดยไม่มีการแบ่งเพศ แบ่งวัย อาจมีความหมายมากกว่าคำว่า เพื่อนตาย

17

ตั้งแต่สยามแฝงขยายอำนาจเข้ามายังเมืองเจ้ม การเข้ามาของคนจากสยาม จนกระทั่งข้าราชการที่สยามส่งมาปักครองเมืองเจ้ม ยังผลให้ชาวบ้านมีความเกรงกลัวข้าราชการเหล่านั้นอยู่ไม่น้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับสายปักครอง มีโอกาสได้สัมพันธ์กับหมู่ราชการเหล่านี้อยู่บ้างในช่วงกรีดยาฟิน และช่วงกำลังลากไม้เพื่อสร้างบ้านเรือน หรือยามมีงานบุญ จนเกิดติศพท์ของข้าราชการ แม่แล่นในเรื่องการรัชได้เป็นที่รู้กันทั่วไป

คำว่า “ข้าราชการ” เป็นคำที่ชาวบ้านกล่าวที่สุด เพราะมีความรู้สึกว่า เป็นเจ้านาย แต่ในความกลัวนั้น มีความกดดันແงอยด้วย เนื่องจากภูคุนของรัฐ กดขี่ข่มเหงมาตลอด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในสมัยก่อนมีอำนาจมาก และไม่ได้อ่ายฟ้วยชาวบ้าน เห็นเด่นชัดว่าเป็นคนของรัฐอย่างเต็มตัว ไม่เข้าข้างชาวบ้าน ไม่เป็นปากเป็นเสียงให้กับชาวบ้าน นอกจากนั้น ยังนำอำนาจรัฐมาบีบและรังแกชาวบ้าน เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและเพื่อนพ้อง ทำให้ชาวบ้านกดดัน และไม่พอใจ จนเกิดเป็นความคับแคร้นใจ ฝังลึกในใจตลอดมา

“ເຫຼັກເຂົາເບີຍບມາຕລອດ ຮັສເຂົາເຂາໜຸ່ງເຕີຍກັນ ພັຈ
ກຳນັນສມັບປຸນ (ຂອອນຄູາຕໍ່ໄມ່ເອີ່ມຊື້ອ) ມະດວະລົງ ແຕນຕື່ຈະຫຼື
ຈາວບ້ານລົງສົມຄວ ໄປເຄາຫລານຂອງຕ້ວເກ່າຕື່ລູກຕັ້ງນອກມາ ປໍ່ເຈັກນ
ເນື່ອງແຈ່ນເຂາ ປໍ່ໄດ້ອູ່ໃນເນື່ອງແຈ່ນແໜ່ມກຳຫຼຬ້າ ແລະກີໃຊ້ອານາຈຂອງ
ຮັສເຢຍະຫຼືຫລານຂອງຕ້ວເກ່າໄດ້ເປັນກຳນັນຕ່ອງຈາກຕ້ວເກ່າ ຈາວບ້ານກີ
ປ່ພອໃຈ”¹⁸

¹⁷ อุทิศ สมบัติ , หัวหน้าโครงการฯ เป็นผู้ให้ความหมาย

¹⁸ คำบอกเล่าของสหายคนหนึ่งที่เป็นชาวบ้านໄວ่ ที่เคยเข้าไปอยู่ในป่าร่วมกับสหายคนอื่นๆ ช่วงเรียกร้องประชาธิปไตย

(พวกราษฎรอาเบรี่ยบมาโดยตลอด รัฐเข้าสนับสนุนแต่เพร็ชพวกรเดียวกันเท่านั้น อย่างเช่น กำนันคนเก่า เมื่อจะหมดความ แทนที่จะให้ชาวบ้านใน อ.แม่แจ่ม ลงสมัคร แต่กลับเอาลูกหลานของตัวเองที่ไปทำงานข้างนอกและ กล้ายเป็นคนข้างนอกไปแล้ว เพราะไม่ได้เกี่ยวข้องและไม่มีสำมำะในครัวอยู่ แม่แจ่มเข้ามาลงสมัครแทนและใช้อำนาจ รัฐผลักดันเพื่อให้ลูกหลานได้เป็นกำนันต่อจากตัวเอง ชาวบ้าน ไม่พอใจเลยต่อต้าน)

เหตุการณ์ข้างต้นสร้างความไม่พอใจกับคนบางกลุ่มในหมู่บ้านท้องฝาย บ้านทพ และบ้านไช่ ซึ่งเป็นศรัทธาวัดเดียวกันอยู่พอสมควร จึงทำให้เกิดการลงชื่อเพื่อคัดค้านการกระทำการของกำนันผู้นั้น ต่อทางอำเภอ แต่การครั้งนี้ไม่ได้ผลดังที่ชาวบ้านกลุ่มนี้คาดหวังไว้ แต่กลับถูกกล่าวว่ามีผู้ปลอมลายเซ็นต์ของชาวบ้านเป็นการตอบโต้

“อย่างพ่อ... เดี๋ยวนี้ไต้ไปแล้ว สมัยแต่ก่อนก็ป่าใจ
กำนัน ก็ได้เอาเรื่องนี้ไปพูดให้นักศึกษาฟัง แล้วก็มีความคิดว่า
จะมีการล่าลายเซ็นต์ของชาวบ้านที่บ่เห็นด้วยกับวิธีของกำนัnc คน
เก่า ก็เข้าทำไม่ถูกชาวบ้านก็ป่าใจ ดังนั้นก็จึงมีการล่าลายเซ็นต์
กัน ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือดี แล้วมาวันหนึ่ง... พ่อ ไปหาชาว
บ้านคนหนึ่งเพื่อที่จะขอให้เซ็นต์ซื้อให้ แต่เขากำลังกินข้าวอยู่ เลย
บอกให้พ่อ.... เซ็นต์แทน พ่อ.... กเซ็นต์ซื้อแทน ที่นี่กำนันไปป่วยได้
อย่างไรว่ามีการล่าลายเซ็นต์กัน พอกำนันเขารู้ภูมาย เขายก
กับทางการเขารู้ภูมาย เราชารบ้านเราไม่รู้ภูมาย เขา กไป
ถามชาวบ้านว่าใครเซ็นต์บ้าง ใครไม่เซ็นต์บ้าง ชาวบ้านมันซื้อก ก
บอกไปตามจริง ที่นี่เขากรุ่ว่าพ่อ... ไปเซ็นต์ซื้อแทนชาวบ้านคนหนึ่ง
กำนันก็ซื้อพ่อ... พ่อ... กลัวก็เลยบอก และโคนจับเข้าคุก”¹⁹

“สมัยก่อน ชาวบ้านจะกลัวตัวหนวดกันขนาด ถึงจะปี๊ดตัวหันแต่ขอຍเก็บอื้อค ของตัวหนวดก่อกลัวกันจนเยี่ยงอะหยังมะได้

¹⁹ คำบอกเล่าของสหายบ้านท้องฝ่ายบ้านทับบ้านไว้ที่เคยเข้าไปอยู่ในป่าร่วมกับสหายคนอีกช่วงเรียกว่าห้องประชาธิปไตย

แล้ว สมัยก่อนโคนโคนชูกัน โคนยับกันนักขนาด สักเต็อบีดีเยี่ยะยะ
หยังผิด ก่อโคนชูดโคนได ต้องเลียไก่ เสียข้าวของหือตໍาหนวดไป
สักเตือนาตໍาหนวดมาขอ กินข้าวตีบ้านวันนี้ วันพรุ่งօหຍจะได
ເການຸມາຍັບເຈາຂອງບ້ານໄປໂຮງພັກແລ້ວ ຍ້ອນວ່າໄປຫັນເສາເຊືອຕີ່
ເຄາມາແປ່ງບ້ານ ກຳນັ້ນຈະເຢີຍະອະຍັງກ່ອກລ້ວກ່າ ເພວະບໍ່ສູ່ວ່າຕໍ່າ
ໜັດຈະມາເນື່ອໄດ ເຂາຈະໃດນຍັບເນື່ອໄດກ່ອບໍ່ສູ່ ຂ້ອຫາວະຍັງກ່ອບໍ່ສູ່
ເພວະຈາວບ້ານເຂົາບໍ່ສູ່ໜັງສືອ ບໍ່ມີຕາງສູ່ ແລ້ວກ່ອບໍ່ສູ່ຈະໄປເປີ່ງໄຟ
ໂຕຍ”²⁰

(สมัยก่อนชาวบ้านจะกลัวตำราຈักนมาก แม้ไม่เจอตัว เห็นເປີ່ງແຄວຍຮອງເຫັນບູທີທີ່ຕໍ່າວັດໄສກົກລັກນັນທຳ
ອະໄຣໄມ່ໄດ້ແລ້ວ ເພວະສາມຍັກ່ອນໂຄນชູ່ ໂຄນຈັບກັນມາກັນນັ້ນເອງ ບາງຄັ້ງແມ່ນໄມ່ໄດ້ທຳອະໄຣຜິດ ກີໂຄນູ່ດີເຮີດ ຕ້ອງເລີຍໄກ່ ເສຍ
ຂ້າວຂອງໃຫ້ຕໍ່າວັດໄປ ແນ້ກະທັ່ງດໍາລວມມາขอ กินข้าวທີ່ບ້ານ ພອວນຮູ່ຈຶ່ນກົພາພວກນາຈັບຈ້າຂອງບ້ານໄປໂຮງພັກເພວະເຫັນ
ໄມ້ເສາເວືອທີ່ເຄາມາສ້າງບ້ານທີ່ອຸ່ງອາຄີຍ ດັ່ງນັ້ນໄມ່ວ່າຈະທຳອະໄຣຈຶ່ງຫວາດພວະໄມ້ຮູ້ຫະຕາກຽມຂອງຕົນເອງວ່າຈະຖຸກ
ຈັບເນື່ອໄຫວ່ ຂ້ອຫາວະໄວ ນັ້ນກີເພວະຈາວບ້ານໄມ້ຮູ້ໜັງສືອ ໄມມີທາງສູ່ ໄມຮູ້ຈະຫັນໜັນເຂົ້າພຶ່ງໄລ້ດີນັ້ນເອງ)

ເນື່ອຈາວບ້ານຄູກົດຊື່ຫັນຂ້ອເຂົ້າ ກີມີຄວາມກົດດັນ ແນ້ກະທັ່ງຈະສ້າງບ້ານເຮືອນກີຍັ່ງຕ້ອງ
ເອບຕັດໄມ້ເພື່ອນຳມາສ້າງບ້ານເພວະຄ້າຫາກຝ່າຍເຈົ້າຫຼາທີ່ຮູ້ວ່າມີການຕັດໄມ້ ກີຈະມາຈັບແລະຍືດໄມ້ໄປ
ທຳໃຫ້ຈາວບ້ານເຕືອດວັນ ຈາວບ້ານເກີດຂ້ອເບຣີຍບເທີບເພວະເນື່ອເຈົ້າຫຼາທີ່ຈະສ້າງບ້ານ ທຳໄມ້ສ້າງ
ໄດ້ ແຕ່ເວລາຈາວບ້ານຈະສ້າງບ້ານບ້າງ ກລັບສ້າງໄມ້ໄດ້

“ສັມຍະຕະກ່ອນໜາ ເວລາຈາວບ້ານຈະແປ່ງເຂືອນ(ສ້າງບ້ານ)ກີ
ຕ້ອງໄປລັກຕັດໄນ້ໃນປາໄກລໂນ່ນ ເພວະກັວຈັບເຈົ້າຫຼາທີ່ຮູ້ ຊ້າເຫຼົ້າເຫຼົ້າເຈົ້າ
ມາຍັບ (ຈັບ) ມາຍືດໄມ້ໄປເສີຍ ແຕ່ເວລາເຈົ້າຫຼາທີ່ຈະແປ່ງເຂືອນບ້ານ
ທຳໄມ້ເຂາແປ່ງໄດ້ ອັນນີ້ທີ່ກຳທົ່ວອ່າຈາວບ້ານປ່ພອໂຈ”²¹

²⁰ ຄຳບອກເລ່າຂອງນາຍກ່ອນຄຳ ຈິງຢາ ຜູ້ໃໝ່ນ້ຳບ້ານ ບ້ານຕ່ອເວືອ

²¹ ຄຳບອກເລ່າຂອງຈາວບ້ານຄົນໜີ້ທີ່ອູ່ບ້ານແມ່ວນ ທີ່ຖຸກເຄົາຮັດເຄາເປີ່ງຈາກທາງການໃນສັມຍັນນັ້ນ

เวลาผ่านไปเมื่อแม่杰มต้องประสบภัยเปลี่ยนแปลงต่างๆ จากความทันสมัยไม่ว่าจะเป็น ถนนที่ตัดผ่านเข้ามาในหุบเขา การมีสาธารณูปโภคที่สุดากสบาย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมต่างๆ ประกอบกับคนแม่杰มก็เริ่มมีการส่งลูกหลานมาเรียนหนังสือในเมือง(ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่) ในระดับที่สูงขึ้นอย่างมาก many ทำให้ทายาทคนแม่杰มที่ได้รับการศึกษาหรือที่ผ่านการศึกษาในระดับสูงมาแล้ว รับกับสถานการณ์การรัฐประหารที่เรียกด้วยว่า “ข้าราชการ” ไม่ได้ และเริ่มออกมาระเป็นปากเป็นเสียงแทนชาวบ้าน และพยายามปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความยุติธรรมของมวลชน กอบปรับในขณะนั้นพร้อมกับมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้ขยายเครือข่ายเข้ามายังพื้นที่แม่杰ม ทำให้กลุ่มคนที่มีการศึกษาซึ่งเป็นลูกเป็นหลานของคนแม่杰มที่อยู่ในแต่ละสายงานทั้งในส่วนของฝ่ายปกครองเอง หรือฝ่ายการศึกษาอย่างเช่น กลุ่มครู ได้ก่อสาดตัวกันเป็นเครือข่ายซึ่งคนเหล่านี้ในขณะที่เป็นนักศึกษาก็มักเป็นนักจัดกิจกรรมของสถาบันการศึกษาที่ตนเองสังกัดอยู่และมีความคิดที่โน้มเอียงอยู่แล้ว

ขณะเดียวกันนั้นมีพรุกคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนำโดยกลุ่มนักศึกษา ได้ขยายฐานมวลชนเข้าสู่ดินแดนแม่杰ม โดยการยึดเอาบ้านแม่เจย์ให้ เป็นฐานหลักในการช่องสุมกำลังเพราะเป็นป่าเชา ทุรกันดารยากแก่การติดตามและการเข้าถึงของเจ้าหน้าที่รัฐ ประกอบกับภูมิประเทศที่เป็นภูเขา สลับซับซ้อนและมีถ้ำอยู่อย่างมาก many และเป็นเขตติดต่อกับฐานใหญ่ในพม่าและแม่ฮ่องสอนจึงเหมาะสมอย่างยิ่งแก่การเลือกเป็นฐานในการช่องสุมกำลัง

หมู่บ้านแม่เจย์ เป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอ ทางไปมาลำบาก ชาวบ้านเป็นชนเผ่าปะกาเกอะญอ มีฐานะยากจน อาชีพหลักคือทำไร่ แต่ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ชาวบ้านอยู่กินกันแบบอดอาหารๆ ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2517 มีชุมชนอาสาพัฒนาซึ่งเป็นนักศึกษาออกพื้นที่ชุมชนที่หมู่บ้านแม่เจบ อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในตอนนั้นมีกลุ่มนักศึกษาที่เป็นสมาชิกชุมชนมาจากการถูกหลอกให้เข้ามา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นักศึกษาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีจิตใจที่มุ่งมั่น ทุกคนมีแนวคิดที่จะทำงานอาสาเพื่อพัฒนา

“ปี 2517 มีนักศึกษามาออกค่ายที่แม่ฮ่องสอน หมู่เข้าจากแม่เจย์ไปประชุมศาสนาที่แม่แลบพอดี ก็เลยเล่าปัญหาของเข้าให้นักศึกษาฟัง ชาวบ้านมันตึกแต่ฯหละ(ลำบากมาก) นัก

ศึกษาได้ฟังก็เงื่อนดู จากนั้นอีกไม่นานก็มีคนมาสำรวจพื้นที่ นาทางแม่ล้าน้อย เตวะติ่ง[†](เดินเท้า)เข้าไป”²²

คุณที่มาคนแรกคือ นายวีรศักดิ์ ยอดระบำ (พะเนล่อโถ่) และนายธงชัย (พะเนล่อโน้ม) หลังจากนั้นอีก 10 วัน มีนักศึกษาเข้ามายังบ้านแม่แท้ๆ หล่ายคนพากับชาวบ้าน มาสัมภาษณ์ชาวบ้าน สอบถามความต้องการของชาวบ้าน ในตอนนั้นมีประมาณ 20 หลังคา มีชาวบ้านประมาณ 200 คน ที่อาศัยอยู่ในแม่แท้ๆ จากนั้นอีกประมาณ 1 เดือน นักศึกษา ก็เข้ามาสมทบท่องจำนวนหนึ่ง ขึ้นไปสร้างโรงเรียนเลียนทางลำเลียงวัสดุ อุปกรณ์สำหรับก่อสร้างนั้นใช้เส้นทางแม่ล้านอย การเดินทางต้องใช้ระยะเวลาเดินเท้า 1 วัน เพื่อที่จะเดินจากบ้านแม่แท้ไปถึงแม่ล้านอย และเดินทางกลับอีก 1 วัน นักศึกษากับชาวบ้านก็ช่วยกันแบกเหล็ก แบกปูน และอุปกรณ์ต่างๆ มาจากที่นั้น ไม่ได้ผ่านด้วยทางเรือแม่เจล่ นักศึกษาร่วมกับชาวบ้านแม่แท้ช่วยกันสร้าง พoS ร้างโรงเรียนเสร็จ นักศึกษาก็เริ่มสอน โดยผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาสอน โดยเปิดสอนทั้งเด็ก นักเรียน และผู้ใหญ่ เป็นลักษณะศึกษาผู้ใหญ่ ในการนี้นักศึกษามาสร้างบ้านอยู่ 1 หลัง เมื่อเพื่อนๆ คนอื่นที่ตามขึ้นมาช่วยสอนมาก็ให้พักอยู่ด้วยกันที่บ้านหลังนี้ แต่บางส่วนก็พากอยู่กับชาวบ้าน วิธีการเข้าหาชาวบ้านของนักศึกษาคือ ให้ความรู้ สงเสริมการเกษตร การเดี่ยงสัตว์ สาธารณสุข โดยสอนแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพโรคคอมมูนิเคชัน เช่น ความมุติธรรม ของมวลชน นอกจากนี้นักศึกษา yang ได้มีการพัฒนาต่างๆ พร้อมกับแก่ปัญหาให้กับชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องข้าวไม่พอ กิน โดยการรวมทุนไปซื้อข้าวมาจากการห้วยดึง อ.แม่สะเรียง และก่อตั้งธนาคารข้าวขึ้น มาสอนให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการรับ-ฝาก ภูมิข้าวและแนะนำการทำไร่อร่อยๆ ถูกวิธีให้ทำให้ชีวิตของคนแม่แท้ๆ ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อมา ก็เริ่มนิเทศการข้าวโดยนักศึกษากับประชาสัมพันธ์เข้ามาช่วย ได้มาครั้งแรก 500 ถัง มีการแต่งตั้งกรรมการ โดยนักศึกษาแนะนำวิธีการจัดการให้ มีการบริหารโดยให้กู้ยืมข้าวขึ้ดออก (ดอกเบี้ยจากข้าว) จนในที่สุด ก็สามารถแก้ไขปัญหาความอดอยากให้กับชาวบ้านได้ ชาวบ้านก็มีข้าวพอ กิน ไม่เดือดร้อนเหมือนเมื่อก่อน

คนบ้านท่องฝ่าย บ้านทพ บ้านไร่ซึ่งเดิมทำการปลูกผักในเขตบ้านแม่แехได้แล้วมีความสัมพันธ์อยู่กับคนบ้านแม่แехได้มาเป็นเวลานานไม่ว่าจะเป็นการอาศัยการจ้างแรงงานในไร่ใน หรือการผูกเสี่ยวสอนนับญาติกันอยู่ก่อนแล้ว

²² คำบอกเล่าของอาจารย์คนหนึ่งที่สอนอยู่ที่แม่เ陽ใต้และเป็นคนแม่เ陽ใต้โดยกำเนิด

เมื่อกลุ่มนักศึกษาเข้ามาขับเคลื่อนในบ้านแม่แย่ได้จึงทำให้กลุ่มคนปลูกฝันบ้านทัพ บ้านไร่ ได้รับแนวคิดและการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความยุติธรรมของมวลชน

การที่ชาวบ้านท้องฝ่าย บ้านทับ และบ้านไร่ ถูกอำนาจรัฐกดขี่มาเป็นเวลานานและจากกรณีที่ พอปัน(นามสมมุติ) ที่ถูกจับเข้าคุกจากเรื่องการขอลายเซ็นต์คดค้านการกระทำการของกำนันสม(นาม สมมุติ) ก็ยิ่งเพิ่มความกดดันมากขึ้น จึงนำเรื่องนี้ไปปรึกษานักศึกษาที่อยู่แม่แย่ได้เพื่อจะได้หาทาง ช่วยเหลือพอปัน จากแนวความคิดที่ตรงกันจึงทำให้พูดคุยกันเข้าใจง่ายขึ้น นักศึกษายืนมือเข้ามาช่วย แต่หลักฐานต่างๆที่มัดตัวพอปันได้ถูกส่งไปที่อำเภอและจังหวัดตามลำดับแล้ว ดังนั้นนักศึกษาและชาวบ้านหลายคนจึงเดินทางเข้าจังหวัดเพื่อเรจาต่อรองในการขอปล่อยตัว แต่ไม่สำเร็จ พอปันจึงถูกจับ ติดคุกเป็นระยะเวลา 3 ปี ซึ่งที่ติดคุก ชาวบ้านและนักศึกษาช่วยกันทำงานแทนพอปัน และช่วยเหลือ ครอบครัวของพอปัน จากเหตุการณ์นี้ทำให้ชาวบ้านยิ่งห่วงใยความเด็นเพิ่มขึ้นไปอีก ยิ่งเกลียดรัฐเพิ่มขึ้น ไปอีก จึงต่อต้านและประการศตัวเป็นศตวุต่อรัฐ ดังนั้น จึงทำให้ชาวบ้านที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำการของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ตัวเองเข้ารวมกลุ่มกับนักศึกษา

เริ่มแรกจะหาแนวร่วมก่อน โดยการพูดคุยกันซักช่วงระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ใครที่มี ความคิดเห็นตรงกันก็มารวมกลุ่มกัน และช่วยกันกระจายข่าวต่อ ส่วนคนไหนที่ไม่เข้าใจ ก็จะได้ไม่ไป ยุ่งกับคนนั้นอีก จากหมู่บ้านเดียว เริ่มมีแนวคิดมาว่าร่วมหล่ายฯหมู่บ้าน เพราะแต่ละหมู่บ้านก็ถูกกดขี่ ข่มเหงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเหมือนกัน

“ชาวบ้านมีกำลังลักษ์กัน อู้ดังบะได้ กำเดียวตางก้านได้ยิน
ลักเต็อต้องลักไปอู้กันตี้ในป่าปื้น อู้ด้ามในบ้านบะได เข้าແຜ่ออยู่
แป๊งว่าจะไปเยี่ยมไอ่ ตี้แต่เข้าไปอู้กันตี้หัน ว่าเข้าจะเยี่ยมจะไดดี
เข้าถูกรังแกขนาดนี้จะบะให้ไหวแล้วเน้อ หลายคนกะว่าเข้าต้องสู้
ต้องรวมตัวกันแล้ว กะเดยอู้กันว่าต้องจัยกันอู้หือคนอีนอู้โดยจะ
ได้ใจนกันหลายฯ กำนั้นเวลาไปเยี่ยมไอ่เยี่ยมสวน ก่อจะอู้หือคน
อีนฯ พัง เค้าตี้ใกล้ๆ ตัวก่อน ว่าบะเดียวบ้านเมืองเขามันเป็นจะอี้
เน้อ สูจะลูกขี้นสูกงะ ช่องเอกสารเป็นธรรมหือประชาชนเข้า มี
หลายคนหันโดยลุ่ ส่วนคนตี้เข้าหมะหันโดย เขาก้าว เขาก่อจะหมะ
ไปอู้กับเข้าแล้ว เข้าจะผ่อเป็นคนฯ ไปหล้อ หมะใจจะไปอู้กับกู้คนห

ล้อ กำนั้นกะเม็กันนัดปะกันแหล่ ต่ามในป่าหันหนะ เปเลี่ยนตี้ไป
เรื่อยๆ มีกานหือสัญญาณกัน หมู่ฯจะซึ้งก่าวเสียงจะอื้มหามาย
ถึงอะหยัง ผิวปากผ่อง ตีกະໂ◁หลกເຕະໄມ້ໄຟຟອງ ແປ່ງເປັນເສີຍນກ
ພອງ ຕບມືອພອງ ຂະປະ กำນั้นกะມີຄົນນັກກາ ມີຫລາຍໝູ້ບ້ານທີ່ຫັນ
ໄຕຍກັນ ເພຣະຖຸກົກດີ່ເໜືອນກັນກຸ່ດີ່ຫລົ້ວ”²³

(ชาวบ้านມີກາຣແຂບພຸດກັນ ພຸດໃນທີ່ເປີດເຜຍໄມ້ໄດ້ ເດືອກທາງຮາຊກາຣໄດ້ຍິນ ບາງຄັ້ງຕ້ອງໄປພຸດຄຸຍກັນທີ່ໃນປ່າ
ພຸດຄຸຍຕາມໃນບ້ານໄມ້ໄດ້ ເຂົ້າໜຸ່ມດູອໍ່ ທຳທີ່ວ່າຈະໄປທ່າໄວ ແກ້ຈິງເຮົາໄປປະຊຸມພຸດຄຸຍກັນວ່າເຮົາຈະທຳຍ່າງໄຮຣີ ເຮົາຖືກ
ຮັງແກນມາກຸານາດນີ້ ຈະທນໄມ້ໄວແລ້ວນະ ພລາຍຄົກວ່າເຮົາຕ້ອງສູ່ ຕ້ອງຮົມຕົວກັນແລ້ວ ກົດເລີມາພຸດກັນວ່າຕ້ອງຂ່າຍກັນພຸດໃຫ້
ຄົນອື່ນຊູ້ດ້ວຍຈະໄດ້ຊັກຊານກັນນາກາ ຮັງຈາກນັ້ນເລວາໄປທ່າໄວ ທຳສາວ ກົຈະພຸດໃຫ້ຄົນອື່ນໆ ພັ້ນ ເຄາໄກລ້າ ຕັກ່ອນ ວ່າເດືອວ
ນີ້ບ້ານເມື່ອງເຮົາມັນເປັນແບບນີ້ ເຂົ້າຈະລຸກ້າຂຶ້ນຊູ້ບ້ານເຂົາໄໝມ? ເຮົາກ້ອງເຂົາຄວາມເປັນອຮຽມໃຫ້ປະຊາຊານ ມີຫລາຍຄົນເຫັນດ້ວຍ
ແບບທຸກຄົນ ສ່ວນຄົນທີ່ເຂົາໄມ້ເຫັນດ້ວຍ ເຂົກລົວ ເຮົກຈະໄມ້ໄປພຸດກັບເຂົາແລ້ວ ເຮົາຈະດູເປັນຄົນໆ ໄປ່ານີ້ໃຊ້ຈະໄປພຸດກັບທຸກຄົນ
ເມື່ອມີຜູ້ວ່ວມຂບວນກາຮົມມີກາຣນັດພົບກັນ ຕາມໃນປ່າ ເປັນທີ່ໄປເຮືອຍໆ ມີກາຣໃຫ້ສັນຍາມັນກັນ ພວກເຮົາຈະພຸດກັນບອກຄົງ
ສັງລັກໜົນ ກາຣສົງເສີຍຕ່າງໆ ວ່າມັນໝາຍຄົງອະໄວ ຈະມີທັກກາຣົມພົບກັບຕົກລາ ເຕະໄມ້ໄຟ ທຳເປັນເສີຍນກບ້ານ ຕບມືອ
ບ້ານ ຕອນຮັງມີຄົນນາກມາຍທີ່ວ່າມອຸດມກາຣົນ ມີຫລາຍໝູ້ບ້ານດ້ວຍກັນ ເພຣະຖຸກົກດີ່ເໜືອນກັນທຸກໝູ້ບ້ານເໜືອນກັນ)

ຈະເຫັນໄດ້ວ່າກາຣເຄລື່ອນຕ້ວນໜັກເກີດຈາກໝາວບ້ານກ່ອນ ຈາກນັ້ນນັກຕືກໜາເຂົ້າໄປເສຣິມກາຍຫລັງ
ເພຣະໝາວບ້ານໄປຂອດຄຳປົກໜາກ່ອນ ນັກຕືກໜາຈຶ່ງເປັນທີ່ປົກໜາໃຫ້ກັບໝາວບ້ານໃນເວົ້ອກາຣໃຫ້ຄວາມເຂົາໃຈ
ເກີຍກັບຮະບອບປະຊາທີປີໄຕຍແລະຕົວທກງ່າມຍາຍ ນັກຕືກໜາທີ່ເຂົາມາໃນແມ່ແຈ່ມໃນສມຍນັ້ນ ມີເພີຍແຕ່
10 ກວ່າຄົນເທົ່ານັ້ນ ແຕ່ສ່ວນໜຶ່ງເປັນໝາວບ້ານທີ່ມີຄວາມຮູ້ແລະສ່ວນໜຶ່ງເປັນໝາວຊາກວັດທີ່ເປັນເລືອດເນື້ອເຂົ້າໄຂ
ຂອງຄົນແມ່ແຈ່ມທີ່ໄມ້ຂອບຮະບນຮາຊກາຣທີ່ໄມ້ມີຄວາມຢຸຕືອຣມແລະຄວາມເສນອກາຂອງໄທຢູ່ໃນຍຸຄົນນັ້ນຈຶ່ງອອກ
ຈາກກາຣເປັນໝາວຊາກວັດທີ່ເຂົ້າໄປເພື່ອວ່າມອຸດມກາຣົນ ແຕ່ວັສູ ເຮົາກົລຸ່ມແນວວ່າມນີ້ວ່າ “ຄອມມິວິນິສົດ”

ເມື່ອກ່ອນ ອາກເອີ່ມຄໍາວ່າ ຄອມມິວິນິສົດ ໝາວບ້ານສ່ວນໃໝ່ຈະເກຮງກລົວ ດຶງກັບມີກາຣພຸດຊູ້ລູກຫລານ
ທີ່ໜີ້າ ວ່າ ອາກຫຼານຈະໃຫ້ຄອມມິວິນິສົດເຂົາຕ້ວໄປ ທຳໃຫ້ລູກຫລາໄມ້ກຳລັ້ນ ແຫວຸ່ນທີ່ເປັນເຊັ່ນນີ້ເພຣະໝາວບ້ານ
ໄດ້ຮັບກາຣບອກເລົ່າຈາກທາງກາຣວ່າຄອມມິວິນິສົດເປັນພວກທີ່ໂທດຮ້າຍ ເພຣະນັ້ນເປັນຂໍ້ມູນລເພີຍດ້ານເຕີຍວ ແຕ່
ເມື່ອໄດ້ມີກາຣຄຸກຄລືສັມຜັສແລະໄດ້ແລກເປັນຄວາມຄິດກັບຄອມມິວິນິສົດ ຈຶ່ງແຍກແຍະໄດ້ ແລະເກີດຄວາມເຫຼື່ອ

²³ ຄຳບອກເລົ່າຈາກສໜາຍຄົນໜຶ່ງ ໃນເວທີເກັບຂໍ້ມູນລທີ່ວັດບ້ານທັບ

มั่นศรัทธาในความดีและความยุติธรรมของคุณมิวนิสต์ จึงตัดสินใจจะไปอยู่ร่วมกันกับคุณมิวนิสต์ที่อยู่บ้านโดย

“เมื่อถูกกดขี่หนักเข้าๆ ก็พากันขึ้นดอย ไปหนักศึกษา ไฝห้ามก่อตีงบังแล้ว มันเหลืออดแล้ว ป้อแม่ปีนองก่อเป็นห่วง เขาก้าวคอมมิวนิสต์กัน แต่เขาบังก้าวคอมมิวนิสต์เป็นคนดีหล้อ เป็นอนุญาตมุ่งเขา ก่อผ่องคุณมิวนิสต์ปะใจเยียะอะหยังหื้อไฝ เป็นมีกามาจ้ายจาบ้าน หมู่บุนดอยเขาได้ดีจะตาย จากตีกันข้าวก่อปะกันแล้ว เข้าชี้หันสือ เป็นมาสอนหื้อหล้อ มาพัฒนาหันน่าๆ มาหื้อความสู้กับเรา เรายจะไปกว่าเป็นเยียะหยัง คนตีก้าวเข้าบังได้รู้จักคอมมิวนิสต์หล้อ เข้าฟังทางก้าน บอกว่าคอมมิวนิสต์ปะดี เขากะว่าบังตีโดย แต่หมู่เขาบังก้าว เข้าชี้แล้วหล้อ ว่าอะหยังเป็น อะหยัง กำนั้นกะຈานกันขึ้นดอย ก่า ไปอยู่กับคุณมิวนิสต์ปุ้น”²⁴

(เมื่อถูกกดขี่หนักเข้าๆ ก็พากันหนีขึ้นดอย ไปหนักศึกษา ใครจะห้ามกไม่ฟังแล้ว มันเหลืออดแล้ว พ่อ แม่ พี่น้องก็เป็นห่วง เขากลัวคอมมิวนิสต์กัน แต่เราไม่กลัว คอมมิวนิสต์เป็นคนดี เข้าช่วยเหลือพวกเรา กู้ชีวิต คอมมิวนิสต์เขามิได้ไปทำร้ายใคร เข้าตั้งใจมาช่วยชาวบ้าน หมู่บุนดอยเขาได้ดีจะตาย จากการที่ขาดแคลนข้าวกลับมีข้าวกินแล้ว เขายังได้เรียนหนังสือ ก็เพราะคอมมิวนิสต์มาสอนให้ มาพัฒนาตั้งหลายอย่าง มาให้ความรู้แก่เรา เราจะไปกลัวเขาร้าวะ? คนที่กลัวเขามิได้รู้จักคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริง เข้าฟังจากทางการมา บอกว่าคอมมิวนิสต์ไม่ดี เขาก้าวไม่ดีด้วย แต่พวกเรารู้ว่าเข้าเป็นอย่างไร ก็เลยชวนกันขึ้นดอย ไปอยู่กับคุณมิวนิสต์มันเสียเลย)

การเข้าป่า ทุกคนจะเปลี่ยนชื่อใหม่ จะไม่เรียกชื่อที่ใช้เรียกจริงในชีวิตประจำวัน และชื่อใหม่จะไม่ซ้ำกับชื่อของคนที่อยู่ในหมู่บ้าน การตั้งชื่อใหม่ จะใช้คำว่า “สหาย” นำหน้าชื่อ คนที่จะได้รับคำว่าสหายนำหน้าชื่อ จะต้องเป็นคนที่เคยคุยกัน รู้ใจกัน ร่วมเป็นร่วมตายกันได้ ความหมายของคำว่า

²⁴ คำบอกเล่าจากสหายคนหนึ่ง ในบทที่เก็บข้อมูลที่วัดบ้านทับ

ສහຍ ດືອ ເທ່າເຖິ່ມກັນ ເສມອກາຄກັນ ຖຸກຄົມເປັນຜູ້ນໍາເໜືອນກັນໜົດ ສຫາຍທຸກຄົນຈະເທ່າເຖິ່ມກັນ ໄນມີ ທົວໜ້າ ໄນມີລູກນ້ອງ ແຕ່ ກັບພື້ນໜ້າຂາວບ້ານ ສຫາຍຈະຕ້ອງເປັນຫຼື “ຮັບໃຊ້” ພື້ນໜ້າຂາວບ້ານ ເປັນທີ່ນໍາ ສັງເກດວ່າ ກຽງໜີ້ນີ້ ສື່ອໃຫ້ເຫັນຄື່ນຄໍາວ່າ “ຂ້າວໜ້າກາຣ” ແລະ ຄໍາວ່າ “ຮັບໃຊ້” ໄດ້ຊັດເຈນ ແສດງວ່າຂາວບ້ານເຂົ້າໃຈ ຄວາມໝາຍຂອງຄໍາວ່າ ຂ້າວໜ້າກາຣ ດືອ ຕ້ອງຮັບໃຊ້ປະປາຊານ ໄນໃຊ້ຮັງແກປະປາຊານ ຂາວບ້ານເວີ່ມເຂົ້າໃຈຄໍາວ່າ “ປະປາຊີປີໄຕຍ”

ດັ່ງນັ້ນເມື່ອທັນກາກດຂໍຈາກຂ້າວໜ້າກາຣໄໝ່ໄວໜ້າຂາວບ້ານຈຶ່ງພາກັນໜີເຂົ້າປ່າແລະນັກຕຶກໜາກີໄດ້ພາໄປ ຜຶກອາວຸທ ກາຣັກອາວຸທຢູ່ທີ່ກາຣັບນັ້ນຫລາຍາຄົນຈະຄຸກສົງໄປຝຶກຍັງປະເທດລາວ ເພວະໃນລາວຈະມີ ຜ່າຍຫ້າຍແລະເປັນຄອມມິວິສົດ ເມື່ອຝຶກກາຣັບເລື້ອງສິ້ນກົກລັບມາຍັງເມື່ອງແຈ່ນ ເລີ່ມາຕ່ອດຕ້ານພວກທີ່ໝູດວິດ ຂາວບ້ານ ພອຳຍເຈົ້າໜ້າທີ່ທ່ານບົກກົດເກີດຄວາມເກຮງກລວ ໄນກໍລ້າມາຕອແຍອີກ ຂາວບ້ານຈຶ່ງໄດ້ອູ້ດີກິນດີ ໄນ ຕ້ອງຫວາດພວກກັບກາຣູກຄຸກຄາມອີກຕ່ອໄປ

“ໜູ້ແມ່ແຈ່ນເຂົ້າປ່ານ່າ ກ່ອມັນໂດນເຈັ້ນຍຸດວິດໝູດໄດ້
ອັນ່ານ່າ ເປື້ອນຈະມາແປ່ງໂຫຍດແປ່ງເຂືອນກ່ອມາຍັນເປື້ອນ ຕັ້ງສາລຕີ່ຍື້ນ
ກຳນັ້ນກ່ອເປື້ອນເຍື່ຍະອະສັງຕື່ໄຫນກ່ອມາຍື່ນ ສິ່ງເປື້ອນ ກຳນັ້ນກ່ອມີ
ນັກຕຶກໜານາປຸລຸກຮະດມມາປຸລຸກກັນ ກຳນັ້ນກ່ອເຄົາກັນເຂົ້າປ່າແລ່ລ ກຳ
ນັ້ນເຄົາກັນເຂົ້າປ່າໄປ ກຳນັ້ນກ່ອໄປຝຶກ ຜູ້ຕີ່ໄປຝຶກຕະຫາວກ່ອໄປແລ່ລ
ກຳນັ້ນໄປຝຶກຕະຫາວແຜ່ງໜູ້ນ ແຜ່ລາວໜູ້ນ ໄປລາວຫລາຍກ່າສມ້ຍັນນັ້ນ
ໄປລາວຈະເປັນຂາວປ່າຍໜູ້ນ ກຳນັ້ນໄປລາວມາກ່ອໄປຢ່ວມກັນ ກຳນັ້ນ
ກ່ອມາປຸລຸກຮະດມກັນ ກຳນັ້ນກ່ອເຄົາກັນເຂົ້າປ່າແລ່ລ ຜູ້ກໍ່ປັນກ່ອກໍ່
ປັນແລ່ລ ກຳນັ້ນກ່ອດ່ອຕ້ານໜູ້ຕີ່ໜະດີນີ້ກ່າ ກຳນັ້ນເສາກ່ອໄດ້ອູ້ດີກິນ
ດີມາແລ່ລກຳນັ້ນ ກຳນັ້ນໜູ້ຕີ່ໝູດວິດໝູດໄດ້ກ່ອມະກຳແລ້ລ ກາຮສັງສະ
ເປີຍກ່ອຈະມີຄົນສົງຈົດໝາຍທີ່ເຂົ້າໄປເຄາສີບິ່ງຕີ່ຍື້ນ ແລ້ວເຂົ້າໄປ
ສັງຕໍ່າມຈຸດຕິ່ນດພບແຕ່ລະຈຸດ ມີຄົນມາຍັບເຄາແນກກໍາ ເຂົາທຳເພື່ອ
ຈ້ວຍກັນເປັນພັດມວລໜນ ເຂົາສົມຄຣໃຈຕີ່ຈະທຳການນີ້ ບາງທີ່ກ່ອໄປ
ເມື່ອຄໍາ ບາງທີ່ກ່ອໄປເມື່ອດືນ ເຄາສີບິ່ງໄປສັງໜາ ເຂົາຈະສົງຕິດ(ອາທິດຍ) ນີ້ 2 ເຕື້ອ ເປັນຍ້ອງເຂົາວ່ານໍາເຮົວ ສ່ວນນາກປ້ອຈະເຂົ້າໄປ

**ສົງຕິກໍອງແຂກ ປ້ອໄປໝາຍຂອງຕື້ອັນ ແຕ່ບ້ານອ່ອຽ່ບ້ານຫ່າງເຄີ່ງ ເລຍດູ
ໝະພິດສັງເກດເທົ່າໄດ້”²⁵**

(ຄນແມ່ເຊັ່ນໜີໄປເຂົ້າປ່າ ກີ່ເພຣະມັນໂດນເຈັນຍຸດວິດູດໄດ້ ທ້າວບ້ານຮະສັງບ້ານກົມາຈັບ ຕັ້ງສາລເຕີ້ນ
ຫ້າວບ້ານທຳອະໄຮກົມກມາຮັງແກ ຫຼຸດວິດເປັນປະຈຳ ເມື່ອມິນັກຕຶກໝາມປຸກຮະດົມມາ ທຳໃຫ້ຫ້າວບ້ານທັນເຂົ້າປ່າໄປວ່າມອຸດມ
ກາຮົນກັບນັກຕຶກໝາ ເຂົ້າປ່າໄປຝຶກ ໄກສນໄຈອະໄຮກົມໄຝຶກ ໄປຝຶກທ່າງໄກລ໌ລຶງລາວ ໄປລາວຫລາຍຄນແມ່ອນກັນ ສນຍັນໄປ
ລາວຈະເປັນ 20 ກວ່າຄນ ກາຮົນປຸກຮະດົມມີຍຸດໆລຸດເອກັນເຂົ້າປ່າ ພວກທີ່ຝຶກເປັນທ່າງກົມເປັນທ່າງ ໄລັງຈາກນັ້ນກີ່
ຕ່ອດຕ້ານກຸ່ມຄນໄມ້ດີ ດີ່ຕອນນັ້ນເຈົກໄດ້ຍຸດືກິນດີມາບ້າງ ພວກເຈັນຍາທີ່ຄອຍຫຼຸດວິດູດໄດ້ກີ່ໄມ່ກຳລັງ ກາຮົນເສບີຢູ່ຈະມີຄນ
ສົງຈົດໝາຍໄທກ່ອນໄດ້ກຳນົດໃຫ້ເຈົກໄປເຄາເສບີຢູ່ ດນ. ຈຸດນັ້ນ ແລ້ວເຈົກໄປສົງຕາມຈຸດທີ່ນັດພົບແຕ່ລະຈຸດ ມີຄນມາຮັບເອົາອີກ
ທອດໜຶ່ງ ເຈົກທີ່ເພື່ອຫ່າຍກັນ ເປັນພລັງມວລ້ນ ເຈົກຈະທຳກຳນີ້ ບາງທີ່ກີ່ໄປຕອນເຍັນ ບາງທີ່ກີ່ໄປກລາງດື່ນ ເອ
ເສບີຢູ່ໄປສົງ ເຈະສ່ອງທິດຍະລະ 2 ຄວັງ ເຂົ້າເວີກເຈົກວ່າມ້າເຮົວ ສ່ວນມາກພ່ອຈະເຈົກໄປສົງທີ່ບ້ານກອງແຂກ ພ່ອໄປໝາຍຂອງທີ່
ບ້ານກອງແຂກແຕ່ບ້ານພ່ອຍຸ່ບ້ານຫ່າງເຄີ່ງ ເລຍດູ່ໄມ້ຜິດສັງເກດເທົ່າໄໝວ່າ)

ຈາກກາຮ່າແນວວ່າມ ທີ່ມີແນວຄວາມຄິດຕຽບກັນ ຈາກຈຸດເລັກງົກເຮີມຂໍຍາຍໄຫ້ຢູ່ເຂົ້າສູ່ຮຸມໜັນ ດັ່ງນີ້

1.ບ້ານແມ່ແຂ່ໄຕ້	2.ບ້ານເຫຼືດໜາ
3.ບ້ານແມ່ຂຶ້ມູກ	4.ບ້ານຂຶ້ມູກນ້ອຍ
5.ບ້ານຫ້ວຍວອກ	6.ບ້ານແມ່ລອງຖຸ່ງແກ
7.ບ້ານປາງທິນຝູນ	8.ບ້ານທັບ
9.ບ້ານໄວ່	10.ບ້ານທົ່ອງໄຟຍ
11.ບ້ານຕ່ອເວືອ	12.ບ້ານປ່າຝາງ
13.ບ້ານຫ່າງເຄີ່ງ	14.ບ້ານຍາງຫລວງ
15.ບ້ານໃຕ້ ທ່າພາ	16.ບ້ານແມ່ຫຸ້ລ
17.ບ້ານຍາງສ້ານ	18.ບ້ານແມ່ແຮກ
19.ບ້ານສາມສບ	20.ບ້ານອມເມັງ

²⁵ ຕົ້ນກາຈະນີ້ສໍາຫັກຄນໜີ່ທີ່ອ່ອຽ່ບ້ານທັພ , 12 ມິນາຄມ 2548

ขั้นตอนวิธีการต่อสัญญา

เมื่อเหตุการณ์เริ่มจะตึงเครียด อาวุธเป็นสิ่งที่จำเป็น อาวุธถูกกำลังดึงออกจาก 2 เส้นทาง คือเส้นทางที่ 1 แบ่งเป็น 2 เขต

-ເຂົ້າ 1 ສັນປາຕອງ ສົ່ງໄປ ຈອມທອງ

-เขต 2 คนแม่เจ้มไปเลือกตั้งที่จอมทอง ลงบ้านแม่เหียได้

เส้นทางที่ 2 มี 1 เขต

-ส่งมาจากแม่ล้าน้อย แม่ย่องสอน

โดยจะมีการฝึกอาชีวกรwmกัน และแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้

1. ฝ่ายจรยุทธ์ ทำหน้าที่ ฝึกอาชุด
 2. ฝ่ายการเมือง ทำหน้าที่ ปลูกเร้าจิตใจ , หาซ่องโหว่ของฝ่ายตรงข้าม และหาแนวร่วมโดยการหาข่าวก่อนที่จะเข้าไปเจาะเพื่อโน้มน้าว
 3. ฝ่ายทหาร ทำหน้าที่ ต่อต้าน ฝ่ายนี้จะเสียสละมากที่สุด คือ เมื่อมีศัตรูมา จะต้องให้พื้นท้องหนีก่อน ตัวเองจะต้องปักป้อมให้ถึงที่สุด ถ้าหากจะต้องตาย ก็จะขอตายก่อนเพื่อให้พื้นท้องหนีรอด
 4. ฝ่ายพารา(ป่า) ทำหน้าที่ หุงอาหาร เป็นฝ่ายเสบียงนั้นเอง

ผลที่ได้รับ ช่วงระหว่างการต่อสืบ

ได้รับความนิยมสูง คือได้ฝึกอบรม ได้ทราบยุทธวิธีการต่อสู้ ได้รับทราบความถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีระเบียบวินัย เพราะภารอญี่ป่า มีกฎระเบียบ (10 ข้อ) ได้ฝึกความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ

“คนไทยตี้ที่ปอยู่ป่าอยู่ดอย ไปลาว ไปเขมร บะเจ้เป็น
สมาชิกตี้แท้จริง เพราะมะჟีระบบกัน ถึงจะอยู่เมินแค่ไหน ก้อมะ
ჟีระบบ ส่วนมากจะไปเยียนกัน เช่น เยียนหมอ เยียนก้านเมือง
ก้านทหาร ระบบของพระคocomมิวนิสต์ ถ้าไม่มะჟีระบบก้อมะჟี
เลย เหมือนกับว่าคนส่วนไดก้อมะჟีส่วนนั้น เหมือนกับละอ่อน
เยียนหนังสือ 1-3 ก่อเยียนรวมกัน แต่ 4-6 ก่อจะเริ่มแยกกันไป

ว่าໄຟຈະເຂີຍນອຫຍ້ກໍາ ກ່ອຈະເຫັນກໍານແຍກກັນໄປ ປ້ອທອງພູນໄປລາວ ຕ່ອນອາຍຸ 10 ປັບປຸງ ໄປເຂື່ອນຕ້ອນນັ້ນນີ້ ເຂົຈະແຍກກຸມກັນ ວ່າຈະໄປເຂື່ອນອະຫຍ້ ກໍານພຍາບາລ ກໍານເມືອງ ຕ່ອນນັ້ນກ່ອໄປເຂື່ອນພຍາບາລ ກ່ອໄປກັນເປັນ 10 ປູນ

ທຖ່າງວິຊາຂອງຄອມມິວນິສົດນີ້ຄຸນຕ້ອງຮູ້ ວິເຄວາຮ໌ໂຣຄຸກ ສັ້ວຳຈະຮັກໜາໂຣຄົນນີ້ ສມັນໄພຮົມອະຫຍ້ ຕີ່ຈະຮັກໜາໄດ້ ເຂື່ອນແລ້ວກ່ອດ້ອງເຂາມາປົງປັດຕາຍ ປ້ອໄປອູ້ຈັດເມີນອູ້ ເປັນຄື່ງຈະຫຼືເຂື່ອນ ຕ່ອນນັ້ນໄປຂັນເຂົ້າມາ ຂົນຂອງກິນມາ ສັ້ນກະລາຍາຫາກ່າວໄວ ເຄົ້າໄວເວລາເຂື່ອນເຫັກກ່ອມະດ້ອງຂນ ເຂື່ອນຫຍັ້ງເຕີຍວາ ມີກໍານເຂື່ອນຮົມກັນໜົດ ແລ້ວກ່ອດ້ອງມີກໍານແຍກກັນ ວ່າໄຟຈະເຂື່ອນອະຫຍ້ ປ້ອກ່ອເລືອກເຂື່ອນຮົມກ່ອດ້ອງມີກໍານຝຶກື້ນສູານ ຝຶກຈັບເຂົ້ມຈັບອະຫຍ້ ໄຈເວລາເຂື່ອນປະມານປື່ປ້າຍ ມັນຈະຫຼືເຫັນຕາຍທໍາຕາຍ ໄປອູ້ເມືອງລາວນີ້ໄປອູ້ໃນເມືອງ ສັ້ນລາວເປັນຄອມມິວນິສົດ”²⁶

(ຄນໄທຢູ່ໄປອູ້ປ່າອູ້ດ່ອຍ ໄປລາວ ໄປເຂມຣ ຍັງໄມ່ເປັນສາມາດທີ່ແທ້ຈິງ ເພຣະໄມ້ຮູ້ຮະບັບກັນ ຄື່ຈະອູ່ນານແກ້ໄනກີ່ໄມ້ຮູ້ຮະບັບ ສ່ວນມາກຈະໄປເຮືອນ ເຊັ່ນ ເຮືອນຮົມ ເຮືອນການເມືອງ ກາຣທາຮາຣ ຮະບັບຂອງພວຣຄຄອມມິວນິສົດ ຄ້າໄຄຣໄມ້ຮູ້ຮະບັບກົງຈະໄມ້ຮູ້ເລີຍເໜືອນກັບວ່າຄນ່ວ່ານໄດ້ກົງເພະສ່ວນນັ້ນ ແມ່ນກັບເຕັກເຮືອນຮັ້ງສື່ອ 1-3 ກົງເຮືອນຮົມກັນແຕ່ 4-6 ຈະເຮີມແຍກກັນໄປ ວ່າໄຄຣຈະເຮືອນອະໄໄ ກົງຈະເຫັນການແຍກກັນໄປ ພ້ອທອງພູນໄປລາວ ຕ່ອນອາຍຸ 10 ກວ່າ ໄປເຮືອນຕ່ອນນັ້ນນີ້ ເຂົຈະແຍກກຸມກັນ ວ່າຈະໄປເຮືອນອະໄໄ ກາຣພຍາບາລ ກາຣເມືອງ ຕ່ອນນັ້ນໄປເຮືອນພຍາບາລ ໄປກັນເປັນ 10 ກວ່າຄນ

ທຖ່າງວິຊາຂອງຄອມມິວນິສົດນີ້ຄຸນຕ້ອງຮູ້ ວິເຄວາຮ໌ໂຣຄຸກ ສັ້ວຳຈະຮັກໜາໂຣຄົນນີ້ ສມັນໄພຮົມອະໄໄບ້ງ່າຍ ຈະຮັກໜາໄດ້ເຮືອນແລ້ວກໍ່ຕ້ອງເຂາມາປົງປັດຕິດ້ວຍ ພ້ອໄປອູ້ນານພອສມຄວາ ເຂົ້າງື່ງຈະໃຫ້ເຮືອນ ຕ່ອນນັ້ນໄປຂັນເຂົ້າມາ ຂົນຂອງກິນມາສັ້ນກະລາຍາໄວ ເຄົ້າໄວເວລາເຮືອນເງົາກີ່ໄມ້ຕ້ອງຂນແລ້ວ ເຮືອນຍ່າງເຕີຍວາ ມີກາຣເຮືອນຮົມກັນໜົດ ແລ້ວກ່ອດ້ອງມີກາຣແຍກກັນວ່າໄຄຣຈະເຮືອນອະໄໄ ພ້ອເລືອກເຮືອນຮົມກ່ອດ້ອງມີກໍານຝຶກື້ນສູານ ຝຶກຈັບເຂົ້ມ ຈັບເຄື່ອງມືອດ່າງໆ ໄຈເວລາເຮືອນປະມານປື່ປ້າຍ ວ່າ ເຂົຈະໃຫ້ເຮືອນດ້ວຍ ທໍາດ້ວຍ ໄປອູ້ເມືອງລາວນີ້ໄປອູ້ໃນເມືອງ ສັ້ນລາວເປັນຄອມມິວນິສົດ)

²⁶ ຄຳບອກເລ່າຂອງສຫຍາຍຄນ້ນທີ່ເຄຍອູ້ປ່າວ່າມີກັບນັກຄຶກຂາ

การอยู่ร่วมกันหมุ่มาก สิ่งที่จำเป็นก็คือ กฎ กติกาที่ตั้งไว้ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบแบบแผน มีการตรวจสอบ เชื่อฟังผู้บังคับบัญชา มีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามความถนัดของแต่ละบุคคล เป็นการฝึกวินัยและความเป็นประชารัฐไปในตัว ให้ค่ายฯซึ่งผ่านในจิตสำนึกของเหล่าสายหุกคน ซึ่งเหล่าสายหุกที่ผ่านการเข้ามา สร้างให้จะมีระเบียบวินัย และมีการตรวจสอบให้กันและกันตลอดจนมีความรู้สึกที่เป็นธรรมเกิดขึ้นในจิตใจ

“เราจะแบ่งหน้าที่กันชัดเจนว่าໄຟເຢະອະຫຍ້ ມີຫວ່ານໍາ ເຊາກອດຕັ້ງເຈື້ອຟ້າຫວ່ານໍາ ຜູ້ບັນດັບບັນຫາ ກຸງ ຮະເປີບຕີ້ຕັ້ງໄວ້ກອມື້ ເຊາກ່ອດຕັ້ງທຳຕໍ່າມ ຈະຝ່າຝືນປະໄດ້ ຕີ້ຈຳໄດ້ແມ່ນກ່ອຄື່ອ ເປື່ອນໜ້າມເຢະອະຫຍ້ທີ່ອົນອື່ນກ່ອນ ຕົ້ນມີມີມີຕີ້ຕໍ່າມຮ່ວມວ່າອັນ ກຸງ ກົດກາ ຕັ້ງຂຶ້ນມາແລ້ວມັນກະດີ ເພວະຄນອູ້ໂຕຍກັນໜ່າຍ ກ່ອດຕັ້ງເຂົາ ກຸງ ກົດກາໄວ້ກ່ອນ ໄມຄູກກ່ອວ່າຕໍ່າມຄູກ ໄພົດກ່ອວ່າຕໍ່າມົດ ໄພທຳົດຕິ່ງປະໄດ້ຢັບກໍານຍົກເກັ້ນເນື້ອ ມັນຍຸດີຮ່ວມດີ ແຕ່ຄວາມເຈື້ອໃຈ້ໄວ້ຈຳກ່ອສຳຄັນຫາມັນໄຈ້ກັນໜ່າຍ ມີກໍານັບແບ່ງຫຼາຍທີ່ທຳກັນໂຕຍ ໄພຄັດອະຫຍັງກ່ອວ່າກັນໄປຕໍ່າມນັ້ນ ເປື່ອນຕິ່ງຟິກຫຼື ອັນນີ້ດີເຕີ້າຫລະ ເຄາມໄຈ້ໄດ້ຈົ່ນຄື່ນປະເດືຍວິນ ມັນດີຂັນາດ ມັນຕິ່ງຈຳຂັນາດໜ່າຍ”²⁷

(เราจะแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนว่าใครมีหน้าที่อะไร มีหัวหน้า เราต้องเชื่อฟังหัวหน้า ผู้บังคับบัญชา กด ระเบียบที่ตั้งไว้ก็ต้องทำตาม จะฝ่าฝืนไม่ได้ ที่จำได้ແມ່ນຢ່າຍໆ ห້າມທໍາຮ້າຍຜູ້ອື່ນກ່ອນ ຕົ້ນມີມີຕີ້ຕໍ່າມຮ່ວມ ກຸງ ກົດກາ ຕັ້ງຂຶ້ນມາກີ່ຄືວ່າດີ ເພວະກາທີ່ຄົນອູ້ດ້ວຍກັນໜ່າຍຄົນດີ້ຕົ້ນມີກົງກົດກາ ໄຄຣູກ ໄຄຣົດກົງວ່າກັນໄປຕາມນັ້ນ ໄມມີກາຍເກັ້ນ ເປັນກາຍຸດີຮ່ວມ ແຕ່ຄວາມເຈື້ອໃຈ້ໄວ້ຈຳກັນສຳຄັນ ມັນຕົ້ນມາຄູ່ກັນ ມີການແບ່ງຫຼາຍທີ່ທຳກັນ ໄຄຣັດໄວ້ກົງວ່າກັນໄປຕາມນັ້ນ ເຊາຈະມີການຟິກໃຫ້ ຂັນນີ້ເປັນສິ່ງທີ່ເຄາມໄຈ້ໄດ້ຈົ່ນຄື່ນປັບປຸງ ມັນດີມາກ ຈະຈຳໄດ້ແມ່ນ)

ตอบนີ້ແນວ່ວ່າມີສ່ວນມາຈະເຂົາໄປໂຍ້ເນປາແລະກາໃຫ້ໜົວຕອຍໃນປາກັ້ນ ກົຈະພິ່ງພາອາສີຍກັນ ພລພວງຈາກກາຮອງຢູ່ປາ ທຳໃຫ້ເກີດບົທເພັນຈາກປາຂຶ້ນມາ ຊຶ່ງການແຕ່ງເນື້ອວ້ອງນັ້ນຈະແຕ່ງຕາມເຫດຸກຮົນທີ່ຮູ່ນ

²⁷ คำบอกเล่าของสายหุกคนหนึ่งที่เคยเข้าໄປຢູ່ເນປາຮ່ວມกับนักศึกษา

แรงมากน้อยตามลำดับ เป็นการบอกเล่าเหตุการณ์ในแต่ละเหตุการณ์ และเป็นการปลูกใจพื้น้อง กัน เองด้วย

วิถีการเปลี่ยนแปลงของคนแม่เจ้ม

“สมัยคอมมิวนิสต์นั้น เขายังปักล้าแล้วหมู่เจ้านายบนศาล
เข้าไปร่วมอย่างใดหากก่อว่า เข้าไปเรียบอย่างใดหากก่อเรียบ”²⁸

จากการขยายฐานมวลชนของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเข้าครอบคลุมพื้นที่อำเภอแม่เจ้มแทนทั้งหมดทำให้กลุ่มข้าราชการเริ่มลดบทบาทของตัวเองลง ประกอบกับกลุ่มคนที่มีการศึกษาไม่กว่าจะเป็นกลุ่มที่ทำงานในสายงานต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มสายงานของครู ที่มีหัวรุนแรงเริ่มแสดงบทบาทของตัวเองที่เด่นชัดยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นการพยายามปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจเกี่ยว กับความยุติธรรมของมวลชน และสร้างความรู้ ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยให้ชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

“เมื่อหมู่เข้า ได้รับบรรจุเป็นข้าราชการ ก็อึปิงมาอยู่บ้าน หัน การทำงานแล้วการกระทำการที่ของเจ้าน้ำที่ของหน่วยงาน โดยเฉพาะที่ว่าการอำเภอ กระทำกับชาวบ้าน แล้วก่อปัญหาใจ กดขี่กันนักล้ำไป หมู่เข้าโดยเฉพาะสายครู ก่อเริ่มมีการอู้กับชาวบ้านแลกเปลี่ยน กัน ก่อได้พยายามปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความยุติธรรมและความเสมอภาคของชาวน้ำบ้าน”²⁹

(เมื่อพากเรา ได้รับบรรจุเป็นข้าราชการ ก็กลับมาอยู่บ้าน เห็นการทำงานและการกระทำการที่ของหน่วยงาน โดยเฉพาะที่ว่าการอำเภอ กระทำกับชาวบ้าน แล้วก่อปัญหาใจ กดขี่กันมากมาย พากเราโดยเฉพาะสายครู เริ่มมีการพูดคุยกับชาวบ้านแลกเปลี่ยนกัน และได้พยายามปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความยุติธรรมและความเสมอภาคของชาวน้ำบ้าน)

²⁸ พ่อบุญยัง สมวาดา อายุ 71 ปี บ้านช่างเดิม สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2548

²⁹ นายอุทธิศ สมบัติ หัวหน้าโครงการกล่าวในเรื่องที่ตรวจสอบข้อมูล

ความอิสระทางด้านความคิดของชาวบ้านเริ่มมีมากขึ้นตามลำดับ จากการที่ได้รับความรู้จาก สมาชิกพรัคคอมมิวนิสต์ และกลุ่มสายครู ทำให้ชาวบ้านแม่เเจ่มกล้าคิด กล้าทำมากยิ่งขึ้น ประกอบกับภาครัฐเริ่มมีการเข้าถึงมวลชนมากขึ้นด้วย

“ หมู่บ้านศึกษาตี้เข้ามา ช่วยหือความผูกพันชาวบ้านนัก
ขนาด เยียบหือเส้ารู้ว่าแท้จริงแล้ว ข้าราชการคือ ชี้ข้าประชาน
ป้าเจ๊ เจ้านายคนอย่างตี้ชาวบ้านเข้าใจ เขากินเงินเดือนของ
เส้า เขามาอืบใช้หมู่เส้า เขารับมีสิทธิ์มาด่า หรือว่าเส้า เข้าต้อง³⁰
บริการเส้าถึงจะถูก ”³⁰

(นักศึกษาที่เข้ามา ช่วยให้ความรู้กับชาวบ้านตั้งมากมาย ทำให้รู้ว่าแท้จริงแล้ว ข้าราชการคือ ชี้ข้าประชาน ไม่ใช่ เจ้านายคน อย่างที่ชาวบ้านเข้าใจ เขากินเงินเดือนของเรา เขามารับใช้พวกเรา เขายังไม่มีสิทธิ์มาด่าหรือว่าเรา เข้าต้องบริการเส้าถึงจะถูก)

ความรุนแรงของพรัคคอมมิวนิสต์ในพื้นที่แม่เเจ่มมีมากขึ้นเรื่อยๆ จนได้รับการขนานนามให้ เป็นพื้นที่สีแดง ในบางหมู่บ้าน และเป็นพื้นที่เสียงในอีกหลายฯ หมู่บ้าน ทำให้การดำเนินธุรกิจของ ประชาชนคนแม่เเจ่มต้องเปลี่ยนแปลงมากมายกับการเข้ามาแย่งชิงมวลชนของภาครัฐ และพรัคคอมมิวนิสต์

ปฏิกริยาของชาวบ้านที่มีต่อพรัคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในแม่เเจ่ม มีการแบ่งกลุ่มออก เป็นหลายระดับ ทั้งที่เห็นด้วยกับพรัคคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน อย่างเช่นกลุ่ม บ้านทับ บ้านท่องฝ่าย บ้านไرغ และอีกหลายฯ หมู่บ้านที่ชาวบ้านจะเคยให้ความสนับสนุนสมาชิกพรัคคอมมิวนิสต์อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสบียง หรือการส่งอาวุธต่างๆ และขณะเดียวกัน พรัคคอมมิวนิสต์ก็เคยให้ความช่วยเหลือกลุ่มบ้านเหล่านี้ เช่น กิจกรรมต่างๆ เช่น การวักษาโรค ให้ยา การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงาน เป็นต้น ผู้คนในกลุ่มบ้านเหล่านี้ก็จะมีการรวมตัวกันเป็นระยะๆ และเกิดการเคลื่อนไหวติดตามเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของบ้านเมืองอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะคนในวัยทำงานและกลุ่มคนที่มีความรู้

³⁰ พอนุญยัง สมวากา อายุ 71 ปี บ้านช่างเคิง สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2548

“ ຕກເນື່ອຄືນມາໜູ້ເຂາ ກ່ອຈະມາຮມກລຸ່ມກັນ ໂດຍເພາະ ໄມ
ປາວ ໄມ່ສາວ ຈະມາຮ້ອງເພັດຜ່ອງ ຈະມາຊື້ມາຈໍາກັນ ສ່ວນໃໝ່ຈະເປັນ
ເຮືອງສະການກາຮນົບ້ານນີ້ອັງ ”³¹

“ຕ່ອນນັ້ນແມ່ເປັນຄົນສົງເສບີຍງ ເຂົ້າມາແມ່ກ່ອແປ່ງວ່າຈະໄປ
ໄດ້ເຂາຂ້າວ ເຄີນ້າໃສ່ຫາບຫາບໄປ ພອໄປລື່ມອຳປາດີ່ນດັກນໄວ້ ແມ່
ກ່ອໄປໜາຫາລະໄວ້ ເຂົ້າກ່ອມາເຄົານເດືອຍວ ດໍາມາກ່ອປຶກໄປເຄົາຫາບ
ເຢີຍະອຍ່າງອື້ນຕິງວັນ”³²

(ຕ່ອນນັ້ນແມ່ເປັນຄົນສົງເສບີຍງ ເຂົ້າມາແມ່ກີ່ທຳທີ່ເປັນວ່າຈະໄປທຳນາ ເຂາຂ້າວ ເຄີນ້າ ໄສ່ຫາບຫາບໄປ ພອໄປລື່ມອຳປາດີ່ນ
ປາດີ່ນດ້ານຍາຍກັນໄວ້ ແກ້ງຈະທຶນຫາບໄວ້ ຈະມີຄົນຂອງເຂົາມາເຄົາເອງ ຕອນເຢັນແມ່ກົກລັບໄປເຄົາຫາບ ທຳແບບນີ້ທຸກວັນ)

ສ່ວນໜູ້ບ້ານຫຼືຄົນທີ່ເປັນກາລາງຫຼືອີ່ມ່ເຫັນດ້ວຍກັບຝ່າຍຮູ້ຫຼືພວກຄອມມິວນິສົດຍ່າງເດັ່ນຫັດ
ສ່ວນນາກົງຈະຮັບຟັງ ຫຼືອໝາຍຍາຍຄວາມຕອໄປຢັ້ງສາຍເພື່ອນຝູ່ ຫຼືສາຍໝາດີ່ປີ່ ສາຍນ້ອງ ຫຼືສາຍກລຸ່ມ
ອາຊີ່ພເດີຍກັນ

“ ສ່ວນໃໝ່ເຂາຈະພຍາຍາມເປັນກຳທີ່ອັນກທີ່ສຸດ ຈະບ່ເຂົ້າກັບ
ຝ່າຍໃດ ທຫາວປໍາມາຊື້ເຂົ້າກ່ອຟັງ ໄມ່ກໍາເກມາຊື້ເຂົ້າກ່ອຟັງ ເຂາເປັນວ່າ
ເປັນກຳກັງບ່ເຂົ້າກັບໄຟສັກຄນ”³³

(ສ່ວນໃໝ່ເຂາຈະພຍາຍາມເປັນກາລາງໃໜ້ທີ່ສຸດ ຈະໄມ່ເຂົ້າກັບຝ່າຍໃດ ທຫາວປໍາມາຄຸຍດ້ວຍເຈົກຕົວຮັບຟັງ ເຈົ້າໜ້າທີ່
ສ່ວນກໍາເກມາພຸດ ມາຄຸຍດ້ວຍເຈົກຕົວຮັບຟັງ ເຂາເປັນວ່າເປັນກາລາງໄມ່ເຂົ້າກັບກລຸ່ມໄດ້ ເລຍສັກຄນ)

³¹ ຜູ້ວ່ວມເສວນາໃນເວທີສຫາຍ

³² ຜູ້ວ່ວມເສວນາໃນເວທີສຫາຍ

³³ ຜູ້ວ່ວມເສວນາໃນເວທີສຫາຍ

ส่วนกลุ่มหมู่บ้านที่ไม่เห็นด้วยกับพร罗คคอมมิวนิสต์ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่อยู่รอบๆ ที่ว่าการอำเภอและมักมีโอกาสใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ อย่างเช่นบ้านสันหนอง บ้านช่างเคิง บ้านเจียงเหลานี้เป็นต้น ปฏิกริยาที่มีต่อพร罗คคอมมิวนิสต์ก็มักจะแสดงออกในด้านที่เกรงกลัว และเชื่อว่าพร罗คคอมมิวนิสต์เป็นกลุ่มคนที่โหดร้าย และบ่อนทำลายชาติ และจะเมยุงเกี่ยวด้วยไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น

“สมัยตีคอมมิวนิสต์ อ้อน ข้าย เมื่อขัน อีแม่ตีงกลัวแต่ฯ คា
มาตีงบหือลูก หื้อหลานออกบ้านไปเห็น กลัวคอมมิวนิสต์มาก ”³⁴

(สมัยที่คอมมิวนิสต์ รุนแรงในขณะนั้น แม่กลัวจริงๆ คำมาไม่ยอมให้ลูก ให้หลานออกบ้านไปเห็น กลัวคอมมิวนิสต์จะมาเอา)

“สมัยนั้นเป็นประการห้ามคนรวมกลุ่ม อู้ จำกันนักกว่า 3 คน ถ้าทางการหันเป็นจะยับหนาเป็นการปลูกกระดมกัน คนบ้านเขามากก่อนอน ตึ่งบได้ไปเห็นกลัวตางกาวจะว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แล้วแหม อย่างก่อกลัวคอมมิวนิสต์ยิงເອາ”³⁵

(สมัยนั้นทางการประการห้ามคนรวมกลุ่มพูดคุยกันมากกว่า 3 คน ถ้าทางการเห็นเข้าก็จะจับกล่าวหาว่าเป็นการปลูกกระดมกัน คนบ้านเรามากก่อนอน ไม่ได้ไปเห็น กลัวทางกาวจะว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แล้วอีกอย่างก็กลัวคอมมิวนิสต์ยิงເເອາด้วย)

“เมื่อขันหมูตีลงເຂືອນກ່ອຈະມີກ່ານໝູດຕີເຂົ້າຮ່ວມບວນກາງກັບທຫາປາ อย่าง อີ.ອີ.ຕ. ลູກເຂົ້ຍ..... ກັບໝູລູກປົ້ອ..... ໝູນື້ເຂາ

³⁴ ผู้ร่วมเสนาในเวทีสหาย

³⁵ ผู้ร่วมเสนาท่านหนึ่งในเวทีสหาย

ไปเมื่อหนังสือลูกเรียบมา คำบ่คำเขาก่อหายเสื้บ เขาว่าไปรวม
กลุ่มกันตั้งบ้านทับ บ้านไช่ ปูน”³⁶

(ขณะนั้นพวกริบบ์ลงบ้านก็จะมีแต่พวกริบบ์เข้าร่วมช่วงการกับทหารีบ อย่าง คุณ อ. คุณ ต. ลูกพี่..... กับหมู่ลูกพ่อ..... พวนนี้เข้าไปเรียนหนังสือมาจากตัวเมือง ยังไม่ทันจะคำเขากันหายไปแล้ว เขาว่าไปรวมกลุ่มกันที่บ้านทับบ้านไรี)

“ก้านเยียะว่าหา กินสมัยนั้นก่อเหมือนเก่า ดีตึ่ห្ម่าcombe กับ
มาตรฐานเดียวกับชาวบ้าน อย่างไม่ได้ให้ได้ก่อตั้ดเอาหมู่ตั้งหนวด เขา
ตึงบ่ริบบ์ ใจเขากลัวชาวบ้านแต่ๆ เขายังไงได้เขาก่อว่า
ตั้งเต้าสมัยมีคอมมิวนิสต์นี่ชาวบ้านบ่กลัวหมู่ข้าราชการแล้ว”³⁷

(การทำมากินสมัยนั้นก็บังเหมือนเก่า ดีที่พวกริบบ์ไม่มาตรฐานเดียวกับชาวบ้าน อย่างไม่ได้ครอยากได้ก็ตัดเคาต์ริบบ์ เขายังไงกลัวริบบ์ไว้แล้ว เขากลัวชาวบ้านจริงๆ เรากอยากว่าจะไร้ชาติว่า ตั้งแต่มีคอมมิวนิสต์มานี่แหล่ที่ชาวบ้านไม่กลัวข้าราชการแล้ว)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2519 เป็นอย่างน้อยที่ข้าราชการฝ่ายปกครองหรือ “หมู่เจ้านาย” ไม่ค่อยได้มาคลุกคลีกับชาวบ้านมากนัก โดยมากจะใช้วิธีสั่งการเป็นลำดับชั้นผ่านกลไกการปกครองของหมู่บ้าน เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อสนองนโยบาย

สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้าน นับตั้งแต่การต่อสู้คัดค้านโครงการปลูกปาล์มสร้างสวนปาแม่ແเจ้มที่ได้ก่อตัวไปแล้วและเป็นข่าวดังไปทั่วประเทศตลอดช่วง พ.ศ. 2515-2518, การขับไล่นายอำเภอและผู้นำชุมชน รวมไปถึงการคัดค้านสัมปทานเหมืองแร่ กอบปรกับการปราบปรามกลุ่มนักศึกษาและพรรคคอมมิวนิสต์ที่เข้ามาคลุกคลีกับชาวบ้าน ล้วนอยู่ในสายตาของหน่วยงานความมั่นคงของรัฐ ซึ่งค่อยๆเพิ่มกำลังทหารจากหน่วยงานกองอำนวยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยแห่งชาติ (กรป.กลาง) และตำรวจนครเวชฯ ดำเนินการในพื้นที่

³⁶ ผู้ร่วมเสวนาน่าท่านหนึ่งในเวทีเสวนา

³⁷ พ่อบุญยัง สมรата อายุ 71 ปี บ้านช้างเคิง สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2548

“ต่อนหลังรัฐบาลก่อได้ส่งต.ช.ด.มาແປ່ງສູນທັພຕີ່ດອຍອວກ
ແລ້ວກ່ອສົງທ່າຮຽນມາອູ້ທີ່ສູນບັນບ້ານບັນນາແກ່ນ ກຳນັ້ນໄປ³⁸
ຕາງໄດກ່ອມືກໍາຕະຫາວ ”³⁸

(ต่อนหลังรัฐบาลໄດ້ສົງต.ช.ດ.ມາສ້າງສູນທັພທີ່ດອຍອວກ ແລ້ວສົງທ່າຮຽນມາອູ້ທີ່ສູນບັນບ້ານບັນນາ ຕອນ
ນັ້ນໄປທາງໄດ້ກົມືເຕ່ທ່າວ)

ຢີ พ.ศ. 2519 ຂ່າງທີ່ກຳລັງມີການຕັດຄານຈາກສາຍແຍກດອຍອິນທັນທີ—ແມ່ແຈ່ມ ຮະຍະທາງ 22
ກີໂລເມຕຣ ທາງກຣປ.ກົຣເຣີມໂຄງກາຣຕັດຄານສາຍແມ່ນາຈາວ – ຊຸນຍວມ ຮະຍະທາງ 84 ກີໂລເມຕຣໜຶ່ນ ດານສາຍ
ນີ້ເປັນດານຍຸທົກສາຕົກທີ່ຕັດຜ່າລັງໄປບັນພື້ນມື່ມວລັນຂອງພວກຄອມມິວນິສົດ໌ແຫ່ງປະເທດໄທຍ³⁹

ຂະໜາດທີ່ໄໝຮູ້ເຄີ່ອນຕົວ ແລ້ວເຮີມທຳການມວລັນສັມພັນຮົດຍ່າງເຂັ້ມຂັ້ນໜີ້ ຄ່າຍທ່າຮປ້າກີມີກາຮ
ເຄລື່ອນໄໝວ່ອຍ່າງຄຶກຄັກໄໝແກ້ກັນ ມີກາຮເຂົ້າມາຄຸ້ມຄອງແລະຈັດກາຮກັບຄົນພາລ—ຫວັງເມຍ ດູແລເວື່ອງສຸຂ
ກາພ ຄວາມປັນຍູ່ ພຸດຈາໄທກຳລັງໃຈໜ້າບ້ານ ແລະມີກາຮຈັດຕັ້ງທາງຄວາມຄິດ ຜົກອາວຸດແລກາກໃຊ້ໜົວິຕ
ໃນປາໄທກັບເດັກໜຸ່ມແລະໜ້າບ້ານທີ່ເຂົ້ວມຂບວນກາຮອິກດ້າຍ ພຸດຖານຂອງເຫຼາກຫາວປ່າຈຶງກລາຍເປັນ
ເຮືອງເບີ່ງບ່າຍເຫັນກັບເຈົ້າໜ້າທີ່ຮູ້ໄປໂດຍປ່ອຍ ດັ່ງນັ້ນຄອກເລ່າຂອງໜ້າບ້ານ

“ຕອນຂ່າງທີ່ເຈົ້ານຍັນໄມ້ດີ ຄອມມິວນິສົດ໌ເຂົ້າມາ ນຸ່ທ່າຮ
ໜຸ່ກຣປ.ກລາງກີເຂົ້າມາມາຈ່າຍ ມາສັນບສຸນ ມາບວິກາຮໃໝ່ເວົາດີ
ຕອນນັ້ນມັນໄມ້ໃຊ້ກາຮພັ້ນນາແບບໂຄງກາຣ ແຕ່ມັນຄລ້າຍກັບກາຮແຍ່ງ
ຄົນກັບຄອມມິວນິສົດ໌”

“ທາງຄອມມິວນິສົດ໌ໄມ້ໄດ້ເຂົ້າມາຢູ່ອະໄໄ ກົມືບ້າງເປັນບາງຄນ
ເຫັນໜີ່ອຸກໄປເຂົ້າປ່າໄປຈົງຈາ ນັ້ນໄມ້ມີ ແຕ່ກົງວ່າເຂົ້າຍູ່ທີ່ນີ້ ມັນກົມື
ເຂົ້າມາເໜືອກັນແຕ່ກົມືໄດ້ໄປວ່ວມກັບເຂົາແຕ່ມີພ່ອໜານມາສອນນັກ
ເຮືອນວ້ອງເພັງ ດັ່ງກັບຄວາຍ ແຕ່ກົມືໄໝທ່າຮມາສອນຮ້ອງເພັງ

³⁸ ພ່ອນຸ່ມຍັງ ສມວາດາ , ອ້າງແລ້ວ

³⁹ ສັນຕິພັນຫຼື ຂ້າງເຜື່ອກ ແລະຄະະ : 2546 ໜ້າ 135, ຂ້າງແລ້ວ

หนักແຜ່ນດິນພວ່ອມາ ກັນ ຄອມມິວນິສຕໍ່ເຂົ້າມາມີສ່ວນດີກົກົດ ແລະ ພົມຍ
ຫາຣໄປ ເພວະວ່າຄ້າເຂົ້າງໜ້າວ່າ ໄກຮເປັນຂົມຍຄອມມິວນິສຕໍ່ຈະມ່າທຶ່ງ
ຮັກຊາຄນໃນບ້ານ ດົນໄທ່ເຈັບຫວ່າງຈະມາຈືດຍາໃໝ່ ເຂົ້າມາກີ່
ແຕ່ງຕ້ວ່າເໝືອນຄົນບ້ານເວາໄມ່ເຄື່ອງແບບອະໄໄ ເຮັກໄມ່ໄດ້ປັດປະຕູ
ບ້ານໄລ່ ເຂົ້າໄມ່ໄດ້ທຳລາຍໜຸ້ບ້ານ ເຂົ້າເພີ່ງແຕ່ມາໃຈມີເຈົ້າຍເທິ
ນັ້ນ”

ສະຖານກາຮົນແຢ່ງຊີ່ງມາລູນໃນເຂົດແມ່ແຈ່ມ ຈຶ່ງເປັນປັ້ງຈົຍເວົງທີ່ສຳຄັບທີ່ທຳໄທເຈົ້າຫ້າທີ່ຮູ້ສູ້ຕ້ອງ⁴⁰
ປັບທ່າທີ່ຈາກກາຮົນສັງກາຮົນ ວິດໄໂຄຍູ່ເປັນນີ້ ມາເປັນຜູ້ບໍລິກາຮົນແລະເຂົ້າໄປຄຸລຸກຄລິກັບຊຸມຊູນມາກີ່ນີ້ ໂດຍ
ເຂົ້າພະຊຸມຊູນທີ່ຮູ້ປະເມີນສະຖານກາຮົນແລ້ວວ່າສຸມເສື່ອງຕ່ອກກາຮົນແນວວ່າວ່າມອງພຽບຄອມມິວນິສຕໍ່ຈະໄດ້ຮັບ⁴¹
ຄວາມສູນໃຈເປັນພິເສດ

ເງື່ອນໄຂດັກລ່າວທຳໄທ້ໜ້າບ້ານກາຍໃນຊຸມຊູນແລະຮວ່າງຊຸມຊູນມີຄ້າຈາດຕ່ອງກັບຮູ້ສູ້ມາກີ່ນີ້
ເກີດກາຮົນຕ່ອງເພື່ອໄທ້ໄດ້ມາຊື່ງບໍລິກາຮົນສາຮາຮົນຕ່າງໆ ຂອງຊຸມຊູນທີ່ມີຄວາມເສື່ອງໃນກາຮົນແນວວ່າວ່າມອງພຽບ
ຄອມມິວນິສຕໍ່ ອຍ່າງກຣນິບ້ານທັພ ບ້ານໄວ່ ຮູ້ສູ້ເຮັດວຽກບົດໄທຕາມຄຳຂອຍ່າງທີ່ໄມ່ເຄຍເປັນມາກ່ອນ ເມື່ອ⁴²
ໜ້າບ້ານເສັນໂຄຮງກາຮົນຕ່າງໆເຂົ້າໄປກີ່ໄດ້ຮັບກາຮົນຕອບສົນອອຍ່າງໜ່າຍດາຍີ່ນີ້ ທາງຮູ້ເອງມີກາຮົນຕັ້ງ ກຽບ.
ກລາງທີ່ບ້ານໄວ່ ແລະມີກາຮົນຕັ້ງອනາຄາຮ້າວ່າໄທ້ໜ້າບ້ານ ກາຮົນຕັ້ງໄຟຟ້າ ກາຮົນສ້າງອ່າງເກີນນໍ້າບ້ານປັ້ງເທື່ອ⁴³
ເປັນຕົ້ນ

ນອກຈາກຮູ້ຈະສົງທ່າຮັນແລະໄຟປົກຄອງເຂົ້າມາໃນຊຸມຊູນເພື່ອປົງປັດກາຮົນແຢ່ງຊີ່ງມາລູນກັບພຽບ
ຄອມມິວນິສຕໍ່ແໜ່ງປະເທດໄທຢແລ້ວ ຮູ້ສູ້ຍັງດຳເນີນກາຮົນສົບສັນເຈິນກູ້ໃນຫຼາຍຫາຍ່າຍສ
ທກຣນີໃຫ້ຮັບຖຸກອໍາເກອ ຕ້ວຍກາຮົນປະກາສຈັດຕັ້ງ “ສທກຣນີອໍາເກອແມ່ແຈ່ມ” ຂຶ້ນໃນ ເດືອນມິຖຸນາຍັນ ພ.ສ.
2520 (ຫລັງຈາກສທກຣນີໂຄມໂທລ່າງປັດປັບດຳເນີນກາຮົນຕັ້ງ 2 ປີ)

ສທກຣນີອໍາເກອແມ່ແຈ່ມເປີດດຳເນີນກາຮົນໄມ້ຄື່ງປີ ທາງກຽມທີ່ດິນກົກເຮັດວຽກສິຫຼວິກທີ່ດິນ ທີ່ຈຶ່ງ⁴⁴
ໂດຍມາກຍັງດື່ກໍາກົດກາຮົນຕັ້ງທີ່ດິນຫົວ້ວ ສ.ຄ.1 ໃຫ້ເປັນໜັງສື່ອວັບຮັບກາຮົນທຳປະໂຍ່ຍນ໌ (ນ.ສ.3 ກ.)⁴⁵

⁴⁰ ສັນຕິພັນຫຼີ້ນ ຂ້າງເຝືອກ ແລະຄະນະ : 2546,ຫັນ້າ 132-137 ຂ້າງແລ້ວ

จากการที่พրอคคอมมิวนิสต์เข้ามาในพื้นที่แม่ແຈ່ນนั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ กับตัวชาวบ้าน วิถีชีวิตรวมถึงการได้รับความช่วยเหลือด้านต่างๆ ในที่นี้จะขอยกกรณีของบ้านแม่แ耶่ตี้ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชาวบ้านหลายประการดังนี้

1. ด้านการเกษตร

ในด้านการเกษตรคือ ชาวบ้านไม่รู้หลักในการปลูกข้าว จึงปลูกไปตามมีตาамเกิด ซึ่งเป็น การปลูกแบบปลูกตั้งเดียวพบบุรุษ เป็นวิถีชีวิตที่ถูกถ่ายทอดสู่ลูกหลาน ข้าวที่ปลูกได้ผลผลิตน้อย ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน

“ข้าวมันเป็นโรค ตะก่อมนบส្ស កໍหນາຫຼັບປະເດຍນີ້ວ່າດີເປັນຈະ
ອັນຕະກ່ອນຂອງວ່າເປັນໂຮງ ເຢີະໄສ່ໄດ້ຂ້າວໜ້ອຍ ກັນຂ້າວກັນແຕ້ງ”⁴¹

ชาวแม่แ耶่ตี้ ในสมัยก่อน ต้องอดอาหาร อยู่กันแบบแร้นแค้นมาก อาหารจะกินແທບจะไม่พอ เพียง ปลูกข้าวก็ไม่ได้ผลผลิตดี สาเหตุ เพราะ มีโรคระบาดลง หมู่บ้านในละแวกนั้น เป็นเหมือนกันหมด ในยุคหนึ่ง ข้าวจึงไม่พอ กิน ในอดีตชาวบ้านไม่ว້ຽງຈັກโรคระบาด ไม่ว້ຽງວ່າโรคระบาดคืออะไร มีผลยังไง ซึ่ง สอดคล้องกับคนพื้นราบ ที่ข้าวไม่พอ กินเหมือนกัน จึงเป็นที่มาของโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่ແຈ່ນ ที่ เข้ามาที่หลัง แต่หยิบยกເຄົ້າປົມຫານໄປແກ້ໄຂ

ความเชื่อ การถือผี

คนแม่แ耶่ตี้ จะนับถือผี เพราะจะนั่นเมื่อมีปัญหา เกี่ยวกับข้าวไม่พอ กิน ผู้เฒ่าผู้แก่บันดาล จึง มีความเชื่อกันว่า ที่ข้าวไม่พอ กินนั้น สาเหตุ เป็นเพราะ เลี้ยงผีไม่ถูกแบบอย่าง คือปลูกข้าว ต้นข้าว ออกวางดี เพียงแต่ไม่ค่อยมีเมล็ด ก็อาจจะเป็นไปได้ก็เมื่อกันว่า พันธุ์ข้าวที่ใช้ ลีบ แบน ไม่สมบูรณ์ หรือพันธุ์อาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิป่าประเทศและภูมิอากาศบนดอยก็เป็นได้ จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของ ชาวบ้านเชื่อในเรื่องการถือผีกันมาก เชื่อกันว่า ผี คือผู้ควบคุมทุกอย่าง หากทำอะไรไม่ถูกไม่ควร หรือทำผิดแบบอย่าง ก็จะต้องมีการขอมาต่อผี หรือที่เรียกว่า การ เลี้ยงผี เมื่อผีรับการขอมาแล้ว ชาวบ้านก็จะอยู่ในความคุ้มครองดูแลของผี การที่ชาวบ้านนับถือผี ถือ ว่าเป็นการดี ที่ความเชื่อส่งผลให้มุชย์รู้จักความเกรงใจและมีสัมมาคาระวะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น

⁴¹ คำสัมภาษณ์ของพ่อสูงพ้อเล่ป่า ปราญ์ชาวบ้านของชาวบ้าน

เป็นรูปธรรม และในปัจจุบันนี้ ระบบความเชื่อถือยังคงมีการสืบทอดมาถึงรุ่นลูกหลานอยู่ แต่ก็พบว่า เหลือน้อยเต็มที่ เพราะการถือผิดถูกเข้ามาแทนที่ด้วยการเผยแพร่ศาสนาที่นิยมเอง

“ເຫຼວ່າຜູ້ເຢຍະຫຼື້ອ ດ້າລີ່ຍັງຜົປະດີ ຜົກຂະຈະເຢຍະຫຼື້ອ ພົບປຸລູກ
ຂ້າວ ຂ້າວງາມດີແຕ້າ ແຕ່ມັນປະມືເມັດ ແສດງວ່າປະໄດ້ລີ່ຍັງຜົ ກ່ອຕ້ອງໄປ
ລີ່ຍັງຜົ”⁴²

2. ດ້ານສາරະນສຸ

ເນື່ອກລຸ່ມນັກສຶກສາໄດ້ແກ້ໄຂປ່ຽນຫາຄວາມຍາກຈານ ປ່ຽນຫາຂ້າວໄໝ່ພອກນິໃຫ້ກັບຫວັນພຳລັງ ຕ່ອມາກີ ໄດ້ຂ່າຍກັນຄົດແກ້ໄຂເພື່ອທຳໄໝຄຸນກາພວິວດອງຫວັນພຳລັງຕາມລຳດັບ ນອກຈາກນັ້ນຍັງສອນໃຫ້ຫວັນຮູ້ ຈັກວິຊາການປຸລູກຜັກ ການທຳການເກະທຽບ ເລີ່ຍັງໜູ ເລີ່ຍັງໄກ່ ເພື່ອເປັນຄາຫາຣ ນອກຈາກນັ້ນ ຍັງໄດ້ຄ່າຍທອດວິຊາ ຄວາມຮູ້ເກີຍກັບວິຊາການແພທຍີແບບຈືນ ຄື່ອ ການຝຶ່ງເຂົ້ມ ຊົ່ງນັກສຶກສາໄດ້ໄປເຮັນມາຈາກເມືອງຈືນ ແລະ ໄດ້ນຳມາຄ່າຍທອດໃຫ້ກັບຫວັນພຳລັງ ຫວັນຫາຍາຍຄນ ຫວັນພຳລັງທີ່ສົນໃຈໃນວິຊານີ້ໄດ້ທຳການຝຶກຈົນຂໍາາງູຈະຈະກະທັງສາມາຮັດໃຫ້ວິຊານີ້ຮັກຫາໂຮຄກຍໃໝ່ເຈັບໃຫ້ກັບທຸກໆຄນໄດ້ ໂດຍໄມ້ຕ້ອງພຶ່ງໜອ ແຕ່ໃນສມັຍນັ້ນ ຮມອວແລະ ພຍາບາລົກຫາຍາກເຫຼືອເກີນ ນີ້ຈຶ່ງເປັນວິຊາຮັກຫາທີ່ໄກລ້ວຕົວທີ່ສຸດແລະຕົວທີ່ສຸດ ນອກຈາກນີ້ຍັງມີການໃຫ້ຄວາມຮູ້ເກີຍກັບສມູນໄພຣໃຫ້ກັບຫວັນພຳລັງ ສມູນໄພຣມີໃນປາ ແຕ່ດ້າມໄໝວິຈັກກີໄມມີປະໂຍ້ນໄດ້ ຕ່ອມາເນື່ອມີຄນມາຂີ້ແນະ ຈຶ່ງຮູ້ຄຸນຄ່າແລະສາມາຮັນນຳມາໃຫ້ໄປປະໂຍ້ນນັກບໄດ້ທີ່ເດືອຍ

“ນັກສຶກສາເຂົ້ມສອນຫຼື້ອ ປະເດີ່ຍໃນໜູ່ບ້ານນີ້ເຫຼືອຄນເດີຍວ
ແລ້ວ ຕື່ຝຶ່ງເຂົ້ມຈຳງ(ເປັນ) ກ່ອຍັກຫາທີ່ຄນໃນໜູ່ບ້ານນີ້ ປະເດີ່ຍກ່ອຍັງ
ຍັກຫາອູ່ ບ້ານເຫຼາອູ່ໄກລ້ອຍງາລູ່ ດົງຈະມີອນມັຍ ແຕ່ໜອມມີຄນ
ເດີຍວ ໄປ້ມາາ ເສາວຕິດກ່ອບະອູ່ ກ່ອໄດ້ກຳນົດຝຶ່ງເຂົ້ມນີ່ຈ້າຍຈາວ
ບ້ານ ເຮົາຍັກຫາທີ່ຫອຍຫລາຍຄນລູ່ ນັກສຶກສາຕີ້ສອນຫຼື້ອອຸປກຄນໄວ້
ເຫັນຍັງເກັບຍັກຫາອູ່ ນັກສຶກສາມາເຂົ້ມເນື່ອລູນນີ່ກະໄດ້ຍັກຫາທີ່ອັກ

⁴² ຄຳບອກເລົາຂອງພ່ອລູງພ້ອເລົ່າປາ ປຣາຊູ່ຫວາປກເກອະນຸອ

ศึกษาอยู่หน้า เลือด(ประจำเดือน)มาบ่ดี(ไม่ปกติ) เขาก่ออั้ก
ขาหื้อจันหาย"⁴³

3. ด้านการศึกษา

สมัยนั้น การเรียนหนังสือเป็นสิ่งที่ห่างไกลช้าแม่杰่มมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ในป่าเข้าด้วยแล้ว ยิ่งตัดขาดจากคำว่า “เรียนหนังสือ” ไปเลยทีเดียว จะหวังให้รู้สึกรู้มาสอนให้หรือ ก็เป็นไปได้ยากมาก ขนาดถนนยังต้องเดินเท้า ดังนั้นชาวบ้านแทบทุกคน จึงไม่รู้หนังสือ นักศึกษาจึงปรึกษากับชาวบ้านและในที่สุด ก็ได้ช่วยกันสร้างโรงเรียนขึ้นมาในปี 2518 โดยได้บประมาณสนับสนุนมาจากบริษัทและประชาชนที่อยู่นอกอำเภอแม่杰่ม เป็นผู้ออกทุนในการสร้างโรงเรียนให้จนแล้วเสร็จ

เมื่อมโรงเรียน ก็ต้องมีครุ

ในตอนนั้น นักศึกษาคนหนึ่ง ชื่อ วีระศักดิ์ ยอดราบា หรือชื่อปากกาเก่าอยู่ ชื่อว่า “พระเหล่อดี” ซึ่งหมายถึง หินก้อนใหญ่ ได้เป็นครูคนแรกของโรงเรียนนี้

นักศึกษากับชาวบ้าน ใช้วิถีตอบอยู่ร่วมกันนาน จนสนใจสอนผู้พันกัน นักศึกษาทุกๆ คน ทำตัวกลมกลืนกับชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การพูดภาษาท้องถิ่น จึงแบบจะทำให้แยกไม่ออกว่าคนไหนชาวบ้านและคนไหนนักศึกษา ชาวบ้านรักนักศึกษามาก เพราะทำให้ทุกอย่างดีขึ้น ทุกคนได้เรียนรู้หนังสือ อ่านออก เขียนได้ ทุกคนมีข้าวกิน ไม่อดอยากร ทุกคนทำการเกษตรเป็น นอกจากนั้นเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ก็รักษาภักดี นักศึกษาจึงเปรียบเสมือน “เพื่อน” ของชาวบ้านไปเลยทีเดียว

คำคืนแห่งความหมาย

“เมื่อคืนเขามาจะมาเยือนเพลงโดยกัน นักศึกษาเยือนเพลงหื้อฟัง
หื้องไปฯ ชาวบ้านจำได้ก่ออี้องโดยกัน นักศึกษาเขามะได้ดูภูเขามา
ແມบะปօเขามาจ่าวหมู่เขา ชาวบ้านยกนักศึกษาเตี๊ยะหละ”⁴⁴

⁴³ คำบอกเล่าของสายคนหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาฝังเข็มมาจากนักศึกษา

⁴⁴ คำบอกเล่าของชาวบ้านแม่ไช่ที่เคยอยู่ร่วมกับนักศึกษา

พอว่างจากหน้าที่การงานในแต่ละวันตากกลางคืน ก็จะมีการร้องรำทำเพลง สนุกสนานคลายเครียด ทุกคนมาร่วมตัวกันเพื่อฟังเพลง (เพื่อชีวิต) ชาวบ้านซึ่งหับเพลงที่ร้องขึ้นบกล่อมทุกคน จนในที่สุดก็สามารถร้องได้ เมื่อร้องเป็น กยิ่งรู้สึกสนุกเข้าไปกันใหญ่ เพราะรู้สึกว่า ใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ระหว่างนี้ นักศึกษา ก็จะพูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่อง ประชาธิปไตยให้กับชาวบ้านฟังด้วย ถึงที่มาและความหมาย จึงทำให้ชาวบ้านเข้าใจทุกอย่างดีขึ้น และเพิ่มความรักและศรัทธาในตัวของนักศึกษามากยิ่งขึ้น ชาวบ้านคิดว่า รัฐ ไม่เหลียวแลไม่ใส่ใจ ばかりเกอจะญอ แปลงว่า “คน” ที่ผ่านมา คำว่าคน แทนจะจมหายไป เพราะความไม่เข้าใจสื่อของรัฐ ซึ่งต่างจากนักศึกษาที่ให้ทุกอย่างแก่ชาวบ้าน นักศึกษาได้เรียกความภาคภูมิใจในความเป็นคนของชาวบ้านกลับคืนมา จิตใจของนักศึกษาและชาวบ้านหลอมเป็นขันหนึ่งขันเดียว กัน

นักศึกษานำหลักจิตวิทยามาใช้ โดยทำให้เกิดความกลมกลืนกับชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นการรวมกลุ่มในชุมชนโดยอาศัยหลักจิตวิทยา ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันเป็นปั่นกิจแห่งความศรัทธาที่ปริสุทธิ์ขึ้นแก่คนในชุมชน

ทุกๆคืนในหมู่บ้านแม่แท้ด้ หลังจากเสร็จจากหน้าที่การงานในเรือกสวนไร่นา ชาวบ้านจะมา นั่งล้อมวงร่วมกับนักศึกษา เพื่อร้องรำทำเพลงกัน บรรยายศาสสนุกสนาน เพลงที่ร้องส่วนมาก เป็นเพลงเพื่อชีวิต บทเพลงบางเพลงแต่งขึ้นมาใหม่ๆ เช่น

1. เพลง หมอบ้า หมอบรชาชน หมอบของคนดอย
2. เพลงหาความเป็นธรรม
3. เพลงชีวิตชาวไร่ ฯลฯ

พื้นที่ที่นักศึกษาเข้าไปพัฒนา

1. แม่แท้ดี้	2. แม่ตูม
3. แม่ลาน้อย(แม่ย่องสอน)	4. แม่แ xen ออย
5. ห้วยห้า	6. แม่ลาหลวง(แม่ย่องสอน)
7. เชโดชา	8. ขุนยวม(แม่ย่องสอน)
9. ขุนแจ่ม	

ปฏิบัติการของรัฐที่เข้ามาสู่พื้นที่แม่แอ๊ด

นายคำ.geo แม่แอ๊ด ในสมัยนั้น ได้ทราบข่าวว่ามีกลุ่มนักศึกษาเข้าไปรวมตัวกันที่บ้านแม่แอ๊ด จึงส่งสายสือเบี้ยนา มาดู大局 เล่า จากนั้นสังคนเข้ามาค้นโรงเรียนในช่วงที่ พะเหล่อดี๊ลงไปทำธุระที่ กรุงเทพฯ จากการตรวจค้นเจอบนงสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะหนังสือลัทธิ HEMA เจ้อตุุง ซึ่งเป็นหนังสือของ ครุวีระศักดิ์ ยอดระบำ จึงจ้างคนแบกเอกสารหังหมัดลงไปที่ตัวคำ.geo และจากเหตุการณ์นี้ ทำให้ครุวีระศักดิ์ ยอดระบำ ได้มอบโรงเรียนให้กับรัฐ เพราะไม่อยากให้เกิด ปัญหาขึ้นกับชาวบ้าน วิธีนี้จึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด และในที่สุดโรงเรียนแม่แอ๊ด ก็ได้ส่งมอบให้กับรัฐ ในปี พ.ศ. 2518 นั้นเอง

“พะเหล่อดี๊ลงไปธุระที่กรุงเทพฯ นายคำ.geo.....ส่งคนขึ้น

มาค้นไงเอียน เพราะซื้อข่าวว่ามีนักศึกษาอยู่ต้นนี้ ปะหนังสือลัทธิ ก้านเมือง HEMA เจ้อตุุงของครุวีระศักดิ์ ก่อจ้างคนเปื้อง(แบก)ลง ดอยไป พะเหล่อดี๊กามาซูเรื่องนก็ได้ไปก็มาบ่ไดร์ห้อเกิดบ่หนา กับชาวบ้าน ก่อส่งมอบไงเอียนห้อรัฐไป รัฐก่อส่งครุวีระศักดิ์ สุขใจ ขึ้นมาแต่น”

สถานการณ์ที่พลิกผัน ส่งผลกระทบต่อนักศึกษาที่อยู่ในแม่แอ๊ด

เมื่อก่อน กลุ่มนักศึกษาเข้ามาแบบสันติวิธี มาเพราะต้องการพัฒนาชนบทอย่างเดียว แต่ในปี พ.ศ. 2519 ได้เกิดเหตุการณ์ที่ร้ายแรงที่สุดขึ้นที่กรุงเทพฯ เป็นเหตุการณ์ระหว่างรัฐกับนักศึกษา นักศึกษาไม่เห็นด้วยกับวิธีการปกครองบ้านเมืองแบบเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร จึงเรียกร้อง ให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตย การต่อสู้รุนแรงขึ้นและเมื่อถึงจุดหนึ่งรัฐมีคำสั่งให้ฝ่าและกวาด ล้างนักศึกษา ทำให้แกนนำนักศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แตก นักศึกษาถูกฆ่าตายจำนวนมาก บางส่วนหนีเข้าป่า อันเป็นที่มาของเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ นั้นเอง

“เสียงปืนแตก นักศึกษาตื่ออยู่บนดอยซูข่าวว่าตีกรุงเทพฯ มี ก้านฝ่านักศึกษานัก กะแคนว่าม่าเพื่อนนักศึกษาเยียะหยัง นัก

ศึกษาบ่ำใจคนผิด กำนั้นก่อเข้าไปอยู่ในป่า อยู่ในหมู่บ้านบ่ได้แล้ว
ชาวบ้านเคนักศึกษาไปซ่อนไว้”⁴⁵

นักศึกษาที่อยู่แม่แจ่ม พอดีทราบข่าวว่าเพื่อนญาตตาย จึงเกิดความแคร็น สงสัยให้เพื่อนมาอยู่ด้วย ตอนนี้แนวความคิดเปลี่ยนไป จากการพัฒนาลายเป็นต่อสู้ โดยรูปแบบการต่อสู้ มีทั้งใช้ความรู้โดยการเผยแพร่ประชาธิปไตย และการใช้อาวุธ เพื่อป้องกันตนเอง เนื่องจากตอนนี้ รัฐ ได้ขึ้นเด่นดับตาย ชาวบ้านได้ทำการช่วยเหลือนักศึกษาทุกวิถีทาง เพราะตอนนี้นักศึกษาที่อยู่ป่า ถูกว่าจัดเส้นไม้ให้ลงมาภายนอกตัวเดียวแล้ว ทางเลือกที่รัฐเสนอให้คือการรายงานตัวต่อรัฐ ซึ่งเป็นทางเลือกที่นักศึกษาบับไม่ได้อยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อไม่มีทางเลือกจึงต้องสู้ เป็นการต่อสู้เพื่อหามาลชน

จากนั้นเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2519 เข้มขึ้น นักศึกษาที่อยู่ตามชนบทกันเข้าป่า จากเดิมที่เคยอยู่กับชาวบ้านแบบเปิดเผยก็อยู่ไม่ได้แล้ว นักศึกษาเล่าความเป็นมาให้ชาวบ้านฟังว่าเกิดอะไรขึ้น ขณะนี้กำลังมีอันตราย วีระศักดิ์ เคยพูดกับพ่อลงโทษให้เปลือว่า อยู่ไม่ได้แล้ว จะไปเมืองคอมมิวนิสต์แล้ว พ่อลงถามว่าเมืองคอมมิวนิสต์อยู่ไหน วีระศักดิ์ตอบว่าอยู่ที่เมริกา ชาวบ้านจึงเคนักศึกษาไปซ่อนไว้ในป่า เพราะขณะนั้นรัฐเริ่มส่งเจ้าหน้าที่ตรวจตราเรนชายแดน(ตชด.) เข้ามาเพื่อจับนักศึกษา โดยเฉพาะพวกเหล่อโได้ สาเหตุที่ต้องตั้งชื่อให้ใหม่ก็เพราะพวงเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักศึกษาจะเข้ามาในหมู่บ้านก็เป็นบางครั้งเมื่อจำเป็น และมักจะมาในช่วงเวลากลางคืน เพื่อที่จะหลบเจ้าหน้าที่ หรือไม่ต้องปลอมตัวให้กลมกลืนกับชาวบ้าน พูดภาษาปากภาษาไทย

แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ว่าจะปลอมยังไงก็ไม่แนบเนียน เจ้าหน้าที่ ตชด. ก็รู้ว่าใครเป็นนักศึกษาแต่ไม่ทำอะไรให้ พ ragazzi มา เพราะคำสั่งแต่ในจิตใจก็คือคนเหมือนกัน มีความรักในชาติพันธุ์ และมีความเมตตาต่อกัน แต่ก็คงไม่ใช่คนทุกคนที่จะคิดเช่นนี้ ในร้อยคนอาจจะมีสักหนึ่งคนที่ผิดแยกออกไป บางคนก็ยังใช้อำนาจข่มขู่ชาวบ้าน เพื่อ妄หาพะเหลอโได้ แต่ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่แท้และหมู่บ้านใกล้เคียง มักจะโกรกกว่า ไม่เคยเห็น

หลังจากที่ ตชด.เข้ามา วิถีชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนไป จากที่ไม่เคยกินเหล้า ก็กิน แฉมติดเหล้าอีกต่างหาก สาเหตุก็เพราะจากเดิมที่เคยร้องรำทำเพลงกัน เปลี่ยนเป็นเงียบสงบ สงผลให้สภาพจิตใจดี

⁴⁵ คำบอกเล่าของชาวบ้านแม่แท้ที่เคยให้การช่วยเหลือนักศึกษา

เดี่ยง ยิ่งในป่าที่เงียบสงัดด้วยแล้ว ยิ่งทำให้เหงา พอ ตชด. เข้ามา ซึ่งส่วนมากเป็นคอกห้องแดงอยู่แล้ว จึงทำให้ตั้งวงรำสุรา กันไม่เงินแต่ละวัน

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชาวบ้าน ส่วนหนึ่งมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่ ในขณะนั้น อาจจะโดยไม่ได้ตั้งใจหรืออาจจะเป็นเพราะความเคยชินเวลาอยู่ป่าจึงตั้งวงสุราแก่ป่าด เมื่ออยู่ พอกอยู่ในหมู่บ้านแม่แข็งนำความเคยชินนั้นติดมาด้วย และในที่สุดก็ได้ทำให้วิถีชีวิตของชาวแม่แข็งได้เปลี่ยนแปลงไป การรวมกลุ่มจากเดิมที่เคยร้องรำทำเพลงสนุกสนาน ก็กลายมาเป็นการรวมกลุ่มเพื่อคุลายเหงาแทน

“แต่ก่อนชาวบ้านปักกินเหล้า แต่พอ ตชด. เข้ามา ลงมาจน
ชาวบ้านเขากินเหล้า กำนั้นก็เลยติดเหล้ากัน นั่งกินกันเป็นวงกู
ลงๆ มันง่อม(หังเหงาและคิดถึง)หนักศึกษา บ่ได้อังเพลงเมื่อ
คืน(กลางคืน)แล้วลู”⁴⁶

บทบาทของผู้นำและประษฐ์ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่แข็ง

จากหมู่บ้านที่เคยอยู่อย่างสงบพอ มีเหตุการณ์เสียงปืนแตกเข้ามาทำให้หมู่บ้านเปลี่ยนไป นักศึกษาที่เคยอยู่อาศัยในหมู่บ้านต้องหนีเข้าป่าและมี ตำราจตระเวนชายแดน(ตชด.)เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแทน ดังนั้นจึงมีสองฝ่าย ที่คอยดูท่าทีของกันและกัน โดยมีชาวบ้านอยู่ระหว่างกลาง ผู้นำ มีหน้าที่ปกป้องดูแลทั้งสองฝ่าย ไม่ให้เกิดการประทะและเกิดปัญหาในหมู่บ้านหรือสถานที่ใดๆ ในหมู่บ้าน

“วันเสียงปืนแตกตี้แม่แจ่ม คนจื้อสายส.(นามสมมุติ) ตี้เป็น
นักศึกษา โดนฆ่าปาดคอไว้ตี้โงพัก แล้วลากไปต่ำถนนเหมือน
ลากไม้ ชาวบ้านเข้าบะเกยหันจะอี้สักเต็อ เลยรู้สึกว่าโหดร้าย อินดู
นักศึกษา”⁴⁷

⁴⁶ คำบอกเล่าของชาวบ้านแม่แข็งที่เคยอยู่ร่วมกับนักศึกษา

⁴⁷ คำบอกเล่าของประษฐ์ชาวบ้าน บ้านแม่แข็ง

จากคำบอกเล่าของพ่อลุงトイ่เปโล อายุ 77 ปี(ปี47) หรือที่หลาย ๆ คนรู้จักกันดีในนาม พ่อเล่ป้า ผู้บันทึกตำนานปากเกร็ดภูมิปัญญาเป็นหนังสือ ออกสู่สายตาคนทั่วไป พ่อลุงトイ่เปโลเล่าให้ฟังว่า มีอยู่วันหนึ่ง เสียงปืนดังมาก เสียงมาจากตัวอำเภอแม่แจ่ม ดังสนั่นหวั่นไหว หลังเสียงปืนสงบลง นักศึกษาคนหนึ่งเดียวก็วิชาร์ชอสหาย ส. ไม่ได้ตายด้วยปืนแต่โดนบันคอก แล้วลากศพไปตามพื้นดินเหมือนลากไม้ท่อนหนึ่ง ซึ่งภาพเหล่านี้ ให้ความร้ายมากในความรู้สึกของชาวบ้าน

“ต้อนนักศึกษาถูกฆ่าตาย เจ้าหมู่ก่อปากันแคน ต้อนนั่นเมืองเข้ามาต้องมาตั้งแต่ต้นน้ำ มาตั้งแม่ลานน้อยปั้นหนา ป้อลุงขอนักศึกษาไว้ ว่าบ่อตีหือเกิดเรื่องราวนามบ้าน ชาวบ้านกู้ตนต้องปลอดภัยลูกหลานต้องปลอดภัย นักศึกษาก่อฟังก์ ลงไปสู้ตั้งลุ่มแทน”⁴⁸

นักศึกษาที่อยู่บ้านดอย เมื่อเห็นการกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงเกิดความไม่พอใจและเกิดความแคน อาชุธลูกลำเลียงมาจากการเขตแม่ลานน้อย เพื่อเตรียมตั้งรับเหตุการณ์ร้ายอันอาจจะมาถึงตัวแต่พ่อลุงトイ่เปโลได้ขอร้องนักศึกษาไว้ว่า พ่อลุงไม่อยากให้มีเรื่องร้ายใดๆมากลักษณะบ้าน กลัวลูกหลานบาดเจ็บ หากจะมีการต่อสู้กันจริง อยากจะขอร้องให้ไปต่อสู้ห่างจากตัวหมู่บ้าน ซึ่งนักศึกษาทุกคนเชื่อฟังและปฏิบัติตามแต่โดยดี พ่อลุงトイ่เปโลอย่างร้องเพลงเป็นภาษาปากเกร็ดภูมิปัญญาให้ทีมวิจัยได้ฟัง ซึ่งบทเพลงนี้ มีชื่อว่า “ชาคือ” ความหมายก็คือ “ดีใจ” พ่อลุงดีใจที่ได้เจอทีมวิจัย ซึ่งเปรียบเสมือนลูกหลาน ที่ขึ้นมาเยี่ยมเยือน ให้ลูกหลานรักกันไว้สามัคคีกันไว้ เมื่อนอกลีลาเวื้อยก็เป็นเกลียวแน่น ให้พวงเรารู้จักความรักในเพื่อนมนุษย์ทุกคน โดยไม่แบ่งแยก ให้มีความผูกพันต่อกันประโยคหนึ่งที่พ่อลุงพื้กเล่ป้าพูดขึ้นมาแล้วน่าฟังและซึ้งกินใจก็คือ “เมื่อแยกมาบ้านต้องได้กินข้าวถึงแม้ข้าวเจ้าบ้านจะไม่พอกิน แต่แยกต้องได้กินก่อน”

การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

นาย ย. (นามสมมุติ) อยู่ที่บ้านโคงคี เขตแม่ลานน้อย เล่าให้ฟังว่า ตอนนั้นยังเล็กอยู่ เห็น ตชด. เข้ามา มาตามหาพะเหล่อดิ่ ตชด. ช่วยชาวบ้านให้ชาวบ้านบอกที่ซ่อนตัวของพะเหล่อดิ่ แต่เนื่องจากเป็นความฝันใจ เพราะได้ยินชื่อของพะเหล่อดิ่มานาน ชาวบ้านทุกคนต่างก็ชื่นชม ยกย่อง จึงตั้ง

⁴⁸ คำบอกเล่าของปรากฏชราบ้านบ้านแม่แท้

ปฏิภัณໄວ້ວ່າ ສໍາຕື່ອງມາ ຈະຕ້ອງຕາມຫາໃຫ້ໄດ້ ວ່າພະເໜລ່ອດີເຄືອໂຄຣ ແຕ່ໃນທີ່ສຸດກົມໍເຫດຖາຮັນທີ່ທຳໃຫ້ໄດ້ ຮູ້ຈັກກັບພະເໜລ່ອດີ ແມ່ຂອງນາຍ ກ.ປວດຫວ່າເຊົ່າ ລັກຫຍາຍິງໄກ້ໄໝ່ຫຍາ ແຕ່ເມື່ອນັກສຶກຫາເຂົ້າມາ ແມ່ຈຶ່ງເດີນທາງ ໄປທີ່ແມ່ແຍ້ໄດ້ເພື່ອລັກຫາ ເພວະໄດ້ຢືນກິດຕິສົພທົຈາກເພື່ອນຫາວດອຍດ້ວຍກັນບອກວ່າ ມີຄົນມາລັກຫາໂຮຄວ້າຢ້າງເຈັບໃຫ້ແມ່ແຍ້ໄດ້ ຈຶ່ງເດີນທາງໄປລັກຫາ ສມຍກ່ອນຕ້ອງເດີນເທົ່າ ແນ້ວະຍະທາງຈະໄກລແຕ່ກົດດັ່ນດັ່ນໄປ ເມື່ອ ລັກຫາດ້ວຍກາຮັງເງິນແລ້ວອາກາຮົດໃໝ່ ຕອນນັ້ນຈຶ່ງໄດ້ຮູ້ຈັກພະເໜລ່ອດີ ຈຶ່ງຮູ້ສຶກຫົ່ນໜົມ ບູ້ຫາ ທັ້ງພະເໜລ່ອດີ ແລະນັກສຶກຫາທຸກຄົນໂດຍເຂົ້າມາໃຫ້ພະເໜລ່ອດີ ເມື່ອ ຕ່າດ.ມາຄາມຫາ ຈຶ່ງເຂົ້າໃຈວ່າພວກນີ້ຈະມາທຳຮ້າຍ ພະເໜລ່ອດີ ແລະນັກສຶກຫາຜູ້ມີພຣະຄຸນ ຈຶ່ງໄມ່ບ່ອກ ຕ່າດ. ເພີ່ງແຕ່ໂກທິກໄປວ່າໄມ່ຮູ້ຈັກ ໄມ່ເຄຍເຫັນ

ເມຕຕາຍຮອມ

ຈະສັງເກດໄດ້ວ່າຫາວັນແມ່ແຍ້ໄດ້ຕໍລອດຈົນດຶງໜູ່ບ້ານໄກລ໌ເຄີຍຕ່າງກົວນັກສຶກຫາ ຈະຄອຍໜ່ວຍ ເໜື້ອນັກສຶກຫາຕໍລອດ ເທົ່າທີ່ສົດກຳລັງຂອງຕົນເອງພື້ນຈະກະທຳໄດ້ ສາເຫດຸພວະທຸກຄົນມອງວ່ານັກສຶກຫາເຄືອ ຜູ້ໃໝ່ ອື່ນັ້ນຄວາມເຈີ້ນຍູ້ເຂົ້າມາ ມາໃຫ້ຄວາມຮູ້ ມາຊ່ວຍຄົນຍາກຈົນ ມາແກ້ປົ້ນຫາຄວາມອດຍາກ ມາຊ່ວຍ ລັກຫາຄົນເຈັບປ່ວຍ ສໍາຫວັບຄວາມເຈັບປ່ວຍນີ້ ວິທີລັກຫາເຄືອ ກາຮັງເງິນ ດົນທີ່ມາສອນ ໄປເຮືອນມາຈາກປະເທສ ຈົນ ແລ້ວເຂົ້າມາຊ່ວຍລັກຫາຫາວັນ ແລະຍັງມີກາຮດ່າຍທອດວິຫາໃຫ້ກັບຫາວັນອີກ(ປັຈຸບັນນີ້ຍັງມີຄົນສືບວິຫາ ນີ້ຍູ່ ແລະຍັງໃຫ້ລັກຫາຄົນໃນໜູ່ບ້ານແມ່ແຍ້ໄດ້ແລະໜູ່ບ້ານໄກລ໌ເຄີຍດ້ວຍ) ຄື່ອ ນາຍ ກ.(ນາມສມມຸດ)

ເປັນທີ່ນ່າອັດຈຽນຢູ່ໃຈເປັນອຍ່າຍົກ ຈາກກາຮັງເຂົ້າໄປລັດເວທີທີ່ໜູ່ບ້ານແມ່ແຍ້ໄດ້ ຈຶ່ງເປັນຈຸດເຮີມຕົ້ນທີ່ ນັກສຶກຫາເຂົ້າມາໃນແມ່ແຈ່ມເປັນຄົງແຮງ ແລະຈາກຂໍ້ມູນທີ່ໄດ້ ທຳໃຫ້ມີວິຈີຍຮູ້ສຶກທີ່ ເນື່ອຈາກຫັ້ງຈາກເຫດ ກາຮັນ 14 ຕຸລາຍ ເຮີມປະຖຸ ຜູ້ນໍາລັກສູ່ ໄດ້ສັ່ງກາຮັງໃຫ້ເຈົ້າຫັ້ນທີ່ຂອງລັກສູ່ ຄື່ອ ຕ່າດ. ເຂົ້າມາໃນພື້ນທີ່ ເພື່ອມາປ່ວບ ປ່ຽນແລະຈັບກຸນນັກສຶກຫາ ທີ່ຈົ່ງ ຕ່າດ. ໄດ້ເຂົ້າມາຈົງ ມາກະຈາຍກຳລັງຍ່ອງໃນໜູ່ບ້ານເຕັມໄປໜົມດ ນັກສຶກຫາ ສ່ວນນາກ ລົງຈາກແມ່ແຍ້ໄດ້ ຈະເຫັນໄປເພີ່ງບາງສ່ວນທີ່ໄດ້ໜີເຂົ້າປ່າໄປ ເຊັ່ນ ພະເໜລ່ອດີ ກັບ ສຫຍ ອ.(ນາມ ສມມຸດ)

ນັກສຶກຫາ ປະທັບປັດຕົວຍູ່ໄດ້ ເພວະໜ້າ-ນໍ້າຈາກຫາວັນ ວິທີສັງໜ້າສັງໜ້າຂອງຫາວັນເຄືອ ທຳທີ່ ເຂົ້າປ່າໄປຢູ່ໂຍງນັກ ແຕ່ພກເສີຢູ່ໂຍງອາຫາວັດຖຸຢ່າມໄປດ້ວຍ ດົນລະເລັກ ດົນລະນ້ອຍ ເດີນວກໄປການມາໃນປ່າ ເພື່ອ ໃຫ້ ຕ່າດ. ຕາມໄມ່ທັນ ຈຸດມຸ່ງໝາຍເຄືອ ສັງໜ້າ-ນໍ້າໃໝ່ນັກສຶກຫາທີ່ຍັງຫລັງເລື່ອຍູ່ ພອຂາກລັບກົມໍມືນກຫຼຸດໄມ້ ຕິດມືອມາ ເພື່ອໄມ່ໃຫ້ ຕ່າດ. ສັງສັຍ

“ต้องนั่งไฟเข้ามาเข้าบ้าน ว่าเป็นคนดีกว่าบเดี แต่ก็ดอย่าง
เดียวว่า ถ้าคุณ เป็นคนไทยเหมือนกัน ไฟเข้ามานะบ้านว่าสูเป็นไฟ
 เพราะถือว่าเป็นคนไทย หื้อกำนัลต้องขับเหมือนกัน หื้อความเชื่อ
 เหมือนกัน”⁴⁹

พ่อลงพะหลู่แก อายุ 76 ปี(ปี47) ได้เล่าให้ฟังว่า ในตอนนั้น ในหมู่บ้านมีทั้งนักศึกษาและ ตชด. แต่ไม่ว่าใครจะเข้ามา ก็จะให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ถ้าไม่ ว่าเป็นใครมาจากไหน มาทำอะไร เมื่อเขอกมาบ้านก็ต้องต้อนรับให้ดี แม่นจะไม่รู้ว่ามาดีหรือไม่ดีกิตาม เพราะถือว่า ทุกคนเป็นคนไทย เหมือนกันหมด เลยทำให้ไม่เคยมีเหตุการณ์ร้ายๆใดๆในหมู่บ้านเลย ทั้งนักศึกษาและ ตชด. ต่างคนต่างอยู่

การยุติการต่อสู้ เมื่อแม่แยกตัวเข้าสู่ความสงบ

หลังจากยุติการต่อสู้รัฐบาลไทยจึงเปิดโอกาสให้นักศึกษาที่อยู่ในป่าเข้ามายังบ้าน โดยที่ให้ สัญญาว่าคนที่มาบ้านจะไม่มีความผิด และจากเหตุการณ์นั้น ประเทศไทยเริ่มมีการเลือกตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกแต่หลังจากที่เหตุการณ์สงบและผลงานปรากฏต่อมาจึงค่อยๆยอมรับ เพราะความจริงหลายอย่างได้เข้ามา ไม่ว่าจะเป็น ไฟฟ้า ถนน ซึ่งเป็นผลพวงจาก คอมมิวนิสต์นั้นเอง

ถึงแม้ว่าเหตุการณ์จะสงบแล้ว ทุกอย่างเริ่มเข้าที่เข้าทาง เหตุการณ์ร้ายๆผ่านพ้นไป ทุกอย่างค่อยๆเลื่อนหายไปจากความทรงจำ แต่มีสิ่งหนึ่งที่ยังคงค้างอยู่คือ “เสื้อ” ที่รักในความยุติธรรม และเกิดทุนในระบบประชาธิปไตย เพื่อความยุติธรรม นั้นเอง

จากเหตุการณ์ปราบปรามผู้เรียกร้องประชาธิปไตยทำให้รัฐ เข้ามาดูแลบ้านพระมหากษัตริย์ เพื่อให้หักล้างความดีความชอบของนักศึกษาซึ่งถูกทางการเรียกว่าคอมมิวนิสต์ที่มีต่อผืนแผ่นดินนี้ โดยการก่อตั้งลูกเสือชาวบ้านขึ้นมา เหมือนเป็นการยินความผิดให้กับคอมมิวนิสต์ เพราะทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่า คอมมิวนิสต์จะล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ ภาพลักษณ์ของคอมมิวนิสต์ในความรู้สึกของพื่นบ้านประชาชน จึงดูน่ากลัวเสมอมา เพราะรัฐสร้างภาพให้มันน่ากลัวนั่นเอง

จากการที่เกิดองค์กรลูกเสือชาวบ้านขึ้นในแม่แจ่ม และจากการที่ประชาชนถูกปลูกฝังให้เกลียดและกลัวคอมมิวนิสต์ โดยการหยิบยกความโหดร้ายของคอมมิวนิสต์มาเล่าสู่กันฟัง(ซึ่งเป็น

⁴⁹ คำบอกเล่าของพ่อลงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้เดาผู้แก่ของหมู่บ้านแม่แจ่ม

การสร้างภาพ) จึงทำให้คนแม่暨มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อคนที่เป็นคอมมิวนิสต์ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์การต่อสู้จะผ่านพ้นไปแล้วก็ตาม แต่คนทั่วไปยังเกลียดและกลัวคอมมิวนิสต์อยู่ เพราะถูกปลูกฝังจากองค์กรลูกเสือชาวบ้านนี้เอง ในส่วนของสภาพจิตใจ ทุกคนรู้สึกพอใจและภูมิใจที่ได้ต่อสู้ ไม่นิ่งดูดาย ด้านสาธารณูปโภค เริ่มมีถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ได้รับการพัฒนาในหลายด้าน ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ พื้นท้องบ้านเมืองได้รับความร่วมเย็น ไม่ถูกเอกสารเดาเบรี่ยบจากรัฐเหมือนเดิมอีก ข้าราชการเริ่มเป็นมิตรกับประชาชน

ความรู้สึกหลังจากการต่อสู้

หลังเหตุการณ์สงบ สายทุกคน รู้สึกเงาๆ วงศ์เพราะต้องแยกย้ายกันไป การกลับเข้ามายังหมู่บ้านตอนแรก ครอบครัวและชาวบ้านยังไม่เคยยอมรับเพราะติดกับคำว่า “คอมมิวนิสต์” ทั้งๆ ที่คอมมิวนิสต์ให้อะไรมากยາอย่างกับพื้นท้องประชาชน แต่เนื่องจากในความคิดของทุกๆ คน ซึ่งถูกรัฐเอาข้อมูลให้แบบผิดๆ ว่า คนที่เข้ามาคือคอมมิวนิสต์คือคนที่น่ากลัว พื้นท้องประชาชนเลยยึดติดภาพลักษณ์ว่าคอมมิวนิสต์ต้องน่ากลัว และโหดร้าย ซึ่งเป็นการไม่ยุติธรรมต่อระบบความคิด เนื่องจากด่วนตัดสินโดยที่ยังไม่ได้สัมผัสรความจริง

ความผูกพัน

หลังเหตุการณ์สงบ นักศึกษากลับลงจากดอยกันหมด เหลือนักศึกษาคนเดียวคือ สาย อ. เมื่อทางการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ โดยให้ประชาชนกลับตัวกลับใจ สงเข้าไปอบรม มีการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนมองคอมมิวนิสต์ในภาพลบ ว่าโหดร้าย ป่าเถื่อน ไม่ดี ฯลฯ ตอนนั้นผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านแม่เหล็ก เริ่มกลัวความผิด กลัวว่ารัฐจะเอาผิด หากมียังนักศึกษาหลงเหลืออยู่ในหมู่บ้าน จึงมีความคิดที่จะฆ่า สาย อ. แต่พ่อ娘ให้เปลื่อ ในฐานะประชัญญาบ้านที่ชาวแม่เหล็กให้ไว้ โดยให้เหตุผลว่า นักศึกษาเป็นผู้มีพระคุณ พากเขามาดี เขาคือคน คนเราทุกคน ต้องมีความรักให้แก่กัน และได้บอกให้สาย อ. หนีออกจาก จึงรอดีใจมาได้ ปัจจุบันนักศึกษาคนนี้ตั้งใจรักอยู่ที่อำเภอหนึ่ง ของจังหวัดแม่ยองสอน

เบรี่ยบเที่ยบอดีต ปัจจุบัน ติดตามผลงาน

มีการเบรี่ยบเที่ยบอดีตกับปัจจุบัน ในเรื่องของการให้ความรู้ และการพัฒนา ว่าชาวบ้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลดีอย่างไร และมีความรู้สึกภูมิใจที่คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชาว

บ้านดีขึ้น แม้นจะไม่ได้รับการพัฒนาจากครัวเรือนแบบเดิมที่ เต็มที่ แต่สามารถให้ชาวบ้านรู้จักเพิ่มตนเองและ ชุมชน ได้เอง นี้เป็นความภาคภูมิใจของคนทำงานพัฒนา ปัจจุบันนี้นักศึกษาในอดีตก็ยังให้การสนับสนุนช่วยเหลือชาวบ้านอยู่ แม้นบทบาทในสังคมจะเปลี่ยนไป แต่สายใยในอดีตไม่อาจลบไปจากใจ

ทุกๆปี สาย สจ. และเพื่อนๆอีกหลายคน จะเข้ามาเยี่ยมชาวบ้าน มาช่วยเหลือชาวบ้าน มาแจกของอุปโภค บริโภคให้กับชาวบ้าน มาให้ความรู้แบบต่อเนื่อง เบรียบเหมือนปลูกพืชไว้ แล้วมาดูอยู่แล้ว หวานดิน วนน้ำ และยืนดูพืชผลผลิตที่ค่อยๆเติบโตอย่างสวยงาม ไม่ทอดทิ้งไปไหน เพราะความผูกพันนั้นเอง ชาวบ้านเหลือกินกันนำเกลือซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวบ้านมาแลก เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ไม่มีการซื้อขาย ไม่ต้องใช้เม็ดเงินแต่ใช้น้ำใจเข้าแลกกัน ซึ่งชาวบ้านเต็มใจที่จะทำแบบนั้น ถ้ามีชาวบ้านรู้สึกยังไง ชาวบ้านบอกว่า รักและผูกพัน กับนักศึกษาในอดีตเหลือเกิน

มุ่งมองคนภายนอกที่มีต่อนักศึกษาในอดีต

จากการสังเกต นักศึกษาในอดีต ที่ยังคงแวงเวียนเข้ามาพัฒนาให้กับชาวบ้าน ส่วนมากจะทำธุรกิจส่วนตัว และเอกสาร น้อยคนนักที่จะทำงานในส่วนของภาครัฐ ตามว่า ทำไม่ถึงเป็นเช่นนั้น

พอสถานการณ์เปลี่ยนก็ทำให้คนเปลี่ยน อุดมการณ์เปลี่ยนด้วยหรือไม่อนันนี้ต้องหาคำตอบ เคยถามชาวบ้านว่า นักศึกษากลับมาเพราะอะไร มุ่งมองชาวบ้านคือ ความรู้สึกผูกพันและสำนึกในบุญคุณที่เคยให้ข้าวให้น้ำ แต่อยากจะถามนักศึกษาเหมือนกันว่า พากษาคิดอะไรกันอยู่ ในมุ่งมองของนักศึกษา กำลังคิดจะทำอะไรต่อไป ซึ่งจะต้องตอบที่เรียนในระยะต่อไป ซึ่งเป็นที่มาของการจัดเวลาที่ “30 ปี สายคืนถิน”

มีหลายคนที่เข้าไปทำงานในองค์กรรัฐ แล้วมีตำแหน่งหน้าที่ใหญ่โต เมื่อสมัยเป็นนักศึกษามี อุดมการณ์ในการพัฒนา พอมีอำนาจแล้วอุดมการณ์ในการพัฒนายังชัดเจนอยู่หรือไม่ หรือในอดีตเคย ทุกข์มาแล้ว ก็ไม่อยากทุกข์อีก หน้าที่การงานทำให้เกิดช่องว่าง เกิดความเหลื่อมล้ำหรือเปล่า

จะเห็นว่าหลาย ๆ คน ไม่เข้ารับตำแหน่งในรัฐ แต่มีความพอกใจที่จะเป็นครูบาอาจารย์ เพื่อที่จะ ได้ถ่ายทอดและปลูกฝังแนวคิดให้กับลูกศิษย์ได้ เมื่อการปลูกพืช หากเราห่วนเมล็ดพันธุ์พืชไปแบบ ไหน เจ้าก็จะได้พืชพันธุ์ตามที่เราปลูก ตรงจุดนี้คนเป็นครูสามารถทำได้ แต่ถ้าหากเข้าไปทำงานใน ตำแหน่งนักการเมืองแล้ว จะทำแบบนั้นไม่ได้ หากทำงานในเมืองอุดมการณ์มากเกินไปจะเปลี่ยนตัว มี ภาระที่ต้องรับผิดชอบมาก ไม่เหมือนอดีตที่ตัวคนเดียว แต่ปัจจุบันมีครอบครัวที่ต้องห่วง จึงทำให้มี กล้าเคลื่อนไหวอะไรมาก ทำงานไปตามหน้าที่ ครั้นจะถ่ายทอดอุดมการณ์มากเกินไปก็ลำบาก จะทำ

เป็นแผนพัฒนาที่มีขั้นตอนยุ่งยาก ต้องผ่านนั่นผ่านนี่ ต้องอนุมัติ แต่อาจจะมีเหมือนกันที่เข้าไปเป็นนักการเมืองแล้วมีส่วนผลักดันนโยบายเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนา แต่เท่าที่เห็น ยังไม่ปรากฏผลงานที่เด่นชัดเลย โดยเฉพาะอุดมการณ์และแผนพัฒนาที่เกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย จนถึงขณะนี้ ประชาธิปไตยในเมืองไทยเหตุไนจีเรียไม่เต็มไป สมัยก่อนไม่มีผู้ที่มีอุดมการณ์เข้าไปบริหารประเทศ เราเรียกร้องประชาธิปไตยกัน แต่ในสมัยนี้ มีตัวแทนนักศึกษาในอดีตที่มีอุดมการณ์เข้าไปมากmany แต่ดูเหมือนประชาธิปไตยยังคงไม่เต็มไปอยู่ดี

เหมือนกับ การเรียกร้องขององค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เจ้ม เป็นการเสนอข้อมูลให้เบื้องบนได้รับรู้และทำการแก้ไขแต่จนแล้วจนรอดก็ยังแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านไม่ได้ คำร้องขอจากชาวบ้าน ไม่ใช่ประชาธิปไตย เช่นนั้นหรือ ??

จากการวิจัย ถอดบทเรียนเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์หลักของการจัดเวที 30 ปี สายคืนถิน ไม่ใช่เป็นการก่อหาอดเพื่อปลูกให้ ลัทธิคอมมิวนิสต์ลูกนี้ขึ้นมาอีกครั้ง แต่เป็นการรวมพลังทางความคิด สติปัญญา ก่อตั้งเป็นเครือข่ายสายเพื่อนำแนวคิดพัฒนาช่วยเหลือคนแม่เจ้ม เป็นการถอดบทเรียนในอดีต กระบวนการต่อสู้เหล่านี้เป็นประโยชน์ จะนำไปใช้ มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้าปัจจุบัน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับคนแม่เจ้ม ให้ดีกว่านี้

จะเห็นได้ว่า หลาย ๆ กลุ่มหลาย ๆ กรณีจากการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มยักษ์เมืองแม่เจ้ม องค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่เจ้ม ต่างมีวิธีการต่อสู้ที่คล้ายคลึงกัน คือ ประท้วง เรียกร้อง เพื่อสะท้อนปัญหาให้เบื้องบนได้รับรู้ แต่เป็นการทำงานที่ล่าช้า ใช้ระยะเวลาต่อเนื่องและยาวนาน เลยมีความคิดว่า หากต่อสู้กับด้วยเครือข่ายทางปัญญา อาจจะส่งผลให้การต่อสู้ได้รับรู้ผลการทำงานได้เร็วขึ้น คือในเรื่องของแนวคิด ข้อมูล และการวิจัย เพราะนักศึกษาในอดีตกเป็นรากฐานที่รักน้ำด้วยกัน อาจจะเชื่อมประสานกันได้ไม่ยากนัก หากยังมีการติดต่อกันอยู่ ในลักษณะเครือข่ายของสาย คือพยายามเชื่อมร้อยสายเข้ามาไว้ด้วยกัน จะได้ร่วมปรึกษาหารแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน

มีการสร้างเวทีการหนุนช่วย ถ้ามีกิจกรรมจะเป็นการฟื้นกลุ่มสาย เป็นการฟื้นการปฏิสัมพันธ์ รวบรวมกลุ่มสายทั้งบนดอยและพื้นราบ ทั้งคนภายในและภายนอกแม่เจ้ม เพื่อให้มีเครือข่ายสายที่เป็นรากฐาน เป็นการรวมกลุ่มสายทั้งจิตและวิญญาณ อย่างให้สายมาแลกเปลี่ยนพูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับคนแม่เจ้ม เพราะจริงๆแล้วสายก็เป็นแกนนำของกลุ่มต่างๆใน

แม่เ杰ม เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเดิมที่อยู่เป็นกลุ่มสายในอดีตมีแนวคิดยังไง เมื่อเวลาเปลี่ยนพอก็ได้ เป็นผู้นำมีอำนาจอยู่ในมือแล้วแนวคิดยังเหมือนเดิมอยู่ไหม เปลี่ยนไปยังไง และอะไรคือตัวเปลี่ยน

ลักษณะของเครือข่ายสายคือ เป็นระบบออกเสียงให้กับประชาชน หากมีปัญหาอะไรก็สามารถ บอกลงรัฐได้โดยตรง จะมองว่าเป็นเครื่องมือของรัฐได้ หรือจะไม่เป็นเครื่องมือของรัฐได้ หากรัฐ ต้องการข้อมูลเพื่อหยินดำไปใช้ในการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ก็สามารถทำได้ แต่ต้องยืนยัน ความถูกต้องและขอบรวม

การรวมตัวของสายหลังการต่อสู้

ในอดีตแม่เ杰มเองหลังจากการต่อสู้ สายบางส่วนยังคงทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอยู่ แต่บางส่วนก็ใช้วิธีตามปกติอยู่แบบเรียบง่าย ทำตัวกลมกลืนกับชาวบ้านถ้าไม่บอกก็ไม่รู้ว่าครั้งหนึ่ง เคยเป็นคอมมิวนิสต์มาก่อน

การรวมตัวกันในปัจจุบัน ของสายในอดีต แยกเป็น 2 กรณี

1. การรวมตัวกัน เพื่อเป็นฐานเสียงให้กับนักการเมือง
2. การรวมตัวกัน เพื่ออุดมการณ์ที่ยังคงมีอยู่

อาจจะเป็นไปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้อุดมการณ์ของสายเปลี่ยนแปลงไปนั้น เป็นเพราะเกิดจาก การสัมผัสโลกกว้าง จากอดีตตอนเป็นนักศึกษา ความคิดยังไม่กว้าง มองอะไรยังไม่กว้าง แต่พอโตขึ้น เป็นผู้ใหญ่ขึ้น ภูมิภาวะโตขึ้น ผ่านอะไรมามากขึ้น จึงทำให้มองเห็นสัด稠รวม ความเด่นชัดของสังคม และโลก จึงเริ่มปล่อยวางหรืออาจจะเป็น เพราะเห็นอย่างแล้วก็เป็นได้

การเรียกร้องประชาธิปไตยมีผลอย่างไรกับคนแม่เ杰ม

นอกเหนือจากได้ความรู้ ได้ถนน ได้ความเจริญจากการพัฒนาเข้ามา ดูเหมือนว่าหากเปรียบ แม่เ杰มเป็นน็อต การเรียกร้องประชาธิปไตยคือ การไขน็อตที่แผ่นกินไปให้หลวมขึ้น แต่ยังไม่ถึงกับ ปลดปล่อย เพราะน็อตยังไม่หลุด การเอรัดเอาเปรียบ ยังคงมีอยู่ทุกๆ ทุกสมัย ระหว่างรัฐกับประชาชน การต่อสู้ยังคงมีอยู่ จนถึงปัจจุบันนี้ ก็ยังมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการต่อสู้ไปตามสถานการณ์ การสร้างกลุ่ม สร้างเวทีหนุนเสริมจะเป็นการรูปพื้นฐาน เป็นการพื้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนแม่เ杰มกับสายที่เข้ามาอยู่ในแม่เ杰ม ในอดีตเพื่อให้มีเครือข่ายสายขึ้นมา เป็นการเชื่อมปฏิสัมพันธ์ทั้งคนในและ คนนอก จะเห็นรูปธรรมที่เกิดขึ้น การพบปะกันในการจัดเต็ม 30 ปีสายคืนถึงนั้นทำให้ทราบแนวคิด

ของแต่ละบุคคล เพาะสหายส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เป็นผู้นำของกลุ่มต่างๆในแม่น้ำเจ้า เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในอดีตสหายคิดยังไง แต่เมื่อเวลาผ่านไปได้เข้าไปสู่กระบวนการพัฒนาโดยมีรัฐหนุนเสริมเข้าคิดยังไง ซึ่งจากการจัดการทำให้เกิดแนวคิดหลากหลายแนวทั้งที่มีวิจัยเองและทั้งสหายอันอาจจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเกิดขึ้นในแม่น้ำเจ้าไป

แนวคิด

ถ้ามีการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเยาวชนทุกคนให้วรักแผ่นดินเกิด ในรูปแบบของการศึกษา การปฏิรูปการศึกษา และการบรรจุวิชาเรียนที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย และจริยธรรมในการบริหารบ้านเมือง จะทำให้เยาวชนมีความคิดมีพัฒนาการและจะทำให้เยาวชนของชาติ เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าต่อมาเมื่อได้มีโอกาสบริหารบ้านเมือง จะทำให้บ้านเมืองพัฒนาและก้าวไกล ประชาชนอยู่ภายใต้ระบบประชาธิปไตย บ้านเมืองมีความสงบสุข

ภาพที่ 3.7 สภาพถนนบ้านแม่แехใต้ ก่อนการพัฒนา

ภาพที่ 3.9 การพัฒนาด้านสาธารณสุข ที่บ้านแม่แอ่ใต้

ภาพที่ 3.10 การสร้างโรงเรียนที่บ้านแม่แอ่ใต้ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษา

ภาพที่ 3.11 การเข้ามาพัฒนาด้านสาธารณูปโภค ที่บ้านแม่แอ๊ต

ภาพที่ 3.12 สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนบ้านแม่แอ๊ต

กลุ่มปฏิกริยาในรูปแบบใหม่

ลูกชื่นยืนด้วยลำแข็งของตัวเอง

จำเป็นแล้วต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงจากความทันสมัยต่างๆ เช่น การที่มีถนนตัดผ่านเข้ามา การมีสาธารณูปโภคที่สะดวกสบาย หรือการเข้ามาแทรกแซงของอำนาจของรัฐรวมทั้งระบบพุนนิยม การค้า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมหลายด้าน และอำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนต้องถูกกระทบ กระเทือน ผลที่เกิดขึ้นก็คือ บรรทัดฐานที่เคยมีบทบาทในการกำหนดและควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จำเป็นต้องปรับตัวไปภายใต้การจัดระเบียบสังคมใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างไปจากเดิม เป็นต้นว่า การสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาในระบบเครือญาติที่มีบทบาทน้อยลงเมื่อเทียบกับในอดีต ดังนั้นจึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ ภายใต้ระบบการจัดการรูปแบบใหม่ที่เกิดจากการร่วมมือของคนในชุมชนก่อให้เกิดเป็นองค์กรชุมชน

องค์กรชุมชน หมายถึง การรวมตัวของประชาชนอาจจะเกิดภายในชุมชนเดียวกัน หรือต่างชุมชนก็ได้ไม่จำกัดพื้นที่ มีเป้าหมายที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน และการทำตามเป้าหมายเพื่อชุมชน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีผู้นำ และกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน และเป็นตัวแทนของประชาชนในการรักษาผลประโยชน์ และคลี่คลายปัญหาของชุมชนทั้งปัญหาเฉพาะหน้า และระยะยาว โดยแบ่งองค์กรชุมชนเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. องค์กรที่จัดตั้งโดยกระบวนการภายในชุมชนภายในชุมชนจากแนวคิดของชุมชนเอง ซึ่งจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำงาน และแก้ปัญหาร่วมกันภายในชุมชนซึ่งมีทั้งเป็นองค์กรภาครัฐและองค์กรเฉพาะกิจ

2. องค์กรที่จัดตั้งโดยกระบวนการภายนอกชุมชน จากแนวคิดภายนอกชุมชนได้แก่องค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยส่วนราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามากระทุ้นเสริมแรงให้คิด และชุมชนเห็นชอบจัดตั้งองค์กรขึ้น¹

ในที่นี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงองค์กรรูปแบบใหม่ ที่ก่อเกิดโดยกระบวนการภายในชุมชนภายในชุมชน และเป็นองค์กรที่เน้นการรวมองค์กรเพื่อเน้นการต่อรองและเรียกร้องกับรัฐ ซึ่งผู้เขียนได้ให้ความสนใจกับองค์กรที่จัดตั้งทางการเมืองเป็นสำคัญ และในบทนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงองค์กรรูปแบบใหม่ผ่านกรณีศึกษาทั้งหมด 3 กรณีศึกษา คือ

¹ กมรัตน์ ฤทธิรวม : พลวัตรชุมชนกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในภาคตะวันตก, 2546; หน้า 47

1. กลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม
2. กลุ่มองค์กรเครือข่ายกลุ่มน้ำแม่เจ้ม
3. กลุ่มห้อมแดง

กลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม

“เยี่ยงหยังต้องมีกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม”(ทำไม? ต้องมีกลุ่มรักเมืองเจ้ม)

กลุ่มยักษ์เมืองเจ้มเริ่มก่อตั้งประมาณปี พ.ศ. 2535 เริ่มที่สถานการณ์ป่าสนวัดจันทร์ ซึ่งสถานการณ์ช่วงนั้นเป็นช่วงที่หมดจากการพัฒนาลุ่มน้ำเจ้มแล้ว สถานการณ์ทางการเมืองก็ถูกตีแล้ว และรัฐบาลเริ่มที่จะให้สัมปทานป่าไม้ต่อ ผลให้เกิดการเริ่มแย่งชิงทรัพยากรต่างๆ เช่น การทำสัมปทานเหมืองแร่และสถานการณ์ที่ท้าทายที่สุด ก็คือ การตัดป่าสนบ้านวัดจันทร์

กลุ่มเริ่มแรกที่เข้ามาร่วมคัดค้าน คือ กลุ่มเหมืองฝายของบ้านท้องฝาย บ้านทับ บ้านไร่ ที่เป็นกลุ่มลูกด้ามฝายหลวงของลำน้ำแม่เจ้ม ซึ่งเป็นกลุ่มดั้งเดิมที่ถือได้ว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมและกลุ่มผลิต แต่กลุ่มคนเพียงเท่านี้ยังมีกำลังไม่เพียงพอในการต่อรองกับอำนาจของภาครัฐ จึงจำเป็นต้องการรวมคนจากภาคส่วนอื่นๆ ในเมืองเจ้มทั้งหมดเพื่อรวบรวมกำลังคนและจำเป็นต้องมีการขยายกลุ่มโดยให้ครอบคลุมคนทั้งลุ่มน้ำแม่เจ้ม ประกอบด้วยคนทุกอาชีพ ทั้งพ่อค้า ผู้นำชุมชน ครูนิสิตนักศึกษา ประชาชน ตลอดจนพราสงฆ์ ฯลฯ ไม่เฉพาะแต่กลุ่มเหมืองฝาย โดยใช้คำว่า “เมืองเจ้ม” เป็นศูนย์รวมในการร้อยسانความสัมพันธ์และก่อตั้งกลุ่มในชื่อ “กลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม” ในที่สุดซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยกระบวนการของชุมชนภายในชุมชน จากแนวคิดของคนในชุมชน และจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานและแก้ปัญหาร่วมกันในภารกิจป่าสนวัดจันทร์

จากเหตุการณ์ต่อสู้ที่ป่าสนวัดจันทร์ทำให้เกิดกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มที่ก่อตัวขึ้นมาท่ามกลางสถานการณ์การแย่งชิงทรัพยากร และกลุ่มยักษ์เมืองเจ้มที่เกิดขึ้นมาตนเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยการจัดตั้ง ไม่มีงบประมาณใดๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ผลให้องค์กรเอกชนเล็งเห็นความสำคัญของกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม และพัฒนาหรือผลักดันจากประชาชน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงท่าทีจากการที่ไม่เคยสนใจก็กลับมา_r่วมสนับสนุนกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม และกระจายความคิดผ่านกลุ่มยักษ์เมืองเจ้ม จนเกิดการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ตามมาอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ กลุ่มสวนป่า เป็นต้น

หากมองย้อนกลับไปถึงป่าสนวัดจันทร์ ซึ่งเป็นป่าสน 2 ใบและสน 3 ใบ ที่อยู่ในเขตตำบลวัดจันทร์ อำเภอแม่เจ้ม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอแม่เจ้ม ป่าสนวัดจันทร์ถือ

เป็นป้าสนที่มีคุณภาพและขึ้นอยู่ในพื้นที่เดียวกันเป็นบริเวณกว้างนับแสนไร่ มีความสมบูรณ์ทั้ง เรื่องคุณภาพและความสวยงาม ซึ่งป้าสนวัดจันทร์ได้ถูกจัดอันดับให้เป็นป้าสนที่มีความสวยงาม มากอยู่ในอันดับที่ 2 ของโลก อีกทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของลำน้ำแม่เจ้มและลำน้ำปิง

เมื่อมีโครงการตัดล้มไม้สนที่วัดจันทร์ขององค์กรอุตสาหกรรมป้าไม้(ออป.) ได้สร้างความ วิตกกังวลให้กับชาวบ้านวัดจันทร์เป็นอย่างมาก ตรงนี้เป็นเหตุทำให้คนบ้านวัดจันทร์เกิดการเคลื่อน ไหวต่อต้านและประคอบข่าวให้คนภายนอกได้รับทราบ และขอความช่วยเหลือ

ขณะเดียวกันนั้นได้มีองค์กรพัฒนาเอกชน(NGOs) ได้เข้าร่วมขับเคลื่อนกับชาวบ้านวัด จันทร์และได้ส่งข่าวการล้มไม้สน ให้แก่ กลุ่มลูกค้ามายาหลงของลำน้ำแม่เจ้ม นอกจากชาวบ้าน ที่บ้านวัดจันทร์และองค์กรพัฒนาเอกชน พระสุทธศรี วชิรญาโน พระนักพัฒนาของคณะสงฆ์คำເກມ แม่เจ้มก็ได้ให้ความสนใจ และได้นำคณะสามเณรนักเรียนโรงเรียนวัดป่าแಡดไปอุทิศสำราญ และศึกษาข้อมูลของป้าสนวัดจันทร์ด้วย

“ผู้คนก่อปลูกป่าไม้บ้านจันทร์เป็นประจำเดือน มันมีหมู่เอ็นจี โคร หมู่เอ็นจีโครเป็นมืออยู่สาขาวา ภูมิเมืองน้ำเนี่ย หยังแม่น้ำแม่เจ้มหมู่ เอ็นจีโครเป็นก่อมาสายหนึ่ง เป็นมาตีบ้านจันทร์ เป็นมาหันหมู่องค์ ก้านป้าไม้ตีจะล้มป่า ป้าไม้สนบ้านจันทร์หนา แล้วก่อเป็นก่อวิตก ว่าจะเป็นแสนกว่าไชเนี่ยมันงาม ไม้มันเหมือนมากในสวนเนี่ย สะเหล้าเข้าก้ามันเป็นป้าไม้สนばかり ไม้หยังอื่นมันก่อป้าไคร่มี มี กะสนเนี่ยแล้วก่อมันงามตีสุดในประเทศไทยนี่มันจะมีมีตีใหญ่ล่ะ จะเป็นแสนกว่าไช ก่อปอดีตั้งเอ็นจีโคร ก่อได้เป็นห่วงจากเมืองเจ้ม ก่อเลยลงมาบอกหือหมู่บ้านดับ บ้านไช เพราวยาเส้าเป็นคนได้ ฝ่ายหลงลุงลู่ ได้ยับประโยชน์จากน้ำแม่เจ้มหนา แล้วก่อได้เอวีดีโคร มาชายหือผ่อ ก้านน้ำชาวบ้านไชเนี่ยก่อได้ย้องกันไปผ่อวีดีโครตีบ้าน ข้ายใจ ตีเป็นแก่ฝ่ายบะเดี่ยวนี่หนา เขาก่อชายวีดีโครหือผ่อ ป้าด ให้มันน่าใจหาย ถ้าล้มป่าไม้บ้านจันทร์หมดนี่หนา น้ำแม่เจ้มเนี่ย มันจะแห้ง ก่อเลยว่าเป็นห่วง ก้านนก่อประชุมกันแหล่ ประชุมกันคู้ กันว่าเส้าจะเยียะจะได เเส้าจะมีก้านเยียะจะไดกันดี ไปกอยไปผ่อ บ่อ ก่อຈวนกัน ก้านนหมู่เอ็นจีโครเป็นก่อป้าชินไปกอย(ดู) ไปผ่อไป

กอยกันหลายแหล่ ไปหันเปือนเยี่ยะเต็ เปือนตั้งของเลือย เลี้ยง
หลายสิบล้านก้า ของเลือยใหญ่ตีสุดก้าในภาคเหนือเนี่ย”²

(ແບບທຸກຄົນໄນ້ຮູ້ວ່າປາໄນ້ບ້ານຈັນທີ່ເປັນຍ່າງໄວ? ຕອນນັ້ນມີກລຸ່ມເອັນຈື່ອ ຜຶ່ງເອັນຈື່ອເຂົາມືອຢູ່ທຸກສາຂາ ທຸກສາຍແມ່ນ້ຳ ເຊັ່ນ ແມ່ນ້ຳແມ່ແຈ່ມ ເອັນຈື່ອເຂົາກົມືກລຸ່ມໜຶ່ງເຂົາມທີ່ບ້ານວັດຈັນທີ່ ເຂົາມເຫັນອອກກາຣອຸຕສາທກຽມປໍາໄນ້ຈະລັ້ນປໍາ ປາໄນ້ສັນບ້ານຈັນທີ່ ແລ້ວເຂົາກົມືກວ່າຈະເປັນແສນກວ່າໄວ ມັນເປັນປໍາທີ່ສົມບູຮົນ ເປັນປາໄນ້ສັນທັ້ງສິນ ໄນ ອື່ນໄໝມີ ມີແຕ່ສັນແລະມັນສາຍງາມທີ່ສຸດໃນປະເທດໄທ ແລະໄນ້ມີທີ່ໃຫ້ກວ່າຈະເປັນແສນກວ່າໄວ ກລຸ່ມເອັນຈື່ອເປັນຫ່ວ່ງ ຂາວເມືອງແຈ່ນກີເລຍລົງມາບອກໃຫ້ໜູ້ບ້ານທັບ-ບ້ານໄວ ເພວະວ່າເຮົາເປັນຄົນໃຫ້ຝາຍໜລວງ ໔ັດຮັບປະໂຍ່ນຈາກນໍ້າແມ່ ແລ້ວກີໄດ້ເຂົາວິດີໂຄມາຈາຍໃຫ້ດຸ ຂະນະນັ້ນຂາວບ້ານໄວ ກີໄດ້ເຮັກກັນໄປດູວິດີໂຄທີ່ບ້ານອ້າຍໃຈ ຜຶ່ງເປັນແກ່ຝາຍຂະນັ້ນ ເຂົາຍວິດີໂຄໃຫ້ດຸ ມັນນຳໃຈຫຍາດ້າລົ້ມປໍາໄນ້ບ້ານຈັນທີ່ທັງໝົດ ນ້ຳແມ່ແຈ່ນມັນກົງຈະແໜ້ງ ກີເລຍວ່າເປັນຫ່ວ່ງ ແລະຕື່ນຕົວ ກັນເຮັກປະຊຸມກັນ ພູດກັນວ່າເຈາະທຳປະກາຣໄດ້ກີ້ກັກຫວານກັນ ເອັນຈື່ອເຂົາກົມືກພາຂຶ້ນໄປດູ ໄປດູກັນໜລາຍຄົນໄປເຫັນ ເຂົາທຳແບບຈົງຈັງ ເຂົາດັ່ງໂຈງເລື່ອຍ ເສີຍເງິນໜລາຍສົບລ້ານ ໂງງເລື່ອຍໃຫຍ່ທີ່ສຸດໃນກາກເໜືອເລຍ)

“ในช่วง 2535 มีกระแสข่าวมายากເゑັນຈີໂອ ໃນເມືອງວ່າ
ໂຄຮງກໍານ່າງຈະຕັດທຳໄມ້ສັນຕິ່ວັດຈັນທີ່ ແລ້ວຄົນຕິ່ວັດຈັນທີ່
ເອງເປັນກ່ອນເຄີ່ອນໄຫວ ໄດ້ມີຄົນໃນເມືອງເຂົ້າໄປ ແລ້ວກ່ອເດືອນ
ພຸຖົສັຈິກາຍນ ຂອງປີ 2535 ນັກເຮືອນແນວຂອງໂຮງເຮືອນວັດປໍາແດດ
ໄດ້ຂຶ້ນໄປເດີນປໍາຕິ່ວັດຈັນທີ່ ພວ້ນກັບໄປສອບຄານຂໍ້ມູນເຮືອນນີ້
ໜາ ເຊັ່ນໄປກັ່ນລໍາຮັດໜຶ່ງ ປະມານ 15 -16 ອົງຄ ພຣະແໜ່ງ 3-
4 ຮູ່ປະ ໄປຫາຈາວບ້ານຕິ່ວັດຈັນທີ່ ແລ້ວກ່ອເປັນປໍາໄປຕີ່ຕັ້ນນໍ້າແມ່
ແຈ່ມ ເດີນປໍາສະກັ້ນວັນໜຶ່ງ ຕີ່ບ້ານໜອງແດງ ລັ້ງຈາກນັ້ນກ່ອ
ໄດ້ເກີບຂໍ້ມູນຕິ່ງພາພ່າຍປໍາສັນ ສກາພປໍາສັນ ສກາພສັນຕິ່ຖຸກ
ທຳລາຍ ຕີ້ອຸ່ນເປົ້າໝາຍຕີ່ຈະຕັດ ຕລອດຈົນຄືກວານຄົດເຫັນ
ຂອງຈາວບ້ານ ເຮືອງເກີຍກັບການຕັດປໍາສັນ ລັ້ງຈາກກຳລັບຈາກວັດ
ຈັນທີ່ເນື່ອງກ່ອອາຕູ້ເອງໄດ້ນໍາກາພຕິ່ງໝາດມາເສັນອາກີ່ຄະນະສົງໝູ້
ໃນແມ່ແຈ່ມວ່າ ຕ່ອນນີ້ຕິ່ວັດບ້ານຈັນທີ່ເປັນຈະຕັດທຳໄມ້ສັນ ແລະ
ເອກສາຮໂຄຮງກໍານ່າງໄດ້ເຂາຫວຍ ແລະກ່ອກວານຄົດເຫັນຂອງຄົນຕັ້ງ
ວັດຈັນທີ່ເປັນໄດ້ຝາກມາ ວ່າຂອມາຈ້ວຍກັ້ນແນ້ອ ລຳພັງເປັນ
ເປັນຈະສູ້ໄດ້ໜາ ຈາກນັ້ນກ່ອທາງຄະນະສົງໝູ້ກ່ອໄດ້ມີປະຫຼຸມກັບ

² พ่ออินคำ นิปุณะ อายุ 76 ปี บ้านทพ ส้มภาษณ์ 24 มิถุนายน 2547

ชาวบ้าน ว่าເເຈະຍຸດືກັນ ຈະເຢືຍະຫຍັງໄດ້ກັນທີ່ໂຄຮກກຳນົມ
ໜລວງຍຸດືກຳນົມທຳໄມ້ສັນໜາ ຕ້ອນນັ້ອຕູ້ເປັນຄົນເສັນອອກວ່າຕີ່
ເມືອງນ່ານເປັນມຶກລຸ່ມຂັກເມືອງນ່ານອູ່ແລ້ວເປັນເຄລື່ອນໄຫວທາງ
ດ້ານສິ່ງແວດລໍ້ອມເຮືອງປາຊຸມໜານເຮືອງຫຍັງໜານ ໃນທີ່ສຸດ ໃນຕີ່
ປະຊຸມກ່ອໄໄມ໌ມືມຕີ ກອດັ່ງກລຸ່ມຂັກເມືອງແຈ່ນຂຶ້ນມາຫານາ”³

(ໃນຊ່ວງ 2535 ມີກະແສຂ່າວມາຈາກເອັນຈີໂອ ໃນເມືອງວ່າ ໂຄງກາຮ່າງຈະຕັດທຳໄມ້ສັນທີ່ວັດຈັນທົນ ແລ້ວ
ຄົນທີ່ວັດຈັນທົນເອງເຂົາກົດລື່ອນໄຫວໄດ້ມີຄົນໃນເນື້ອເຂົ້າໄປ ແລ້ວໄດ້ອນພຖົຈິກາຍນຂອງປີ 2535 ນັກເຮືອນແຮງຂອງ
ໂຮງເຮືອນວັດປ່າແಡດ ໄດ້ຂຶ້ນໄປເດີນປາທີ່ວັດຈັນທົນ ພຣ້ອມກັບໄປສອນຄາມຂໍ້ມູນເຮືອງນີ້ ເນັໄປກັນລໍາຮ່າຍໜຶ່ງ
ປະມານ 15-16 ອອງຕີ 3-4 ຮູ່ປັບປຸງໄປຫາວ່າມີກົດລື່ອນໄຫວທີ່ດັ່ງນີ້ແມ່ແລ້ມ ເດີນປ່າສັນກັນ
ອີກວັນໜຶ່ງ ທີ່ບ້ານໜອງແດງ ລັງຈາກນັ້ນກີໄດ້ເກີບຂໍ້ມູນລັ້ກພາກຄ່າຍປ່າສັນ ສກາພປ່າສັນ ສກາພສັນທີ່ຖຸກທຳລາຍທີ່
ອູ່ໃນເປົ້າໝາຍທີ່ຈະຕັດ ຕລອດຈົນຄື່ງຄວາມຄິດເຫັນຂອງໜາວໜ້າ ເຮືອງເກີຍກັບການຕັດປ່າສັນ ລັງຈາກກັບຈັກວັດ
ຈັນທົນ ອາດມາເອງໄດ້ນຳກາພທັ້ງໝາຍດມາເສັນອກແກ່ຄົນະສົງໃນແມ່ແຈ່ມວ່າຕອນນີ້ທີ່ວັດບ້ານຈັນທົນເຂົາຈະຕັດທຳໄມ້ສັນ
ແລະເອກສາຣໂຄຮກກາໄດ້ເຂົາວ່າຍ ແລະຄວາມຄິດເຫັນຂອງຄົນທັງວັດຈັນທົນທີ່ເຂົາໄດ້ຝາກນາວ່າຂອມຊ່າຍກັນດ້ວຍລໍາພັງ
ເຂົາເອົາຄົງຈະສູ່ໄໝໄດ້ ຈາກນັ້ນທາງຄົນະສົງທີ່ໄດ້ມີປະຊຸມກັບໜາວໜ້າ ວ່າເເຈະຍຸດືກັນ ຈະກຳປະກາງໄດ້ໂຄຮກ
ກາຮ່າງຍຸດືກຳທຳໄມ້ສັນ ຕອນນັ້ອຕົມາເປັນຄົນເສັນອອກວ່າທີ່ເມືອງນ່ານ ເຂົາມຶກລຸ່ມຂັກເມືອງນ່ານອູ່ແລ້ວເຂົາ
ເຄລື່ອນໄຫວທາງດ້ານສິ່ງແວດລໍ້ອມ ເຮືອງປາຊຸມໜານ ໃນທີ່ສຸດທີ່ປະຊຸມກີໄດ້ມືມຕີ ກອດັ່ງກລຸ່ມຂັກເມືອງແຈ່ນຂຶ້ນມາ)

ລັງຈາກການຕ່ອສູ້ຄັດຄ້ານມາໄດ້ຮະຍະໜຶ່ງ ແກນນຳເຮີມມີແນວຄິດທີ່ຈະຈັດຕັ້ງກລຸ່ມທ້ອງຄົນເຂົພາ
ຂອງແມ່ແຈ່ມ ເພື່ອໃໝ່ກາຮັດກັດຕັ້ນເຮືອງປ່າສັນວັດຈັນທົນ ເປັນກາພຂອງຄົນແມ່ແຈ່ມທັ້ງໝາດແລະຄິດເຊື່ອມ
ຕ່ອກັນຂອງຊຸມໜານຕ່າງໆ ໃນແມ່ແຈ່ມ ເພື່ອຮ່ວມມືອັນນິກາຮັດກັດຕັ້ງກົງການພັດທະນາແມ່ແຈ່ມໄປໃນແນວທາງທີ່ເໝາະສົມ
ປະກອບກັບສຕານກາຮົນເປັນຕົວເຮົາໃຫ້ເກີດກາຮ່າມກລຸ່ມ ໂດຍກາຮັດຕັ້ງກົງການພັດທະນາຂອງຄົນ
ບ້ານວັດຈັນທົນທີ່ປະສົບປ່າຍຫາພ້ອມກັບກລຸ່ມລູກດໍາມຝາຍຫລວງລຳນໍ້າຜູ້ໃຫ້ປະໂຍໜີຈາກລຳນໍ້າແມ່ແຈ່ມ
ຕລອດຈົນຄົນະສົງຂໍາເກາແມ່ແຈ່ມກີໄດ້ຕະຫຼາກຄົງປ່າຍຫາທີ່ເກີດຂຶ້ນ ທຳໃໝ່ເກີດກາຮ່າມກລຸ່ມຂອງຄົນະ
ສົງທີ່ຂໍາເກາແມ່ແຈ່ມ ທີ່ໃຫ້ໜ້າທີ່ເປັນກະບອກເສີຍປະຊຸມພັນທີ່ໄວ້ສາວ ໃນເຮືອງກາຣໂຄນໍລັ້ມປ່າສັນ
ວັດຈັນທົນໃຫ້ແກ່ຄົນະສົງທ້າຂອງປົກສົງແລ້ວ ທຳໃໝ່ຄົນແມ່ແຈ່ມທຸກສາຂາອາຊີພົກຕ່າງກົງຕະຫຼາກລົງພລ
ກະທະບ່ານຄົນຄ່າຂອງປົກສົງແລ້ວ ແລະຕະຫຼາກຄົງປ່າຍຫາທີ່ກະທະບ່ານຄົນກາພື້ນຖານຂອງໜາວ
ແມ່ແຈ່ມ ສັງຜລໃຫ້ເກີດກາຈັດຕັ້ງກລຸ່ມຂຶ້ນມາເພື່ອຊ່າຍກັນແກ້ປ່າຍຫາໃນກາຮົນປ່າສັນວັດຈັນທົນ ໂດຍໃຫ້ໜຶ່ງວ່າ
“ກລຸ່ມຂັກເມືອງແຈ່ນ” ແຫຼຸຜລກີພວະທຸກຄົນເປັນຄົນເມືອງແຈ່ນຢ່ອມວັກເມືອງແຈ່ນດ້ວຍກັນທຸກຄົນ

³ ສົມກາເຊີນພະບາງປົກສົງທຸກຄົນ ວິຈິຽນາໂນ (ຕີບັນຍື) ວັດປ່າແດດ

การก่อตั้งกลุ่มยังเมืองเจ้มจันเป็นรูปองค์กรชุมชนเริ่มตั้งแต่ วันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2536 เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของแม่น้ำเจ้ม และการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา รวมไปถึง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสิ่งที่ดีงามของแม่น้ำเจ้ม ร่วมกับพี่น้องชาวแม่น้ำเจ้ม กลุ่มพลังมวลชนอื่น และทางราชการ เพื่อการพัฒนาแม่น้ำเจ้มให้ยั่งยืนสืบไป

“กลุ่มยังเมืองเจ้มก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ ปี 36 จุดเกิดก่อ
คือการปกป้องสิทธิของคนแม่น้ำเจ้มตี้เข้าได้รับข่าวป่าสนบ้าน
จันทร์จะได้ถูกตัดโคนโดยองค์กรก้านอุดสาหกรรมป่าไม้หน่วยงาน
ของรัฐ กระแซข่าวตรงนี้ก่อให้กระเพื่อข่าวไปทั่วอำเภอแม่น้ำเจ้ม⁴
ทางคณะสงฆ์คนเมืองเจ้มทุกอาชีพทุกสาขา เรายาได้ขึ้นไปดู
กันว่ามันเป็นจริงต้ามตี้เป็นข่าวก่อ ตามกลุ่มต่างๆ ตี้ขึ้นไปดู
มาสู้กันว่าจะมีก้านตัดจริงเขาก่อโดยมาเป็นจุดก่อตั้งคัดค้านตี้
จะบห้อมีก้านตัด ซึ่งมีทั้งสน 2 ใบ และ สน 3 ใบ ตี้ขึ้นบน
พื้นที่เดียวกันมีความสวยงามเป็นอันดับตี้ 2 ของโลก หลายคน
ตี้ได้ขึ้นไปดูก่อมีความภาคภูมิใจ ทางเจ้าบ้านตื้อยู่ตีหันได้ขอ
ความร่วมมือคนแม่น้ำเจ้มเขาก่อได้เป็นจุดก่อตั้งกลุ่มยังเมือง
เจ้มขึ้น เขายกอได้ร่วมพลังกัน คัดค้านจนประสบความสำเร็จ
จนกระเพื่อข่าวไปถึงคนข้างนอก ว่าคนแม่น้ำเจ้มรวมกันตี้เยี่ยยะ
แต่ ตรงนี้เขายกได้เป็นศัตรูหรือว่ามีความขัดแย้งกับภาครัฐ
ตรงนี้มันก่อเป็นสิทธิประโยชน์ของเข้า ถ้าเขายกลูกขึ้นมาป่า
สนวัดจันทร์ก่อคงจะเสียบ แล้วจะหยังจะเกิดขึ้นมาเขาก่อบ่ยี่
แนชัดได้ ตรงนี้เป็นจุดก่อตั้งขึ้นมาของคนเมืองเจ้ม”⁴

(กลุ่มยังเมืองเจ้มก่อตั้งปี พ.ศ. 2536 จุดเกิดก่อคือ การปกป้องสิทธิของคนแม่น้ำเจ้มที่เราได้
รับข่าวป่าสนบ้านจันทร์จะได้ถูกตัดโคนโดยองค์กรอุดสาหกรรมป่าไม้หน่วยงานของรัฐ กระแซข่าวตรงนี้ได้
กระเพื่อข่าวไปทั่วอำเภอแม่น้ำเจ้ม ทางคณะสงฆ์คนเมืองเจ้มทุกอาชีพทุกสาขา เราได้ขึ้นไปดูกันว่ามันเป็นจริง
ตามที่เป็นข่าวหรือเปล่า ตามกลุ่มต่างๆ ที่ขึ้นไปดูมาสู้กันว่าจะมีการตัดจริงเราก่อโดยมาเป็นจุดก่อตั้งคัดค้านที่

⁴ สมภาษณ์นายอุทิศ สมบติ ประธานกลุ่มยังเมืองเจ้มคนป่าจุบัน